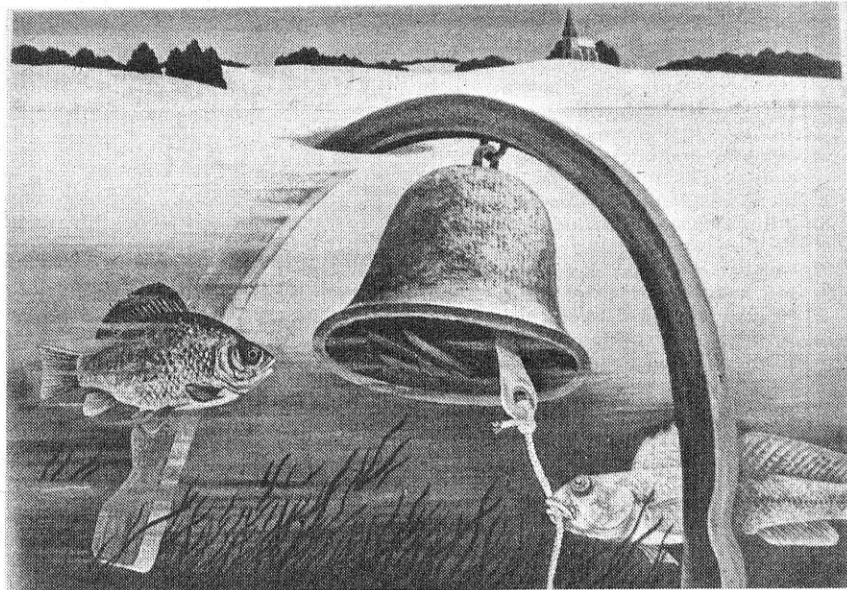
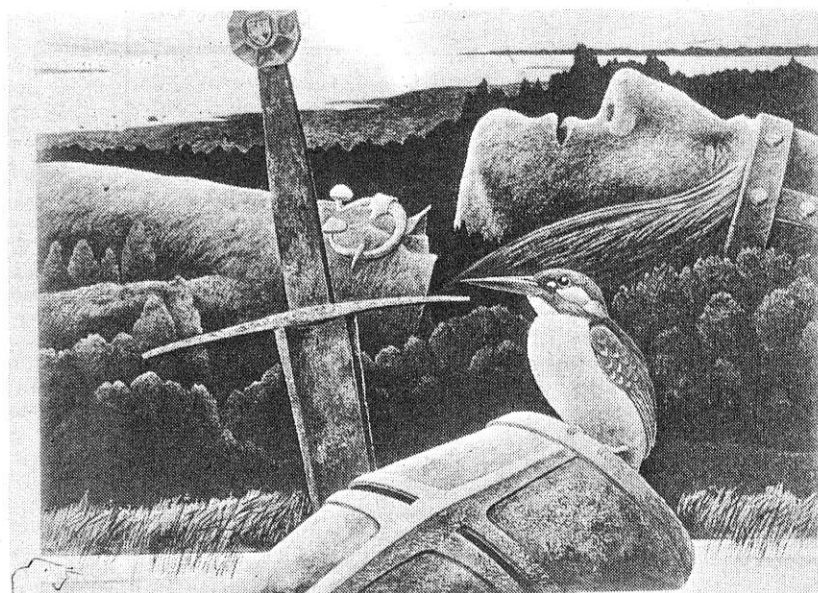

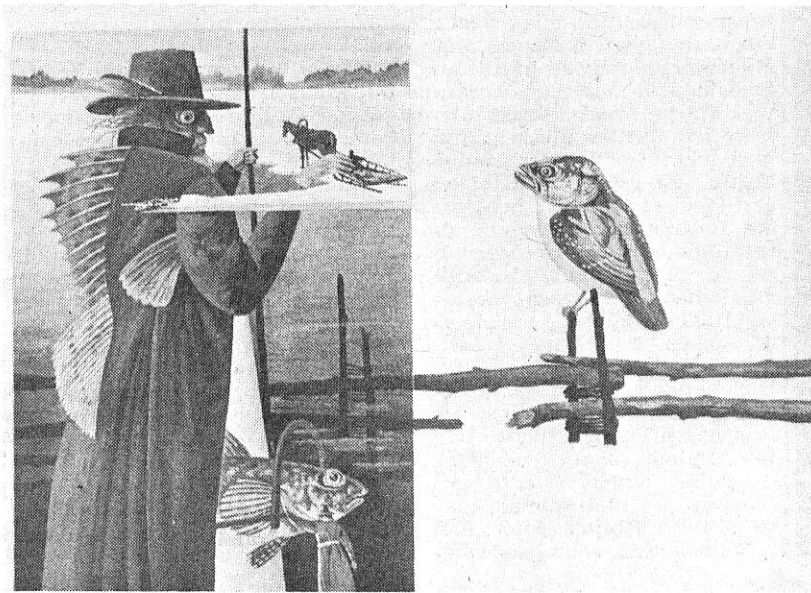
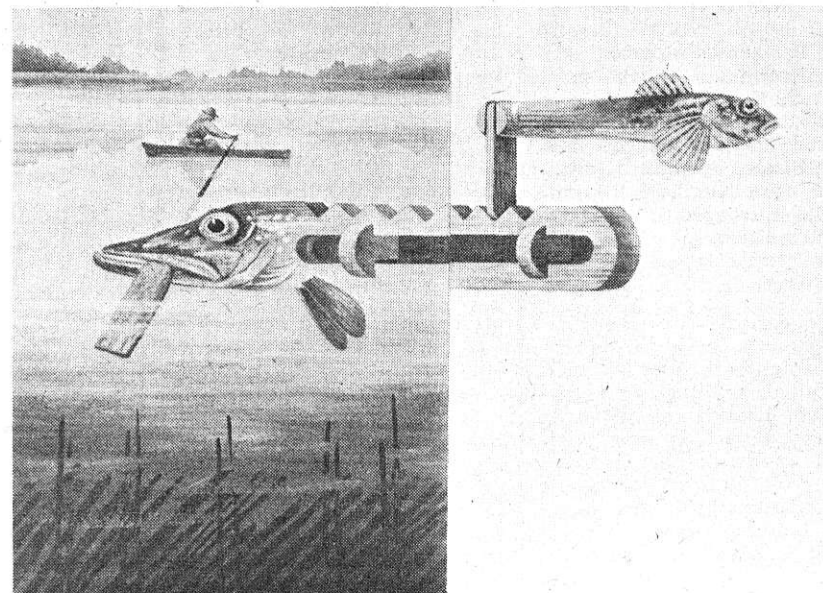
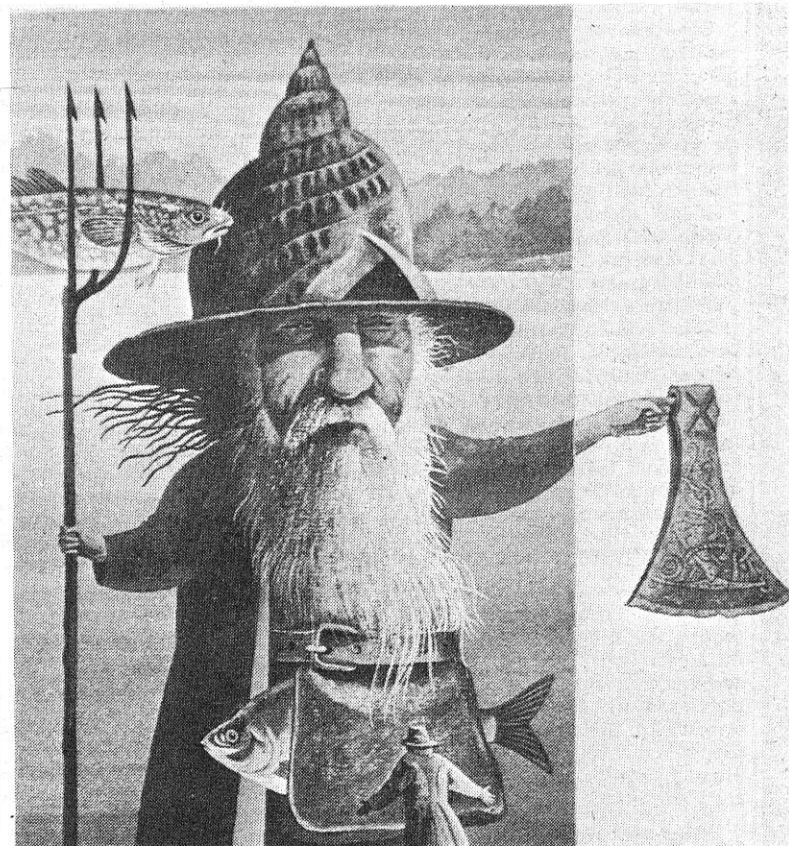
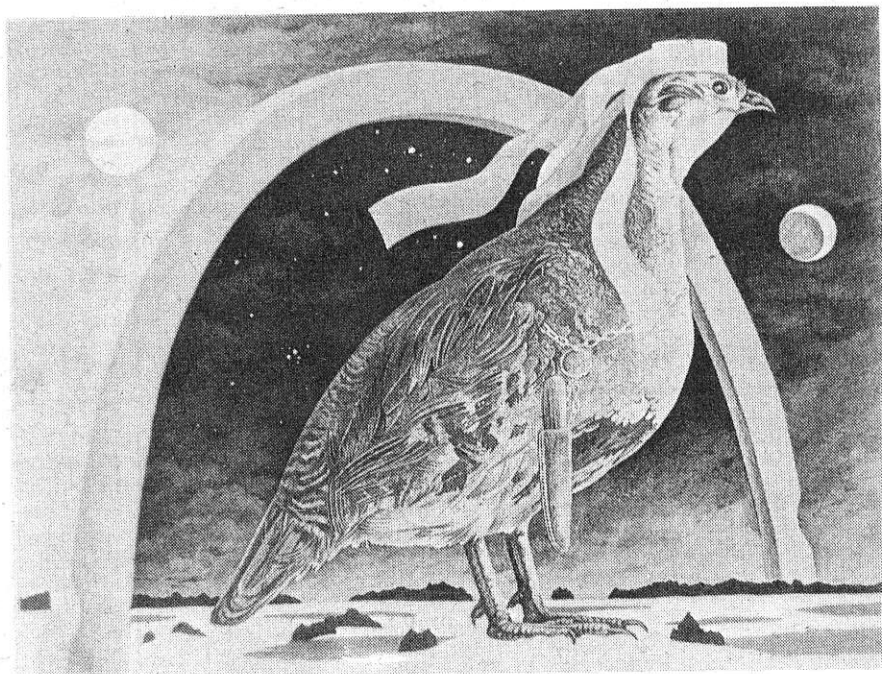

23 1989 SIRP ja VASAR

JAAK TAMMSAARE ILLUSTRATSIOONE BOLOGNA MESSIDELT

Jaan Tammsaar osales Bologna messis 1987. a. illustatsioonidega J. Kõrvi muinasjutukogule «Veealused». Teos peaks ilmuma kirjastuse «Eesti Raamat» vahendusel, samuti omandas need pildid Bolognas üks Taani kirjastus. 1989. a. olid Jaan Tammsaarelt Bolognas illustatsioonid Moskvas väljaantavale raamatule Eestimaast (kirjastus «Raduga»).

NSV LIIDU RAHVASAADIKUTE KONGRESS

Minu arvates näitas ka kongressi kaheksas päev, et Nõukogude Liidu kui terviku tegelik nägu alles hakkab meile selgeks saama. Mäletate, kuidas eelmisel reedel akadeemik Sahharovi reebiks keedeti — ja mille eest? Üks haritud inimene julges öelda armee kohta seda, mida pidas vajalikuks. Kust võtab säärase hulk saalisolijaid seessuguses koguses vaenu ja sallimatust? Kas nad tõesti väljendavad oma valijate tahet, kui Afganistanis peetud sõjale kiidulaulu laulavad ja püsti tõustes Sahharovi ründajaid aplodeerivad? Ometi on tegemist reaalsusega, ja niisuguste asjadega tuleb arvestada.

Esmaspäeval otsustasid rahvasaadikud kuulutada leinapäevaks. Paraku polnud katastroofi põhjuseks loodusõnnetus, vaid taas vana tuttav — lohakas ja hoolimatus. See ohtlik vaenlane varitseb igal sammul ja sadade inimeste tragöödia ei loe talle midagi. Ehkki korrast ja distsipliinist räägitakse Nõukogude Liidus rohkem kui paljudes teistes riikides, ei ole jutust seni palju kaugemale jõutud. Ka väga suur osa kongressi sõnavõtudest on kahjuks vaid jutt, kõrvõimalike probleemide kirjeldus, nende lahendamise kuhjamine. Olukorra analüüsini, üldistusteni, konkreetsete järeldusteni ja ettepanekuteni jõuavad vaid vähesed. Seetõttu lõpetavad nii mõnedki kõnelejad eriti lihtsa ja selge ettepanekuga: tuleb rohkem tööd teha. Tõsiasi, et mõlemine võib ka töö olla — ehk isegi kõige tähtsam — ei mahu veel üsnagi paljude saadikute pähe.

Esmaspäeval kogunesid Eesti saadikud meie Moskva esindusse nõupidamisele. Oli vaja veel kord üle vaadata NSV Liidu Ülemnõukogu alaliste komisjonide ja komiteede koosseis. Sel koosolekul tuli meil üle elada ka konfliktituatsioon. Rahvasaadik Vladimir Jarovoi soovis osaleda riigikaitse ja julgeolekuga tegelevas komitees. Enamik rahvasaadikuid toetas aga erukindral Vello Vare kandidatuuri. Rahvasaadik Jevgeni Kogan esitas oma kandidatuuri rahvastevaheliste suhete komisjoni, koosolek aga toetas rahvasaadik Klara Halliku esalemist selle komisjoni töös. Jarovoi ja Kogan pidasid õigeks koosolekut lahutada. Palusin Jevgeni Koganit oma käitumist ka videokaamera ees põhjendada.

Aasta tagasi oli hea, kui keskmine itaallane üleüldse teadis, et niisugune maa nagu Eesti on olemas. Kuue-seitsmekümneaastaste haritud põlvkond mäletab, et nende nooruses oli Euroopas jah tõepoolest üks selline riik olemas, aga sõjakeeris pühkis selle minema.

Praegu teab iga ajalehte lugev itaallane — ja itaallaste tunduv enamus kuulub sellesse kategooriasse —, et Eestimaa on olemas, ja veelgi enam, et ta tahab olemas olla. Mõõdalainud sügise ja talve jooksul töid ajalehed korduvalt (tihtigi veel esimesel leheküljel) üksikasjalikke sõnumeid selle kohta, mis toimub Eestis. Kirjutati sellestki, et eestlased etendavad juhtivat osa Baltikumi rahvaste püüdluste-nõudmistele formuleerimisel ja platvormi kujundamisel. Suurte tähtedega teatasid Itaalia ajalehed, et Ülemnõukogu otsuse kohaselt kehtivad Eestis ainult NSV Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seadused ja määrused. See kõlas imponeerivalt. On ju maailma avalik arvamus — sellest alates, kui ta eksisteerib, — alati olnud Taa-veti, mitte Koljati poolt. Kui mitte esimesel, siis teisel lehe-

Pika ja piinliku vastuse võib kokku võtta nii: meid diskrimineeritakse, meiega ei arvestata. Nemat tahavad kõigest hingest Eestimaa head, meie aga pun-nime vastu, piirame rahvasaadikute tegevusvabadust.

Oma nägemuse Eestimaa asja-dest esitas Jevgeni Kogan Mosk-va ühes lennundusinstituudis toi-munud koosolekul. Jäädvustasin

terve rida uusi küsimusi — näi-teks: mida arvata rahvasaadikust, kes teist saadikut sõna kõige ot-sesemas mõttes laimab?

Mõtlen nüüd tagantjärele ker-gendustundega, et õnneks sel kohtumisel ei jäänud kõlama Kogani ja tema mõttekaaslaste seisukohad. Akadeemik Viktor Palm analüüsis Eestimaa sündmu-si sootuks teistsugustest lähte-kohtadest, selgitas ka aastatel

dugi asjaolu, et Moskvas liigub ringi vähemalt kaks täiesti erine-vat efektiivset olukorraldajat Eesti-maal. Suure kõverpeeglika käi-vad ringi Kogan, Jarovoi ja nen-de mõttekaaslasted. Tegeldakse ka hirmutamise-ga. Üks mõttekääk on niisugune: kui Interrinde nõudmisi ei rahuldata, võib ka Eestimaa juhtuda midagi sää-rast, mis oleks võrreldav sünd-mustega Mägi-Karabahhis või Tbilisis. Täheleandab, kui sõnad ei mõju, tuleb meid tõugata löömin-gusse. Arvatavasti olid suured lootused pandud ka 23 lehekül-jel trükitud pöördumisele, mis teispäeva hommikul koos muu-de materjalidega rahvasaadikute-le välja jagati. Väga hea pabe-riil vormistatud dokumendis ase-tatakse kõverpeegliselt meie IME kontseptsioon. Eestimaalt valitud saadikutest on sellele alla kirju-tanud Kogan, Lõzo, Jarovoi, üle-jäänud 28 allkirja on teiste liidu-vabariikide esindajailt. Seda rün-nakut otsustati toetada ka kong-ressi kõnetoolist. Vladimir Jar-ovoi esinemine teispäeval võeti vastu üsnagi tugeva aplausiga. Peame olema realistid ja andma enesele aru, et suur osa selles saalis istujast näeb liiduvabari-iigi suveräänsuses ja majandusli-kus iseseisvuses (nõnda, nagu meie seda mõistame) ohtlikku tont, kelle vastu on vaja ilm-tingimata võidelda. Probleem ei ole minu arvates mitte selles, mida rahvasaadikud Jarovoi ja Kogan räägivad. Ülimalt tähtis on see, kelle nimel nad räägivad. Nii Kogan kui ka Jarovoi püüa-vad oma esinemistega jätta mul-jet, et nad kõnelevad kogu Ees-timaa venekeelse elanikkonna ni-mel. Kes on andnud neile niisu-gused volitused? Kui nad on sää-rase õiguse endile ise võtnud, siis ei saa selle olukorraga küll leppida. Pole ju sugugi kindel, et Jarovoi ja Kogani valijate sei-sukohad langevad täpselt kokku enam kui poole miljoni mitte-eestlase mõtetega Narvas ja Sil-lamäel, Kohtla-Järvel, Tartus, Pär-nus ja mujal. Aga just seda rolli — vene keelt kõneleva elanik-konna esindaja rolli Eestis — need kaks meest siin Moskvas mängida püüavad. Ja neil näib olevat toetajaid üpris mõjukates ringkondades, sest sõna saamise-ga Jarovoi eriliselt raskusi polnud. Võrdlemisi lühikese vahetega esi-nesid teispäeval kaks rahvasaa-dikut Eestist — Klara Hallik ja Vladimir Jarovoi. Minu ja mitme teise meie delegatsiooni liikme sõnavõttu avaldused esitati pre-

siidumile kindlasti varem kui Jarovoi oma, ent sõna sai ikka-gi tema.

Kuidas võidelda valede, välja-mõeldiste ja demagoogia vastu, mida Eesti Interliikumise esinda-jad siin Moskvas nii usinasti le-vitavad? Tuleb anda veelgi roh-kem tõest ja objektiivset teavet kõrvõimalike kanalite kaudu. «Interitega» vaelelda pole nähta-vasti mõtet. On vaja teha kõik selleks, et nende esitatud info ei saavutaks monopolset sei-sundit just siin, Moskvas. Ka see on praegu ja lähitulevikus Eestist valitud rahvasaadikute üks tähtsamaid ülesandeid.

Lõpetuseks meenutan veel kord esmaspäeva õhtul toimunud koh-tumist. Mina rääkisin seal öko-loogilisest situatsioonist Eesti-maal, roheliste tegevusest, liidu-ameetkondade hoolimatust suhtu-misest loodusega jms. Ennast «punaseks eestlaseks» nimetav Viktor Kliemets esines pärast mind ja pööras kõik pea peale: vaadake, nemad seal rohelises liikumises tahavad kaitsa vaid Eestimaa loodust, muu neid ei huvita; täiesti alusetult süüdistat-akse Eestis üleliidulise alluvuse-ga ettevõtteid looduse hävitami-ses. Kliemetsa andmetel reosta-vad Eestimaa õhku eeskätt SLV ja Inglismaa tööstusettevõtted. Jah, tõenäoliselt jõuab üht-teist Eestimaaale kohale ka seal, kuid toodud näidelega tõestas kõne-leja selgelt, et tema ökoloogia-alased teadmised on kurvastavalt tagasihoidlikud. Kuidas reageeris saal Kliemetsa etteheitele, et Eestis eeskätt oma loodust kaits-takse? Üldine arvamus oli: just nii tulebki teha. Loosung — tegutseda lokaalselt, kuid mõtle glo-baalselt — kiideti küllalt üks-meelselt heaks.

Ma ei tea, kui paljudes kol-lektiivides Kogan, Kliemets ja teised on esinenud. Seekord said kuulajad kõrvutada kaht põ-himõttelisel erinevat versiooni sündmuste arengu kohta Eestis paaril viimasel aastal. Tundub, et aus jutt ja terve mõistus ei jäänud esmaspäeva õhtul kaot-tusseis. Pigem vastupidi. Raske oli sellest saalist lahkuda, inime-sed tahtsid esitada veel kümneid küsimusi, peamiselt just meie su-veräänsuse taotluste ja isemajan-damise kohta. Üks noormees pa-ni hüvasti jättes mulle südamele, et me jumala pärast poolel teel araks ei lööks ega püssi pöösas-se viskaks. Tema väitel vaata-vad paljud moskvalased Eesti-maaale väga suurte lootustega. 7. juuni

Meie eri-korrespondent JUHAN AARE MOSKVAST:

Moskvas jätkub NSV Liidu rahvasaadikute kongress. Arute-lud ja vaidlused Mihhail Gorbatšovi efekande põhjal on tõsi-sed, kohati temperamentsed ja tulised. Akadeemik Endel Lipp-maa ettepanekul valiti 1939. aasta Nõukogude—Saksa mitte-kallaletungilepingu poliitilise ja õigusliku hindamise komisjon (esimees Aleksandr Jakovlev, liikmete hulgas ka Igor Gräzin, Marju Lauristin, Endel Lippmaa ja Edgar Savisaar). On valitud Ülemnõukogu Liidunõukogu esimees (Anatoli Lukjanov) ja Rah-vuste Nõukogu esimees (Rafik Nišanov). Kolmapäeval kinnitas Ülemnõukogu NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimeheks Niko-lai Rõžkovi, Rahvakontrolli Komitee esimeheks valiti Jevgeni Kolbin.

tema sissejuhatava sõnavõtu vi-deolindile. Ma ei hakka seda praegu üksikasjaliselt lahkama, rõhutan vaid peamist: kui keegi tahab näha sündmuste arengut Eestimaalt eriti tugevas kõver-peeglis, siis võtku ta Jevgeni Ko-gani juttu tõesti puhta kullana. Toon siiski ühe näite: Jevgeni Kogani sõnade kohaselt esineb rahvasaadik Marju Lauristin juba pikemat aega kõige erinevama-tel rahvakogunemistel põhinõu-dega, et Eestimaa astuks Nõuko-gude Liidust välja. Esimesel või-malusel tulen selle teema juurde tagasi Eesti TV ekraanil ja pa-lun rahvasaadik Koganiil tõesta-da, kus Marju Lauristin niisugus-te avaldustega on esinenud. Ja kui Kogan vajalikke tõendeid esitada ei suuda, siis kerkib küll

1939—1940 toimunu põhisisu. Mulle tundub, et akadeemiku sõ-nad jõudsid pärale. Täiesti rahu-liku arusaamisega suhtuti ka NSV Liidu põhiseaduses liiduvabari-iikidele antud õigusesse Nõukogu-de Liidust välja astuda. Akadee-mik Palm aga rõhutas: oleme püüdnud Eestimaalt teha kõik võimaliku, et Liidus olemise tin-gimused rahuldaksid meid mak-simaalselt. Väljaastumise küsimus võib kerkida päevakorraile vaid siis, kui Liitu kuulumise tingimu-sed muutuvad mingil põhjusel täiesti vastuvõetamatuks. Tallinna ja Moskva suhete kooskõlastami-ne ja mõlemale poolele vastu-võetavate variantide leidmine ongi minu arvates Eestist valitud saadikute põhiülesanne. Meie olukorda raskendab mui-

EESTI ITAALIAST VAADATUNA

küljel kindlasti nägi itaalia lugeja Arnold Rüüti sihvakat kuju seismas kõnetoolis ja kaitsmas oma seisukohti mit-te just eriti õrnatundeliste vaidluspartneritega silm silma vastu.

Itaalia TV vaatajad on vii-mase aasta jooksul korduvalt näinud Tallinna torne, saa-detes on palutud kõnelda tallinlastel endilgi. Meelde-jäävaim oli vahest ühel jaa-nuariõhtu tiptunnil edasta-tud pooletunnine saade Tal-linna vanalinna rahvarohkest südamest, kus reporter kõne-tas juhuslikke mõõdaminejaid.

«Kas olete eestlane või vene-lane?»

«Olen venelane,» vastab noormees.

«Kui kaua olete elanud Eestis?»

«Kakskümmend neli aastat, olen siin sündinud.»

«Kas eesti keelt oskate?»

«Ei,» vastab noormees. õlgu kehitades ja läheb edasi.

Mõne minuti jooksul näe-me-kuuleme terve hulga mõ-dakäijate arvamus. Seejärel näidatakse ühe sümfaatse vene perekonna kodu. Noor pe-reisa, ilmselt interliikumise aktivist, vastab reporteri kü-simusele, mis ta arvab eest-laste püüdlustest, et need on üldiselt tema jaoks vastuvõe-tamatud. Ja viies jutu n.-õ. teoreetilisele tasandile, kinni-tab ta, et niisugused liikumi-sed olid Euroopas 1930. aasta-tel, kui näiteks sakslased taht-sid, et terve maailm oleks saksa oma.

Nagu ennagi — reporter ai-nult kuulab, ei sega vahele, ei kommenteeri. Itaalia vaa-taja taipab selletagi, et Moskvast või Kiievist ei ähvarda eestlaste invasioon ega vägi-valdne eestistamine.

Seejärel ilmub ekraanile Marju Lauristini tark nägu. Mõne lausega, rahulikult ja kainelt, selgitab ta kuulajale,

mida eestlased siis õieti taot-levad. Mõned kaadrid edasi näeme arhiivvõtetel noort en-tusiastlikku eesti meest vai-mustatult kõnelemas Krem-lis. Ta palub Eesti vastuvõttu Nõukogude Sotsialistlike Va-bariikide Liidu perre. Repor-ter lisab juurde ainult nii palju, et noormees on eelne-valt esinenud sinjoora isa. Operaator pöördub jälle Mar-ju Lauristini poole, ja repor-teri küsimusele, mis ta arvab isa palve kohta, lausub .too vaikse naeratusena: «Isa oli veel väga noor.»

* * *

Pidasin üliõpilastele Eesti kohta slaididega illustreeritud loengu, teemaks Eesti minevik ja olevik. Udine ülikool ei ole suurv, kuulajaskond on üm-bes paarikümne inimese rin-gis. Tallinna vanalinna täna-vate ja ilusate Saaremaa ki-rikute nägemine ei kutsunud esile küll mingit erilist vai-mustuseavaldust, aga pilte nähes noogutati siiski tunnus-tavalt. Tartu Ülikooli tähtsust oli kerge illustreerida kas või sellise fakti najal, nagu see, et Udine ülikooli Ida-Euroopa Instituut kannab Baudouin de

Courtenay' nime, viimane aga oli aastaid Tartu Ülikooli õp-pejoud.

Seletasin kuulajaskonnale, et vaatamata oma traagilise-le ajaloole on eestlastel siiski jätkunud jõudu ja indu end üles töötada maailma kõige haritumate rahvaste hulka. Neil ei ole küll Dantet, aga üks või teine eesti kirjanik ei ole Nobeli preemiast kaugel.

Eesti minevik sai kuulajate-le üsna selgeks, hoopiski vä-hem aga tänapäev. Üks noor-mees küsis arusaamatuses, kuidas see asi siis õieti on: kui Aafrika neegrid nõuavad seda, mida praegu eestlased, siis Nõukogude Liit toetab neid sõna ja teo, raha ja rel-vadega. Mispärast siis eestlas-te suhtes selline mittemõist-mine?

Täheleandsin, et eesti Rahva-rind on arvukalt ka vene rahvusest liikmeid ja et eest-lased hindavad kõrgelt seda toetust. Paljudele muulaste-le aga valmistab harilikult suuri raskusi üle saada aas-tasadade jooksul kujundatud-kultiveeritud ühekülgselt aja-lookontseptsioonist, mis sõna otseses mõttes on talle sisse

Oleme kõvasti puntras. EKP Keskkomitee XIV pleenum, nii nagu ka XI ja XIII pleenum, püüdis taas seda sasipundart harutada, leida kätte otsad, millest haarates võiks otsekui Ariadne lõnga abil labürindist välja tulla.

Ja siiski: kas kõik viimase pleenumi osalised tahtsid just seda?

Jätan kohe kõrvale J. Rudjaki, «Interliikumise» (jutmärke kasutan sellepärast, et midagi internatsionalistlikku — peale sõna — pole selles liikumises olnud ega ole) ühe liidri sõnavõtu. Jätan kõrvale, nõnda nagu laskevõistluse protokollist tõmmatakse maha andetu võistleja mõõdalasud. Kuid V. Jarovoi ja I. Sepelevitši sõnavõtted-lasud olid ilmselt sihitud kümnesse, ütleksin, rahvussuhete tüliõuna südamesse, nende eesmärk oli süvendada lahkkelisid. Need mehed sihivad hoolega, ja seda juba tükk aega. Ning mõnigi pealtvaataja aplodeerib: «No küll ikka annavad! Täitsamehed! Teadku kõik, et meie omad pole nannipunnid!»

Kõmav fraas siiski kauaks meelde ei jää. Pauk on küll kõva, kuid sellele järgneb rusuv vaikus. Praegu meie vabariigis hästi tuntud (või kurva kuulsuse teeninud?) majandusjuhtide, nüüd aga poliitikasse trügivate Jarovoi ja Sepelevitši esinemistest on isiklikult minule just säärane mulje jäänud.

Kuhu nad meid siis kutsuvad? Meenutagem hakatuseks mõningaid nende ütlist pleenumitribüünilt. Aplombiga, mis väärib andekat näitlejat (kes teab, ehk ta seda ongi) räägib Jarovoi «pinge eskalatsioonist», «ohtlikest tendentsidest, mis viivad separatismile, rahvusliku vaenu õhutamisele», «kallalekipumistest sotsialistliku korra alustele» (või hoopis ühiskonnale, mille rajasid Stalin ja tema järgid? — J. T.). Samal lainel on tema kolleeg Sepelevitš: olevat kuulutatud «sõda venekeelsele elanikkonnale», elanikkonna venekeelse osa muutuvat «rõhutud vähemuseks» (Ega ometi taheta meid, Eestis elavaid venelasi, võrrelda neegritega kuskil Lõuna-Aafrikas? — J. T.), kes olevat sunnitud «organiseerima võitlust»... (kas koloniaalikest vabanemise eest? — J. T.).

Ja nii edasi. Kõige ehtsam demagoogia. Sellest võiks mitte välja teha — paljugi, mida mõni kõrgele tribüünile tõusnu maha ei hõika, ja kui inimestel saalis on tõsised näod, siis miks mitte neid lõ-

kasvatatud. Püüdes öeldut arusaadavamaks teha, tõin ühe näite. On üks Surikovi-nimeline suur vene kunstnik. Selsamal Surikovil on üks kuulus pilt «Siberi vallutamine». Sellel pildil sõidab jõgepidi ülespoole üks kasakaid täis laaditud laev (või paat), kahur ninas, kasakate püssid pööratud kõrge kalda poole neid nooltest ja vibudest sihtivate loomanahkadesse riietatud pärismaalaste vastu. Peale Tretjakovi galerii on selle pildi koopiad välja pandud üle terve suure Venemaa, raudteejaamades ja sööklates. Täheandab, venelased tunnevad selle vallutuse üle uhkust. Hispaania samasugused teod Ameerikas kutsuvad igas hea tahtega venelases esile hukkamõistu. Ja kulub kaua aega, enne kui see mõtteviis hakkab muutuma. Kinnitan oma kuulajatele, et eestlased on kannatlik, visa, vastupidav ja jonnakas rahvas. Kindlasti piisab neil kannatust ja püsivust edaspidisekski, seniks, kuni ka vastaspool hakkab nendest aru saama.

GÁBOR BEREZKI
Budapest — Udine,
leheküü 1989
Honorar Eesti Rahva Muuseumile.

bustada. Elu ise, ühes käitises töötavate venelaste ja eestlaste igapäevasuhted lükkavad direktorite väljamõeldise selgelt ümber. Elatakse ja töötatakse rahulikult — ja see on tõesti fakt! Jarovoi ja Sepelevitš võiksid vahetevahel sisse astuda tööliserivistusesse või —sööklasse, seisatada kas või hetkeks suitsunurgas. Millest räägivad eesti ja vene rahvusest töölisel vabal viiul? Kas tõesti sellest, kuidas teha sigadusi kaastöölisele, seltsimehele töölisklassi ridadest, kui see räägib teises keeles?! Hoopiski mitte. Absurdselt oleks nii arvata. Räägitakse olmeasja-

(selle «kloostri») korrast, kuhu oled ühel või teisel põhjusel sattunud. Vaata hoolega ringi, pane tähele, kuidas elavad kohalikud inimesed, ja alles siis tee oma järeldused. Üpris tõenäoliselt su esialgne arusaamine siin toimuvast muutub. Võib-olla muutub koguni põhjalikult. Ja siis sa mõistad, et «kloostri» elu sinu mudeli ja suva järgi ümber korraldada on mitte ainult kohatu, vaid ka tulutu või koguni kahjulik. Hoopis õigem on aidata sel rahval, kelle keskele oled sattunud, tõhusamalt ellu viia seda, mida ta on endale sihiks sead-

sest vabatahtlikult hoiduma. Nad võivad välja öelda oma arvamuse (mis alati ei pruugi kokku langeda eestlastest enamuse omaga), seda kindlasti, kuid nad ei tohiks hääletada eestlaste variandi vastu. Arvan, et säärane käitumine oleks igati kooskõlas ajavaimuga, see oleks demokraatlik. Ja kui säärase küsimuste arutamine jõuab Ülemnõukogu istungjärgu päevakorda (see peaks juhtuma juba varsti), siis just niimoodi tulekski teha.

Praegu aga oleks paras aeg, et Jarovoi ja Sepelevitši pilgud pöörduksid nende tegeliku kodumaa poole — mis toimub Venemaal? Just Vene liiduvabariik on seni selles suhtes kõige õigusetumas olukorras. Venemaal pole oma pealinna. Jaroslavl? Samaara? Nižni Novgorod? Võib-olla, igatahes mitte Moskva. Pole olemas ka Vene Föderatsiooni Kommunistlikku Parteid. Kui aga sümboolikast rääkida... 24. veebruaril õhtul levisid Raekoja platsil Eesti trikoloori kõrval Läti, Leedu ja Valgevene rahvuslipp (Leedu oma on nüüd ka riigilipp). Aga mis lipp seal kõrval oli — valge-sinine-punane? Keegegi poetas repliigi: «Pepsi» traditsioonilised värvid on reklaamiks välja pandud. Häbi! Oleme muutunud ivanuskateks, kes ei mäleta oma päritolu. Me ei tea, milline on põline Vene lipp. Miks meie, Eestimaal elavad venelased (sealhulgas Jarovoi ja Sepelevitš), kellel on silme ees eestlaste suurepärase kogemused, ei võiks tõsta ka oma häält Vene sümboolika toetuseks, Vene Föderatsiooni elanike kodanikuõiguste kaitseks!

Nüüd aga mõelgem, millest ikkagi on tingitud liidulise alluvusega ettevõtete direktorite säärane, ütleksin, poolhüsteriline seisund, mis paiguti läheneb paanikale? Mis on juhtunud? Asi on minu meelest üsna lihtsalt seletatav. Põhilisi tegureid on kaks: Esiteks IME. Isemajanduskontseptsiooni radikaalsete sätete kohaselt peab Eestimaa territooriumil asuv tööstus täies tükis minema meie vabariigi alluvusse. Ja siis kaotavad meie tööstuskindralid kindla peale oma kõrged tiitlid ja privilegid. Alluda Moskva asemel «ainult» Eesti valitsusele — see oleks säärasele inimestele alandav, häbistav. Siit ka selge vastuseis igasugusele suveräänsusele, ka majanduslikule...

Kuid see pole kõik. Meie tootmispolitiikaane ilmselt heidutab olukord meie maal. Äkki tõesti juhtub nii, et Jarovoi ja Sepelevitš peavad ümber lülituma mingisuguste kohvikeskide või — taga targemaks — lastelude valmismisele. Milline häbi! Üks asi on omada monopoli teatud toodangule ja dikteerida (just nimelt dikteerida!) vajadusel oma tahet Moskvale ja vastavatele «keskametkondadele». Ühesõnaga, olla favoriit. Ja hoopis midagi muud on muutuda erukindraliks... laiatarbekaupade liinis. Just siin on iva. Ja siit ka pinge üleskütmine: te vaadake ometi, mis meil Eestis toimub! Ning järeldus: meid on veel riigile vaja, meid on veel liiga vara arhiivi anda!

Nii või umbes nii arutlevad uutmise vastased Eestis, ennekõike need, kes (seni veel) arvukate liiduametkondade (seni veel) küllalt võimsate ettevõtete tüüri juures (seni veel) seisavad.

See ajabki Jarovoi ja teised endast välja. Ja nad ise on valmis lõkkele puhuma rahvustevahelist pinget — peasi, et kaarem veepinnal püsida, tüüri juures olla...

Lõpuks Eesti majandusolukorrast. Küllap paljudele Eestis (ka Jarovoi ja Sepelevitšile) on päris

selge: see väike maa Läänemere rannal kaotas oma riikluse, poliitilise suveräänsuse 1940. aasta juunis. «Kõigi rahvaste isa» rikkus sõnamurdlikult 1920. aasta Tartu rahulepingut, mille kohaselt Vene SFNV valitsus (Lenini valitsus!) tunnustas Eesti Vabariigi suveräänsust, mis oli välja kuulutatud 24. veebruaril 1918. Mis puutub riikluse NSV Liidu raames, siis senini on see olnud vaid fiktsioon.

Kuid räägime muust. Aja-lehe «Pravda» k. a. 22. märtsil ilmunud artiklis «Kui kiired möllavad» oli toodud statistilisi andmeid, mille kohaselt Eesti on elatustasemelt liiduvabariikide hulgas esikohal. Statistikat peab uskuma. Tuleb välja, et elame meie suurel maal kõige paremini. Hurrar! Peaksime edusammude üle rõõmustama, meie aga hakkasime mässama, mõtlesime endale välja mingisuguse IME, mõned aga ähvardavad suisa NSV Liidust välja astuda (muide, kuidas saab välja astuda sealt, kuhu pole omal tahtel sisse astunud?). Miks aga ei oleks «Pravda» artikli autorid võinud nimetada, millisel kohal maailmas on elatustasemelt NSV Liit? Seitsmekümnendast edasi? Oleme muutunud vähearenenud riigiks, isegi mõned Aafrika maad lähevad meist mitmete elutähtsate näitajate poolest mööda. Rääkimata juba naaberriigist Soomest.

Aga Sepelevitš nõudis pleenumitribüünilt: aeg oleks lõpetada eesti rahvale säärase ühekülge mõtte sisendamine, et kui poleks olnud 1940. aastat, siis elaks Eesti Soomest paremini. Tõesti on aeg kõrvale jätta teaduslikult põhjendamatud võrdlused. Püstitagem küsimus tõsiselt. Võrreldes naabermaade Eesti ja Soome elatustaset maailmasõjaajal 1913. aastal (mälutatavasti olid niihästi Soome kui ka Eesti tollal Vene impeeriumi koosseisus), siis järgmise maailmasõja eelsel 1938. aastal (tolleks ajaks olid mõlemad riigid kaks aastakümnet arenenud iseseisvalt) ja veel 50 aastat hiljem, 1988. aastal. Kuhu jõudsid nende aastatega Soome ja Eesti — üks kapitalistlikul teel, teine stalinliku «sotsialismi» rüpes. Kumb maa on kokkuvõttes liigemal sotsiaalsele õiglusele? Kus lihtne inimene lõppude lõpuks paremini elab? Milline on «keskmise» soomlase ja «keskmise» eestimaa elu järg? Võtame arvesse perekonaeelarve ja kulutused mitmesuguste vajaduste rahuldamisele. Võtame arvesse põlumajanduse arengu efektiivsuse, inimeste toiduratsiooni siin ja seal, turu küllastatuse kaupadega (ja nende kaupade kvaliteedi). Kas ka sealpool lahte valitseb meie nii vulasalt tuntav kaubadefitsiit? Võrreldes kultuuritaset, sotsiaalseid hüvesid, teenuste hulka ja headust jne.

Mis? Võrdlus ei tule meie kasuks? Vabandage, kuid tõde on kallim millisest tahes valesst või pooltõdest. Oleks lausa hädavajalik avalikustada kõik need võrdlusandmed, ja kindlasti ka vene keeles

Ahjaa, ühe asja pidin peaaegu ära unustama. Arvesse tuleks võtta ka prostituutide arvu ühe elaniku kohta. Kui palju neid on meil ja kui palju neil. Millegipärast näib mulle, et selle näitaja poolest annab sotsialistlik Tallinn pehkinud Helsingile silmad ette. Muidugi on neetud ja kõlvatu kapitalism, olles piiranud ülikõrbelise Eesti pealinna sisse oma jultunud turistidega, kelle rahakotid on markadest ja muust konverteeritavast punnig, ise süüdi meie tütarlaste uue, kommunistliku formatsiooni moraalses laostamises. Häbi talle ja hukkamõist! Ptüi!

Mai, 1989

VASTUOLUDE SASIPUNDAR,

mida lahti harutada segavad
meid üldsuse huvide
pseudoväljendajad

JAROSLAV TOLSTIKOV

dest, tootmisprobleemidest (siunates seejuures sageli direktorit ja teisi juhte), arutatakse ühiseid argiasju, näiteks — kus võiks pärast tööd paar kannu õlut juua. Ja (kui jätta kõrvale kõige meeleutumatud äärmuslased) kellelegi ei tule mõttesse «eskalatsioon», «rõhutud vähemus» jne. jms. Ühesõnaga, piibujutud on niisama rahulikud nagu aasta või paar tagasi. Ometi püüavad direktorid iga hinna eest pälvida vene rahva heaolu eest hoolitsejate mainet oma käitiste töötajate ühe (mõistagi mitte kõige targema ja eesrindlikuma) osa hulgas, aga ajakirjanduse abil kauge- malgi. Nad püüavad esineda mingisuguste prohvetitena, venekeelse elanikkonna ideeliste juhtidena (kes ikkagi on neid kutsunud majandusmeestele nii võõrast missiooni täitma?), maksu mis maksab veduri ees joosta.

Need inimesed, kes on elanud Eestis lühikest aega, hindavad rahvussuhteid umbes säärase välise enesekindlusega: kas siis meie, kogenud ja targad majandusjuhid, ei mõista, mis teil (võiks ka öelda: meil) siin Eestis toimub?*

Olen ammu tähele pannud: vene inimene, kui ta on aktiivne ja algatusvõimeline — aga sääraseid on meil palju —, püüab uude keskkonda sattudes enamasti kehtestada selles temale harjumatus situatsioonis oma mängureeglid, olles (täiesti siiralt) veendunud, et teeb head, toob kasu ühiskonnale, ning ta tunneb sellest kirjeldamatut mõnu: ma ju aitan neid tobukesi.

Ometi ütleb rahvatarikus: et võõrasse kloostriisse ära mine oma kodukorraga! Ennekõike pea kinni selle keskkonna

* V. Jarovoi esinemine rahva-saadikute kongressil 6. juunil näitas veel kord, kui põhikralt ja jultunult võib mõni inimene oma kodukorraga võõrasse keskkonda tungida. Lausumata sõnakest-ki head selle vabariigi kohta, kus ta elab, rahva kohta, kelle nime see vabariik kannab, rääkis ta samal ajal hulga mõttetusi Eestis toimuva kohta, ütles välja seisukohti, millest mõnda ei saa nimetada muuks kui demagoogiaks. Kas rahva valitud saadikul sobib nii käituda? Minul — ja mitte ainult minul — on selles osas üpris tõsised kahtlusi.

nud. See on ju ka sinu huvi-des.

Tulen veel kord tagasi V. Jarovoi sõnavõtu juurde nimetatud pleenumil. «Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium peab kiire korras (!!! — J. T.) välja töötama ja vastu võtma enne üleliidulise seaduse imumist ajutise seaduse ajakirjanduse kohta, mis näeb ette massiteabevahendite juhtide isikliku vastutuse neile alluvate väljaannete tegevuse eest.» (Huvitav, milline sõjaväeline aukraad on peadirektor Jarovoi! Kindral! Võib-olla siit pärineb tema sõjaväelaserminoloogia?) Järgnevad karmid juhtnõuad: hoiatada, nõuda, ära lõpetada...

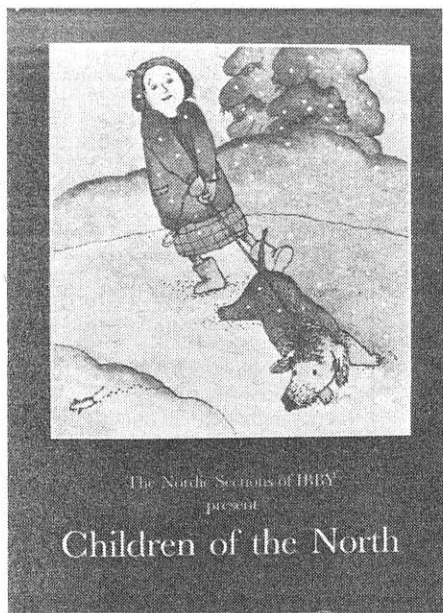
Eks ole vahva! Ent kas mitte 1937. aasta järgi ei lõhna need ähvardavad sõnad? Paremalt juhul on see pärit seisakuajast. Omamoodi manifest, millele, olen kindel, Niina Andrejeva heameelega alla kirjutaks.

Kasutan võimalust välja öelda oma arvamuse 23. veebruari õhtu ja 24. veebruari hommiku sündmuste kohta. Taas, nüüd siis ka Keskkomitee pleenumil, korraldage: milleks võeti Pika Hermannit tornist maha — pealegi «säärasel päeval»! — punalipp, et järgmisel hommikul heisata sealsamas rahvuslik trikoloor. Oleks veel mõlemad kõrvuti lehvima jäänud...

Minu arvates eksis Eesti juhtkond ja eeskätt Ülemnõukogu Presiidium milleski muus. Vaja oleks olnud Presiidiumi seadlusega aegsasti kuulutada sinimustvalge lipp (võib-olla koos rukkilille ja suitsupääsukesega?) Eesti NSV riigilipuks. Ja heisata see lipp 24. veebruaril, iseseisvuspäeval kõigil riigiasutustel, Pikast Hermannist rääkimata...

Olen sügavalt veendunud — ja tahaksin, et seda veendumust jagaksid veel paljud Eestis elavad vene keelt rääkivad inimesed —, et just eestlased ja ainult nemad peavad määrama, milline peab olema Eesti riiklik sümboolika, olgu siis lipp, vapp või hümn. Ja minu arvates peaksid venelased ja teised mittepõhirahvusest ENSV Ülemnõukogu saadikud istungjärgul säärase puhtrahvuslike, eesti küsimuste otsustamisel hääletami-

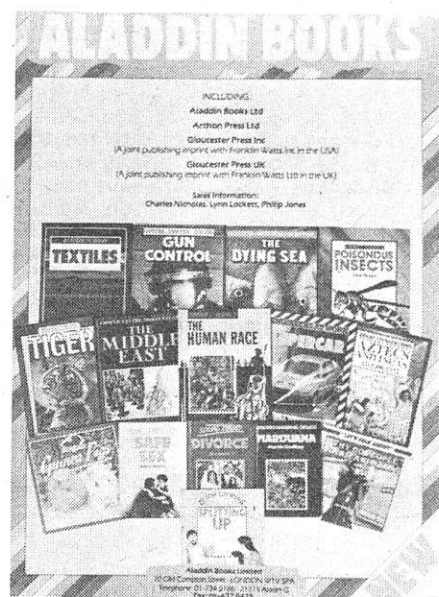

The Nordic Section of IBBY
present
Children of the North

Illustratsioonid

(Vasakult)

1. Näituse «Põhjala lapsed» kataloog. Näitusel olid esindatud Taani, Fääri saarte, Soome, Gröönimaa, Islandi, Norra ja Rootsi lasteraamatute illustreerimised, igauks maksimaalselt 5 tööga.
2. Imeväärne, milliseid aime- raamatuid mujal maailmas välja antakse — mudilastele, nooremale koolileale, teismelisele. Lehekülg kirjastuse Aladdin Books kataloogist, kus reklaamitakse selle kirjastuse teismelisele määratud sarju.
3. Kõige pisemaid aitab paljude elunähtustega tutvuda kunstnik Eric Hilli loodud väike koerake Spot.

Spot Lift-the-flap Books

The classic Spot lift-the-flap series, now among the best loved children's books ever. Full of colorful facts, with surprises under every flap.

Käesoleval aastal toimus kahekümne kuuendat korda Bologna lasteraamatu mess ja Eestist osales selles «Eesti Raamatu» toimetuse juhataja Andres Jaaksoo.

Kümme aastat tagasi on SV veergudel Bologna messist ka pikemalt kirjutatud, aga ei tee paha neid asju üle korrata. Sest vaevalt laiem üldsus seda kuigi täpselt mäletab — mida kujutab endast Bologna raamatu- laad?

Kõigepealt — see on kom- mertsimess, pindalalt muidugi väiksem (17 300 m²) kui Mosk- va oma. Aga Moskva messil on küllalt palju tühja — ai- nult arvu pärast kokkukutsu- tud igasuguseid Aafrika ja muid «musti» riike. Bolognas muidugi midagi niisugust ei ole. Näitusepind maksab nii kohutavat raha, et kui midagi näidata pole, siis sinna ka ei sõideta. Niisiis, esiteks on seal mess—müük. Meis siin on seni olnud ikka näitus. Kuuluta- takse välja maailma kauneim lasteraamat, on illustraatorite- vaheline võistlus. Sel aastal oli illustraatorite konkurssil 1000 kandidaati ja neist 80 pääseb lõõgile — nende pildid riputatakse välja. Siis on eri- näitused. Tänavu oli ühe peal- kiri «Põhjala lapsed» — Põh- jamaade lasteraamatu illust- ratsiooni näitus. Ja nagu vas- tukaaluks sellele oli lõuna poolt Iraani lasteraamatu il- lustratsiooni retrospektiiv. Li- saks pani iga kirjastus välja oma näituse, kus kajastusid mitmed lastekirjanduse vald- konnad. Oli lasteraamat üld- se, siis veel pappraamatute näitus, kooliõpikud (mida meil kummalisel kombel ei loeta üldse lastekirjanduseks) ja neljas, mis alati seal peaks olema, on uued õppevahendid.

Mis laadi õppevaha- did seal väljas olid? Video näiteks. Siis on mag- netiga õppevahendid — laps peab õigesti kokku panema maakaardi või panema õiges- se kohta inimese organismis südame või mõne muu orga- ni. Sedalaadi asjad on mujal maailmas üsna tavalised.

Ja lapsele kindlasti väga õpetlikud ja harivad. Üks asi, mis tõsiselt vapus- tas, oli video. Hommikust õh- tuni võis jälgida kümnekonna riigi televisiooni- ja video- programme. Ka kooliõpetus põhineb suurel osalt juba vi- deol. Seal toimus ka poolteist päeva kestnud diskussioon il- lustratsiooni, video ja laste-

raamatu suhetest, kuidas säili- tada neid õiges proportsioo- nis. Kõigis asjades tuleb ikka hoida mõistlikke proportsioone ja kõige rohkem hoolt vajab raamat.

● Aga kui tegu on kom- mertsimessiga — mida kõike seal müüakse?

Tiraaže müüakse muidugi ka, kuid nõukogude lasteraa- matut mitte — kaubanduslik välimus puudub. Kohati tekib mulje, et meie siin oma laste- raamatu väljaandmisega küiki- tame alles kusagil puu otsas, kusagil kõrgema oksa peal, ega ole meil asja veel alla- poole tulla, et vaadata, mida inimesed maa peal teevad. Kõige suurem äri käib illust- raatorite ümber. Kirjastajad kogu maailmast otsivad endale uusi kunstnikke, kellele ha- katakse tööd pakkuma. Eesti lasteraamatu vastu tundsid huvi itaallased ja ameerikla- sed — kirjastuse Harper & Row esindaja tuleb peatselt Eestisse tutvuma meie illust- raatorite töödega. Muide, NSV Liidu kunstnikud paistavad las- teraamatu illustreerijate selts- konnast mingil moel siiski sil- ma. Nad on teistsugused kui teised. Aga otsitakse just mi- dagi uut, mis lugejat-vaatajat ligi tõmbaks. Ja nähtavasti Liidu kunstnikes seda on.

● Kas Eesti lasteraamatuid oli ka väljas?

Jah — umbes nii palju, kui ma oma kohvriga sinna viisin — 25 raamatu ringis + rek- laam. Aga Eesti raamatuid oli ka mujal eksponeeritud, nii veider kui see ka ei ole. Müncheni Rahvusvahelisel Lasteraamatukogul on sellel laadal oma väike maailma lasteraamatu ülevaatenäitus. Seal oli meie teostest väljas «Pillipuhaja» (J. Tammsaare illustreerimised) saksa ja ing- lise keeles, samuti Els Järvi «Lapsepõlvlood» ja Tiia Too- meti «Kodus asjad». Ka NSV Liidu stendile oli sattu- nud paar «Detskaja Literatu- ra» kirjastusel Moskvas ilmu- nud eesti raamatut. Üks oli J. Tammsaare illustreerimise-

MESSILT

Jutuajamine ANDRES JAAKSOOGA

dega «Tuulesõlmed» — selle omandas Kanada kirjastus. Samas oli välja pandud ka E. Valtari illustreerimistega venekeelne «Naksitrallid», mis oli määratud kooliraamatuko- gudele, kuid selle trüki- kroonuliku välimus ei ahvatle- nud «kahjuks kedagi seda omandama. NSV Liidul oli kaks stendi. Üks oli «Meždu- narodnaja Kniga» oma, kes tulemuseta maha müüa ti- raaze, ja teine oli VAAP-i oma, kus oli ka liiduvabariik- kide kirjandust.

● Kas Eesti lasteraamat oli esindatud paremini sellepärast, et sina olid seal oma kaasavõetud raamatutega? Kuidas oli teiste liiduvabariikidega?

Korralikult oli esindatud ka Leedu lasteraamat, sest VAAP-i delegatsiooni juht oli Leedu VAAP-i peadirektor. Tänu tema ja minu kaasa- võetud raamatutele läks stend natuke kirjumaks, sest meil mõlemal olid kaasas peami- sel pildiraamatud. Sellisel messil ei ole ju mõtet välja panna raamatut, millel ei ole välimust! Aga paraku oli NSV Liidu stendil rohkesti just sel- liseid teoseid. Raamat võib ju olla sisult väga hea, aga kui ta on trükitud ajalehepaberile ja näost hall, siis ei hakka niisugusel laadal seda keegi vaatama. Pealegi olime meie jaoks äärmiselt ebasoodsas ko- has — meie ümber olid Jaa- pani suured kirjastused oma uhkete väljapanekutega.

● Kas meie ka midagi laa- dalt ostime?

Päriselt ära ei ostanud. Opt- sioonilepinguid tegin küll. Ja veel. Võtsin kaasa Kanadas välja antud «Laste sõnaraa- matu» — inglise-eesti piltsõ-

nastiku. Selle peab Vabariik- lik Raamatukaubastu tellima, kui ta soovib seda osta. Sõl- misime põhimõttelise koostöö- kokkuleppe ühe Rootsi kirjas- tuse sõsarkirjastusega Un- garist — hakkame koos nen- dega tegema koomikseid. Paar tükki aastast, nii et saame need kätte praktiliselt trüki- kuludega: vahetus toimub üks-ühele. Koomikseid pressi- takse seal muidugi hirmsasti peale. Aga me ei saa ainult selle peale minna. Siis veel — üks USA kirjastus pakub võim- alust teha koos väikelaste- sarja, kus iga raamatus te- gevus toimub mingil maal. Raamat peab andma teavet selle maa kohta ja olema seik- luslik. «Seiklus Sillamael» oleks vist päris põnev?

● Ja eesti kunstnikest osa- les messis siis seekord Jaan Tammsaar, kelle pildid on ära trükitud ka kataloogis?

Eesti kunstnikud on osale- nud üldse kolmes messis 26-st. Esimesena oli seal 10 aastat tagasi Vive Tõli, aga mitte originaalidega, vaid suurte, üle seina slaididega. Jaan Tammsaar oli ülemöödunud aastal esimest korda ja sel aastal oli tal juba näituse ko- misjoni poolt esinemiskutse.

Üldse kandideerisid tuhat kunstnikku, kes saatsid kuni 5 originaalilustratsiooni. Roh- kem ei tohi saata, vähem võib. Kaheksakümne õnneliku omad pannakse kõik välja, katalo- ogsis see muidugi ei kajastu. Need illustreerimised, mis Jaan Tammsaar esitas, on valminud Moskva kirjastuse «Raduga» tarvis — seal ilmub raamat Eestist, kus autoriteks L. Meri, J. Kaplinski jt. Jaanuari lõ- pul tegi žürii kokkuvõtte ja siis läks mitmevärvikataloog trükkimisele — kahe kuuga jõuti see ära trükkida ja na- gu näed — mitte just kõige viletsamal tasemel.

● Kuidas Tammsaarel see- kord läks?

Ta jõudis välja 80 parema hulka ja pääses seega nii ka- taloogi kui ka näitusele. Sel aastal korraldab Jaapani Kaunite Kunstide Akadeemia Bologna messi parematest töö-

dest valiknäituse ja kolm kuud on tema pildid veel Jaa- panis. Siis veel — ülemöödu- nud aastal olid tal väljas Jak- kob Kõrvi «Veealuste» illust- ratsioonid — need omandas üks Taani kirjastus. Itaallased huvitusid Mari Kaarma tööst.

● Aga kui nüüd meie kunstnik hakkab tegema tööd välismaa kirjastustele, siis peame meie tema töö ju hiljem sealt tagasi ostma, kui soovime seda avaldada?

Kui me tahame avaldada, siis loomulikult. Aga ega meil siin lasteraamatut teha pole kunstnikule ka mingi õnn. Kui ta sul ikka nii ära kä- kitakse, et ise ka ei tunne pärast oma tööd ära... Kuid teiselt poolt muidugi — need kunstnikud, kelle välismaa kir- jastajad on välja valinud, on meie jaoks mingis mõttes ka- dunud hinged. Meie jaoks. Mitte raamatukunsti jaoks. Siinkohal pean siiski Eesti probleemide juurde tulema. Kurdam, et raamatukul- tuur käib meil allamäge, et raamatute illustreerimine pole enam popp, mistõttu puudub ka vajalik järelekasv. Raama- tukultuuri edendamiseks asu- tati mõni aasta tagasi Jaan Jensenini nim. raamatukunsti aastapreemia. Seoses Kul- tuuri ikomitee loomisega läks see raamatugraafikuid veidigi stimuleerinud preemia hingu- sele... Kommentaarid on liig- sed, nagu vanasti öeldi.

● Muud kontaktid?

Rahvusvahelise Noorsookir- janduse Nõukogu (IBBY) liik- mena pidasin läbirääkimisi mitme riigi lastekirjanduse instituudi direktorite või kaas- töölisega. Teemaks: stažee- mine. Lasteraamatu toimetaja peab oma silmaga nägema seda tohutut raamatutoodan- gut, mida maailm iga aastal välja annab, peab oskama seal orienteeruda. Siingi on oodata positiivseid nihkeid.

● Sa olid Bolognas ka kümme aastat tagasi. Kas on selle aja sees midagi muu- tunud?

10 aastat tagasi ei huvita- nud meie ekspositsioon mitte kedagi. Võisin rahuga käia ja uurida teistes paviljonides väljapanut. Nüüd oli olukord teistsugune — huvilisi jätkus ja huvitasid peamiselt — na- gu me juba rääkisime — il- lustraatorid. Olukord on muu- tunud selleski mõttes, et võis- in ise mõnegi asja kohapeal ära otsustada, mis 10 aastat tagasi ei tulnud kõne allagi.

MAIL JÕGI

Eesti Rahvusraamatukogu ja Soome Kirjastajate OY esi- ndajad pidasid Tallinnas ja Hel- singis läbirääkimisi info ja tea- duslik-tehnilise koostöö alal ot- sesidemetee loomiseks. Sõlmitud koostööleping aastaks 1989— 1990 näeb ette spetsialistide ja info ning toodete ja töö vaha- tust, ühiseminaride korralda- mist jm. Kirjastajate OY te- gevusdirektor Jorma Kirjavainen ja osakonnajuhataja Erkki Pou- tanen pidasid Eesti Rahvusraa- matukogu kaks loengut.

8.—12. mail olid Eesti Ra- hvusraamatukogu külalised Soome

Eesti Rahvus- raamatukogu

Parlamendiraamatukogu juhataja Eva-Maija Tammekepp ning Ou- lu Linna Raamatukogu juhataja Helvi Linna. Arutati rahvasaa- dikute ning riigiametnike info- teeninduse vorme. Põhja-Euroo- pa parlamendiraamatukogude koostööd ja tegevust IFLA-s. Kü- lalised annetasid Eesti Rahvus-

raamatukogule õigusteaduslikke teoseid ja Soome juriidilise kir- janduse bibliograafiad.

Rahvusvahelist ja riigioigust käsitlevaid raamatuid, mis on oluline täendus meie iuridica- kogule, annetas Eesti Rahvusraa- matukogule Salzburgi ülikooli õigusteaduse professor, Eesti Akadeemilise õigusteaduse Seltsi esimene välisliige Henn-Jüri Uibopuu.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU PRESSIBÜROO

A. H. Tammsaare Memoriaalmuuseumis

on jätkunud kohtumised kirja- ne ja väljapaistvate kultuuritege- lastega. Nad tutvustasid välis- eesti kirjanike loomingut: Eesti Rahvusraamatukogule kingitud väliseesti kirjandusteostest kõne- les jaanuaris Ivi Eenmaa, Bernard Kangro märtsis Toomas Haug, mais aga kohtuti Peeter Puidega Kirjanike Majas. Veel on olnud ettekandeid Valev Uibopuust

(Oskar Kruus) ja ajakirjas «Ma- na» ilmunud Leonid Treti mäles- tustest A. H. Tammsaarest (Elem Treier). Kodumaise kirjandusele probleemidest on vestelnud An- dres Langemets ja Olev Remsu, kultuuris ja poliitikast Ignar Fjuk ja Jüri Martin. Piibli juube- lit tähistas Toomas Liivi ettekan- ne. Mainitute kõrval oli teisiigi teemasid ja esinejaid.

3.-27. aprillini viibis Eestis nimekas tšehhi kirjandusteadlane ja eesti kirjanduse vahendaja, Praha tuntumaid estofiile professor VLADIMIR MACURA. 25. aprillil rääkis ka oma tödest ja tegemistest ning tšehhi-eesti kirjandussuhetest Tallinna Bibliofiilide Klubis. Avaldame sellelt kohtumiselt olulisemad momendid.

● Kuidas tekkis huvi Eesti ja eesti keele vastu?

Umbes 16 aastat tagasi sain Prahas tuttavaks Leo Metsariga. Olin rõõmsalt üllatunud, kui kuulsin, et ta elab Tartus, samas linnas, kus minu ja mitmete teiste noorte kirjandusteadlaste ebajumal professor Juri Lotman. Hämmastusseks sain alles eile Keele ja Kirjanduse Instituudis käies teada, et kogu maailmas tuntud teadlane kukutati mõõdunud aastal Eesti Teaduste Akadeemias akadeemikuks valimistel läbi.

Kui Leo Metsar Tartusse tagasi jõudis, saatis ta mulle eesti keele õpikuid. Hakkasin nende järgi õppima.

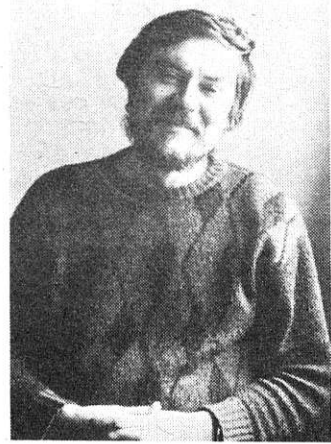
1974. aastal asutas kirjandusteadlane Vladimir Novotný (ta on kirjutanud järelsõna Marie Chrobáková ja minu tõlgitud E. Vetemaa lühiromaanide valimikule «Höbedaketrjad») Prahas 3-4-liikmelise estofiilide grupi, praegu on meid 18 ja me nimetame end Läänemere Liiduks. Nädēzda Slabihoudová jt. eesti kirjanduse tõlkijate kõrval kuulub liitu ka teisi eesti kirjanduse ja kultuuri sõpru. Nagu paljud teist teavad, kandsime teretričko särke, s. o. särke, millele oli «tere» peale trükitud. Nüüd on «teretričko» saanud üldtuntud sõnaks, mis on ka ära toodud võõrsõnade leksikoni kahes trükis.

● Millal hakkas eesti kirjandus tšehhi keelde jõudma?

Esimene tõsisem katse tehti 1920. aastate lõpul ja 1930. algul, mil katoliiklastest haritlased ja poliitilised Josef Obr ja Václav Kotrch õppisid selgeks eesti keele ja hakkasid ajakirjanduses avaldama Juhana ja Jakob Liivi, A. Kallase, J. Parijõe jt. lühiproosat. Esimese raamatuna ilmus 1931. aastal J. Obri tõlgitud E. Vilde «Pisuhänd». Mõni aasta hiljem tekkis neil Eesti huvilistel pettumus B. Linde ja ühe teise eestlase liiga vaba ja enesekindla käitumise pärast Tšehhoslovakkias viibimise ajal ja J. Obr koos sõpradega loobus eesti kirjanduse vahendamisest.

1935. aastal tõlgiti saksa keelest lühendatult Gailiti

ÕHTU VLADIMIR MACURAGA

«Toomas Nipernaadi», pisut hiljem saksa keelest ka «Karge meri» ja A. Mälgu «Taeval palge all». Pärast Teist maailmasõda tõlgiti pikka aega ka vene keele kaudu. Tänu N. Slabihoudovale ja teistele hakati vahendama otse originaalist ja praegu ilmuvad kõik raamatud otsetõlgetena.

● Oled tõlkinud või mõne kolleegiga kahasse vahendatud 20 raamatut meie kirjandusest. Mis on neist kõige parema vastuvõtu leidnud?

Seda on väga raske öelda. Üks neist on E. Vetemaa «Näkiraamat», mille eest sain Tõlkijate Seltsi auhinna. Trükiarv oli 48 000, meie oludes erakordne. Kindlasti avaldas mõju ka see, et autor oli raamatu ilmumise eel Prahas esimesel rahvusvahelisel näkiliiskonverentsil ja temast kirjutati palju ajakirjanduses. Tunnustavaid retsensioone ilmus rohkem kui A. Valtoni novellikogu «Kummituste maja» kohta.

Poesiaühviliised on väga soojalt vastu võtnud B. Alveri valimiku «Valk on mu vend», mille vahendasime koos luuletaja Jiří Žáčekiga. Populaarsed on ka J. Kaplinska ja J. Viidingu luuletused.

● Mis tõi sind praegu Eestisse?

Vajadus tutvuda siinse kir-

jandusega, vestelda ja arutleda kirjanike ning kirjandusteadlastega.

Kogusin materjali oma uue raamatu jaoks. Kirjastusel «Odeon» on käsil sari huvitavaid antoloogiaid. Neist meeldis mulle eriti «Vene sümbolismi antoloogia», kus on lisaks luuletustele toodud ka esseid, arvustusi, kunstiteoste reproduktsioone. Tahasin sarja pakkuda «Arbutate» antoloogia. Otsisin selle jaoks artikleid, esseid ja illustatsioone. Midagi võtan ka B. Kangro kahest «Arbutate» raamatust.

Tartu Kirjandusmuuseumis leidsin J. Obri ja V. Kotrchi põnevaid kirju M. Underile ja A. Adsonile, aga ka «Kalevipoja» tõlkija M. Lukaši kirju esperantist H. Dresdenile. Tahhan koju jõudes otsida, ehk on Tšehhoslovakkias kusagil säilinud M. Underi ja A. Adsoni kirjad.

● Prahas ilmus mõõdunud aastal mahukas kaheköiteline «Maailmakirjanduse tiptööte leksikon», mille peatoimetajaks sa oled. Mida see endast kujutab ja kui kaua selle koostamine aega võttis?

Kümme aastat tagasi alustasin projekti koostamist. Eeskujuks oli Kindleri vastavastav 8-köiteline leksikon. Muidugi ei saanud me nii mahukat leksikoni välja anda. Planeerisime kuni 1000 kõige olulisemat kirjandusteost, mis mahuks kahte köidet, et see on tšehhikeskne teos. Põhirõhk on nendel teostel ja kirjandustel, mis on meie kirjandusele ja kultuurile olulisemad. Loomulikult oli kõige raskem probleem tiptööte valik. Otsustasime lähtuda kirjandusest. Kõige rohkem teoseid — 200 — otsustasime võtta saksa, prantsuse ja vene (koos nõukogude) kirjandusest. Teise grupi kuuluvad ameerika, inglise, hispaania ja itaalia kirjandus — igalt 50 teost. Siis tulevad meile lähedased slaavi rahvaste kirjandused. Loetelu lõpetavad kuni kümne (näi-

teks soome) ja kuni viie teosega kirjandused.

Iga artikli maht on kuni kolm masinakirjalehekülge. Ainult «Faust», «Hamlet» ja mõned sellised teosed said rohkem ruumi. Iga artikli esimene osa on kirjeldav, teine interpreteeriv, kolmas sisaldab ajaloolist konteksti. Lõppu lisatakse bibliograafia. Kummagi köite lõpus on registrid, neist üks temaatiline.

● Kui palju on leksikonis teoseid eesti kirjandusest ja millised need on?

Eestist valisin viis teost ja need on: Fr. R. Kreutzwaldi «Kalevipoeg», A. H. Tammsaare «Tõde ja õigus», A. Gailiti «Toomas Nipernaadi», B. Alveri «Tolm ja tuli» ning J. Krossi «Clio silme all».

● Kas leksikoni avaldamine läks hõlpsasti?

Ei, sellega oli probleeme küllalt. Esiteks — kogu töö oli eraalgatuslik, mitte institutsiooni ega ülikooli plaaniline töö. Kaastöölisi oli 80. Mahuka käsikirja redigeerimine ja ühtlustamine nõudis palju energiat. Meil oli suuline kokkulepe ühe kirjastusega. Kui leksikoni esimene osa valmis, sai, oli kirjastuse juhtkond vaheldunud ja uued mehed ei tundnud huvi meie töö vastu. Teine kirjastus tahtis, et me kärbiksime teksti kümme korda. Meie muidugi ei nõustunud. Alles kolmas — Prahas asuv kirjastus «Odeon» — oli valmis meie tööd avaldama.

● Millised on Eestimaa seotud tulevikuplaanid?

Koostamisel on «Nõukogude Liidu rahvaste kirjanduse leksikon». Minul paluti kirjutada Eesti osa. Kogu materjal tuleb mahutada 80 leheküljele. Arutasin valikut ka Tartus ja Tallinnas.

Tahen midagi ka tõlkida. Mulle kingiti suur pakk uudis- kirjandust, küllap leidub seal mõndagi huvitavat.

Tahen jõuda proovida «Toomas Nipernaadiga». Tšehhidele on Gailiti loomingulaad lähedane. N. Slabihoudová on käsil «Karge meri».

Mulle kingiti K. Ristikivi konverentsi ettekannete kogumikud, mis äratasid uuesti huvi tema loomingu vastu.

Lõpetuseks veel üks uudis. Usun, et juba on müügile jõudnud paljude tõlkijate ühistöö — kaasaegse eesti novelli antoloogia «Kuradiarmuke», milles on esindatud tosin autoreid.

VLADIMIR MACURAGA vestles EERIK TEDER

«Keeleainestiku kogumise võistlus 1989»

Emakeele Selts kuulutab tänavuse sõnava ja kohanimede kogumise võistluse alanuks ja pühendab selle dr. Jakob Hurda 150. sünniaastapäevale.

Kutsume asjahuvilisi üles koguma ja kirja panema võimalikult kõike meie rahva keelevarast. See on ala, kus igaüks võib rõõmu tunda nii töövõimude kui lisandunud teadmiste üle.

1. Erilist tähelepanu vajavad kadumas olevad murded, Tuleks üles märkida kõik kohalikud murdesõnad, niisamuti üldteada sõnad, mille tähendus või kasutamine läheb kirjakeelest lahku. Kindlasti tuleks talletada kogu rahvapärane kõnepruuk — kuju- kad ütlemsed, kõnekäändud, fraseoloogismid, keelemängud ja naljad.

2. Õige napilt on seni kogutud omaaegsete ametialade ja käsitööliste (kingseppade, rätseppade, kangrute, parkalite, aednike, ehitusmeeste, raudteelaste jne.) rahvapärast oskussõnavara. Sellele valdkonnale tuleks pöörata suuremat tähelepanu ning kasutada aega, kuni vanu meistrimehi on veel elus.

3. Suurt huvi pakub ka mitmete lähiminekite elunähtuste (masinate levik, ühismajandite loomine ja areng) ning uudsete tootmisharude ja kutsealadega käibele tulnud keeletarvituse. Siia kuuluvad masinameeste, lüpsjate, kalurite, maaparandajate, metsameeste, vabrikutöölise jpt. sõnavara. Koguajatel on, keda valida ja mida kirja panna.

4. Tänapäeva kõnekeele, õpilaste ja tudengilängi ning linlaste arkieele talletamist ootame eriti noortelt. Minimaalselt on seni kogutud keeleandmeid ametnike, sportlaste, punkarite, eesti soost sõdurite, militantsõdade, vangide jt. kõnepruugist. See on seda imelikum, et sobivat materjali võib kuulduda nii kohvikus, trollis, auditooriumis kui tänaval.

5. Olulimult pakiline ülesanne on ka kohanimede kogumine. Linnastamisõhinas toimuva talude tühjenemise ning teistalt uute talude rajamise aegu on meil vähe andmeid nüüdisaegsest nime- tarvitusest maal. Millised nime- d on ühismajandite põldudel, karjamaadel jm.? Kuidas need on tekkinud? Mis nime- dega märgivad oma valdusi uustaluniku- d?

6. Väga oluline on kirja panna ka linnades kasutatavad rahvapärased nime- d, mida rohked sildid ja tahviid hoopiski ei kajasta (näit. Tallinnas «Varblase» kohvik, õlesaal «Imperiaal», Kindralite maja, Hendriksoni küür, Karla katedraal, Tartus Supilinen, Vorse purse jpt.).

7. Nimeuurijatele on tarvilikud isiku- ja hüüdnimed ning kodu- loomade (ka linnaloomade) nime- d. Marjaks kuuluvad ära eri paikkondade elanike rahvaoma- sed hüü- ja pilkenimed (näiteks junlased, poluvertsikud, hobu- hiidlased, vandiraijad jpt.).

8. Kui peres kasvab väike laps, võiksid vanemad täpselt jälgida, kuidas ta keelt omandab, kuidas lisandub sõnavara, täieneb lausestus, kuni keel ongi suus.

Jõudu tööle! Täpseid juhendeid, küsitluska- vu, sedefile, paberiploogaid ning lahtet nõu pakub Emakeele Selts (200 106 Tallinn, Lauristini 6, telefon 44 93 31). Samal aadressil oodatakse ka kaastööd hiljemalt 15. OKTOOBRIKS 1989.

Võistlustöö tuleb varustada märgusõnaga ja sama märgusõ- na kandvas kinnises ümbrikus lisada oma ees- ja perekonnanimi, elukutse ning täpne postiaad- res.

Paremaid töid auhindatakse, arvestades nii materjali põhja- liikust, täpsust kui ka hulka.

Esitatud võistlustööd jäävad Emakeele Seltsi valdusse.

EMAKEELE SELTS

tud. Unistuse ajal armastusest ja vendlusest tõotatud maal, kus Puškini sõnade kohaselt rahvad, unustades tüli ja riidu, ühinevad ühiseks perekaks, satus jutustusse ka tšetšeeni poiss Alhuzur, kellest saab Kolja kasu- vend pärast Saša hukumist. Kõik muu on karm, ilustamata reaalsus, muu hulgas ka vanadusest nõdrad Stalin- režiimi valve- penid, kes muretu pensioni- leival olles löövad kokku oma õllekruuse linnaäärses allakäi- nud õllebaaris — kunagise elujõulise rahvaoksa kuulsu- setu maharaiumise auks.

GALINA MEDVEDEVA

Ei ole maailmas kurvemat lugu kui see, millest tahan juttu teha, ja nimelt ANA- TOLI PRISTAVKINI «Õõbis kuldne pilvekene». Lermontovilt pärineva hapra, mõtli- ku värsireaga pealkirjastatud teos kõneleb selle kangelaste lapsemõistuse talumatusest, julmadest ja piinavatest asja- dest. Sõja- aegse lastekodu lap- sed viiakse näljavaevas Mosk- va lähistelt Kaukaasiasse, sealt küüditatud tšetšeenide alale. Lapsed on sõja ohvrid, mida peetakse kahel rindel — Hit- leri Saksamaa ja oma maa elanike vastu. Vähe sellest, et vennad Saša ja Kolja on kao- tanud kodu ja vanemad, kramplikult teineteisse kiin- dunud poistel tuleb ka siin maailmas lahkuda: Saša huk- kub tšetšeenide pistoda löögist kättemaksuks tulnukaile, muidugi mõista ilma kaalumata nende isiklikku süüd. Eba- õiglus ei ole sellega lõpetat- tud: näilise heaolu asemel, mille nimel see korda on saa- detud, sünnitab ebaõiglus jul- must, ütleb Pristavkin. Kurju- se vaimud ajavad inimesed lahku ja sellest ongi kõige rohkem kahju.

Stalini päevil käibel olnud mõistete seas ei figureerinud ainult «rahvavaenlane», vaid

* A. Pristavkin. «Õõbis kuldne pilvekene». M. «Sovetski Pissa- tel», 1988.

SÕNAJA SÕNUM

SIBERI PARADIIS

ka «vaenulikud rahvad» (kel- lele vaenulikud? kas iseendi- le? või teistele rahvastele?). Stalin segas maid ja rahvaid nagu kaardipakki. Tüüranni pahaendeliste tujude tõttu sattusid hätta ja viletsusse Si- berisse küüditatud ešelonid. Inimesi ei sunnitud elama mitte üksnes teotatud auga, vaid ka ilma kodumaata. Volgasakslased, tšetšeenid, ing- ušid, krimmitatarlased, kreeklased, bakaarid, karaii- mid — ei ole lõppu neil, kes juuriti välja oma ajaloolisest kasvupinnasest.

Elades ühe ja sama riigi territooriumil, me alles hak-

kame teada saada üksteise kibedast saatusest mõõdunud, kuid mitte igavikku hajunud süngedel aegadel. Ei pane imestama, et seda teemat kä- sitlevad teosed on eelkõige in- formatiivsed ja sageli ei seagi enesele teisi ülesandeid. Meile, kes me oleme olnud aasta- kümneid ilma lihtsast infor- matsioonist kõige tegelikult toimuva kohta, on õhust va- jalikum tõde, mis sisaldab ka elava pildi traagilistest põliskodupaikadest lahkumise- st. Suled, mis esmakordselt puudutavad rahvale loodud ja unustamatuid haavu, tilguvad verd. Kas üldse saab timuka- te toimetamisi kirjeldav kroo- nika olla analüüsivalt kiretu? Seda enam, et saatuste mäe- tipud alles hakkavad paistma ümest, mis on asunud pilkase pimeduse asemele. Tõendeid koguneb, kuid ainult siis sir- gub ajalugu ja saab iseen- daks, kui rahvas näeb ennast nii hirmust kui ka sellega seotud pealesunnitud kannat- tustest vaba pilguga.

Kuid juba on kõrvale hei- detud surmani tüüdanud tropp ja vaevatud suu, nagu ütleb Ahmatova, kõneleb ahe- datult ja vaikides elatud elust. Keelatud tsoonide hõl- vamisega kõrvuti käib kas hõõguva rauaga väljapõleta- tud või siis hooletult tuulde puistatud humaansete posit-

sioonide esialgne kogumine.

Pristavkini jutustuses ei ole ainultki õnnelikkude või vähe- malt pisutki edukat tegelast. Kui mitte arvestada lurjust ja varast, lastekodu direktor- it, kes rõõvib paljaks oma niigi kõigest ilmajäetud ja üksikute metsloomapõgenadena tigiturris kasvandikke. Aga täiskasvanud, kes on kutsu- tud andma turvalisust hapra- le, helgele lapsele? Nagu ringirändavad põõristaimed kõiguvad nemadki elus siia- sinna, kuhu neid parajasti paiskab vägivalda vesipüks. Vagunisatja Ilja, kulakuks tehtud vanemate poeg, heidik juba lapsepõlvest peale, ei leia elu ega asu päikese all. Tädi Zina, kes saadeti välja Kurski oblastist Kaukaasiasse kodumaa reetmise eest, mis seisib selles, et tema tütre vä- gistas okupatsiooni ajal Saksa sõdur. Või siis kodutud, räba- lais oma kodumägedes hulku- vad haaranguhirmus tšetšee- nid, kes ometi eelistavad uh- kelt, relv käes, surma minna, sellele, et lasta end trellita- tud vagunis Siberi paradiisi sõidutada. Kes neist on teistest õnnetum? Kes seda mõõta os- kab...

Kaksikvendi hooldava kas- vataja Regina Petrovna hel- gelt raamatulik kuju on õrn, sulatav kiireke halastust, mis inimsuhetest oli välja juuri-

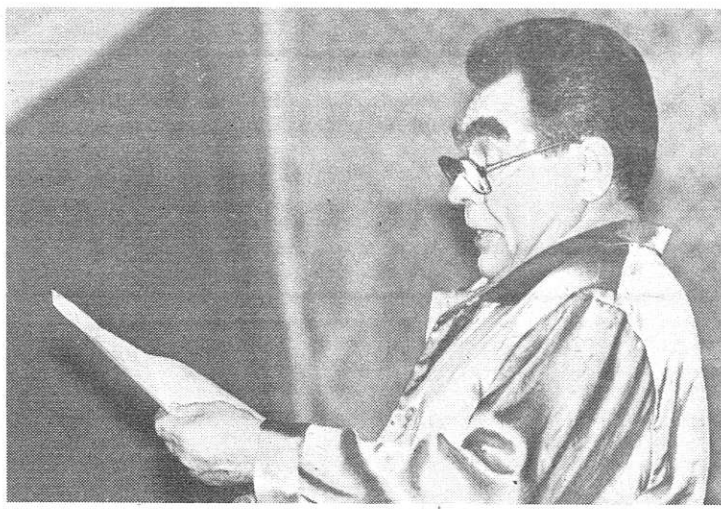
Oleksid Eestil praegu Tšehhoslovakkia diplomaatilised suhted, võiks Tauno Yliruusi «Magamistubade» lavalettoomise pärast ilmselt sekeldusi oodata (vt. «Edasi», 14. V lk. 2). Et Soome teatrid nii pika aja jooksul soome kirjaniku nii aktuaalsest tekstist mööda vaatasid, ei vaja siin ja praegu vist pikemat kommenteerimist. Moskva vastu ei saa, nagu etenduse lõpupoole tunnistab ka enne seda nii sinisilmiselt tulevikku vaadanud A. Dubček, L. Brežnevi vastumängija selles ajalooliste sündmuste raamis kulgevas lava-segapaarimängus. Meeste kõrval seisavad nende naised. Mehed saavad selles mängus kokku ainult väljaspool lava ajaloo teada ajal ja paikades. Naised ei kohtu ei laval ega lava taga. Laval on magamistoad, üks Prahas ja teine Moskvast, lavaruumis küll teineteisest eraldamata. A. Dubčeki sinisilmne optimism etenduse algupoolel oma demokraatiseerimispoliitika välja-vaadete suhtes võib vaataja omajagu nõutukski teha. Kas uskuda või mitte, ja üldse — mida siin siis ikkagi pakutakse, missuguste reeglite järgi mängitakse? Kui T. Yliruusi näidend ajalooliste sündmuste edasiandmisel ongi täiel mõõdul objektiivne, seejuures pealegi üldteada tõsiasjadega piirduv, siis inimeste kujutamisel on dramaturg võtnud endale vabad käed. Mis tähendab ka seda, et «suure» poliitika tegijad on poliitika ohvrid. Ning mispärast ei pidanud Dubček ja tema kaaslast uskuma, et nad seatud eesmärgile jõuavad? Meie teame, et nad ei jõudnud, hoiatavatest näidetest ei ole niigi puudu. Aga üritame omakorda ja kõigest teadmisest hoolimata. Kuidas ja kellena kujutatakse meie tänaseid liidreid romaanis või näidendis, mille kirjutamisteni kunagi jõutakse?

T. Yliruusi näidendi lugu on tähelepanuväärne ka oma paradoksaalsuses. Üliaktuaalsena ja isegi nagu päevakajalisena kirjutatud näidend on kakskümmend aastat hiljem ühes natuke teises paigas, ühel teisel maal äkki kenasti lavakõlblik, nii et toimub selle maailma-esietendus, ja etendus ise läheb vaheaplausidega, mis sinimaa harvalt ette tulev. Kas dramaturg peaks olema tänuvõimeline käigule, selle kordumisele ja paradoksaalsustele? Küllap on asi siis-

ki esmajoones selles, et Yliruusi oskas oma näiliselt lihtsakoelise teose aluseks võtta eriti püsiva tähendusega, ajaloos üha varieeruva konflikt-olukorra, ning seda toimuvat paradoksaalsust rõhutavast vaatekohast: poliitika tegijad on nagu teisedki poliitika ohvrid, selle läbi kannatajad. Olukordade ja reageeringute pentsikus (Brežnevi solvumine ja sellest järgnevad arutlused sotsialismi aadressil) ei tee neid olukordi ja reageeringuid vähem tõepäraseks. Pealegi on «Vanemuise» lavastuses näidendi eripära väga täpselt välja loetud ja vaataja ette toodud.

Tundub pealegi, et «Magamistoad» jõudis Eestis küllalt optimaalsel ajal lavale. Juba me sõandame ja oskame naerda oma eilsete hirmude üle. Et niisugust naeru on meile praegu hädasti vaja, tõdeti näiteks «Meistriklasi» arutelul Balti teatrikevadil Vilnuses. Teadagi aktiveerivad vastuvõttu etenduses toimuvat ja vaataja tänase elu paralelleid, mis jäävad küll naerust kaugele.

Kui «Magamistoad» ka tundub lihtsana ja pealiskaudsena, siis on see lihtsus ja pealiskaudsus suurel määral näiline. Lavastaja A.-E. Kerge, kunstnik M. Potissepp ja näitlejad H. Elviste, R. Loo, L. Eelmäe ja A. Tommingas ei ole end igatahes sellest näilisusest eksitada lasknud. Dramaturgi poolt poliitilise konflikti väljamängimiseks leitud inimlik «vorm» — ajaloo toimunud reaalse draama esitamine ajalooliste isikute kujuteldud koduste dialoogidena — on teatris täiskaaluliselt realiseeritud. L. Brežnevit kehastav L. Eelmäe on siin muidugi A. Dubčekit esitava A. Tommingaga võrreldes soodasamas olukorras. Teda toetab vaatajate varasem teadmine ning ta kasutab selle eelise suurepäraselt ära. L. Brežnevi väline äratuntavus on täpselt tabatud, seda kviteeritakse L. Eelmäe esimesel lavaleilmumisel spontaanse aplausiga. Seejuures on L. Brežnevi kuu portreeiline lahendus väga loomulikult kokku viidud liikumise, kõne, žestide, miimika, suhtlemisviisiga jne. — karikatuurid dokumentaalportree meistrinäide (teatud ohuga selles karikatuurimises küll üle pakkuda, seda enam et publik niisugust ülepakkumist ilmselt soovib ja näitlejat sellele õhutab). Jõudemonstrat-

Brežnev (Lembit Eelmäe)

POLIITIKA TEGIJAD JA POLIITIKA OHVRID

T. YLIRUUSI «MAGAMISTOAD» «VANEMUISES»

Dubček (Aivar Tommingas) ja tema abikaasa (Raine Loo)
ÜLO LAUMETSA fotod

sioonile järgnenud süüdistusi läbielava Brežnevi öine monoloog teemal «Kas see on minu süü, et sotsialism on selline?» avab aga inimeses ja näidendis äkki mingi uue dimensiooni, mis ei taha mahtuda poliiti-

lise publitsistika traditsioonilistesse raamidesse. Inimene ja ideoloogia, halb poliitika kui halva ideoloogia jätk, inimene (ka suure võimuga varustatud inimese) jõuetus ideoloogia ja süsteemi ees, ideo-

loogiate ohtlikkus. Etenduse inimlik külg, mis esialgu võib tunduda lihtsalt küsitava väärtusega katsena mängida traagiliselt taustal natuke komöödiat, tõuseb järjest olulisemaks ja seda just tänu näitlejate stiilitundele ja realiseeritud meisterlikkusele. Naised näidendis ja lavastuses — meie tänase pruugi järgi sobiks neid isikunimeta jäetud osalisi vist nimetada proua Dubčekiks (R. Loo) ja proua Brežneviks (H. Elviste) — on ju väga erinevad, aga milleski olulises ka lähedased. Nad näevad, õigmini küll tunnetavat oma poliitikutest meestest hoopis selgemini, mis toimub tegelikult inimestega, mõistavad paremini ohte ja sündmuste eetilisi aspekte. Kui esimesel vaatamisel jäi mulje, et näidend asetab Brežnevid Dubčekite ees palju soodsamasse olukorda, siis kolm nädalat pärast esietendust oli mulje hoopis teine, tegelikult juba tasakaaluline. A. Tommingas ja eriti R. Loo olid vahepeal leidnud uusi võimalusi, jõudnud suurema intensiivsuseeni. Kui sageli domineerib nendes dialoogides see, kes on jäetud tekstist!

«Magamistoad» on žanriliselt avatud (määramatu) näidend. Traagilise lahendusega ajaloolistest sündmustest jutustatakse siin koomilist vältimata ja seda sageli nagu teatrite ette kirjutades. Tõsine sisu on rüütatud kergesse «vormi». Teater on nende keeruliste struktuuride realiseerimisega hästi või koguni eeskujulikult toime tulnud. Tõsine mõde ei kao ja ka Verdi «Reekviemi» osa esimese vaatuse lõpul sobib hästi tervikusse. Näitlejatele jääb õigus mängida komöödiat ja vaatajatele õigus naerda. Et see kõik toimub kontserdisaali laval ja kontserdisaalis, tuleb eraldi ära märkida. M. Potisseppa huvitavat kujundust. See lava on kunstnikke sageli nagu piiranud ja ahistanud. See-kord on kontserdisaali lava mõjuv nii mänguruumina kui ka puhtvisuaalselt — viimast eriti rõduvaates.

Olgu veel lisatud, et need märkmed toetuvad kõige rohkem «Magamistubade» selle hooaja viimasele etendusele stantsionaaris. Lavale jõudmisest möödunud napilt kolme nädala jooksul oli etendus nähtavalt kasvanud: tühikuteta lavaaeg, mitu jõulist tõusukohta, neli selgepiirilist rolli, mis koonduvad stiilikindlaks ansambliks.

ÜLO TONTS

Kui lahkub inimene, kellest sa lugu pidasid, kes oli sulle hingelähedane, siis on väga raske leida sobivaid sõnu tekkinud tunnete väljendamiseks. Need tulevad hiljem, nii nagu tuleb hiljem arusaamine kaotuse kogu raskusest. Praegu aga võin ainult öelda, mille puhul üllatusin ja rõõmustasin ja mis mind hämmastas, puutudes kokku Georgi Tovstonogovi ja tema loominguga.

Pole kahtlust, et ta oli Meister, kelle valduses olid ainulaadsed teadmised teatrist, kellel oli jõukhane küllap kõige raskem ülesanne: luua mõttekaaslaste kollektiiv. Tema erakordne jõud peitus selles, et ta mitte üksnes ei töötanud välja etenduse kontseptsiooni, vaid väga hapraste teede kaudu, vältides diktaatorlust, haaras näitlejaid oma maailma ja muutis selle maailma nende omaks ja neile kuuluvaks. Just nimelt sellepärast tundsid näitlejad end kaasosalistena protsessis, mis minu meelest lõi Georgi Tovstonogovi lavastuste ebatavaliselt kooskõlalise ansambli. Rääkimata sellest, et ta kogus tolle ansambli kokku kildhaaval, osates üllataval kombel ära arvata igatüüpi võimeid, millest nad seni isegi ega ka nende kaaslast ei teadnud. Tovstonogovi trupp oli hämmastavalt stabiilne. Tean küll: mõned tema näitlejad lahkusid Leningradist mitmel põhjusel ja teatritele oli see muidugi kaotus. Kuid mulle tundub, et veel rohkem kaotasid need, kes ära läksid.

TA PÄRANDAS MEILE OMA ELUTÖÖ

Tal oli omadus, mis, nagu kogemuste põhjal tean, nõuab teatrit juhtida iga kord tugevat tahet ja julgust. Nagu hea arst diagnoosis ta väga täpselt näitlejate hädasid ja kõneles neist alati inimlikku enesearmastust riivamata. Just seetõttu olidki tema ansambli sääraseid meistrid.

Ent mis tähis kõrged ja hiilgavad professionaalsed oskused ei oleks nõnda vaieldamata üldtunnetunud nii publiku kui ka lavakaaslaste silmis, kui neid poleks toetanud Tovstonogovi inimlikud omadused. Ta jätkas kindlalt neid teatritöö traditsioone, mis ka kõige raskemal aastal ei lasknud kunstnikul kaotada eneseväärikust. Ta püüdis seda alati säilitada ja ma ei mäleta, et ta kunagi oleks üritanud olla meelepärane neile, kes püüdsid kunsti mõjutada ja endale allutada. Ta ei täitnud nende lootusi, kuigi neile tundus väga soovitatav tema autoriteet, mille abil nad lootsid meie teatrit võtta kõlbeldes alused ja sügavuse. Ja meile kõigile oli erakordselt tähtis, et Tovstonogov käitus neis oludes laimatu-

— see andis tuge ka meie otustavusele.

Kõnelesime temaga sageli paljudest teatritööprobleemidest ja ma mäletan, kuidas teda kurvastas ja erutas, et meie laval kujutatakse hilinevust ja areldi seda huvitavat ja vastuolulist, mis toimub elus. Ta pidas seda riiklikuks veaks ja nägi selles põhjust, miks teater kaugeltki mitte alati ei ole hoiवानud toda positsiooni, mille talle on määratud saatus. Ja mitte ainult saatus, vaid ka kogu vene teatri areng ja 1920. aastate tormiline edu.

Teda häiris samuti teatritöö ühtsuse kadumine. Ta sai suurepäraselt aru, et see on mitteformaalne asi, et ilma sellelta on meil kõigil väga raske, et solidaarsuse puudumine ei tumeista mitte ainult meie isikliku saadust, vaid mõjutab negatiivselt ka teatritegevust.

Georgi Tovstonogovi ootamatu surm vapustas kõiki, kes armastavad teatrit. See pani mõtlema selle üle, mis ta meile päranduseks on jätanud. Sest ega küsimus pole üksnes kümnetes tema suurepärasest lavastustest, millest on vaimustatud ausalt öeldes kogu maailm, see on ka oma kasupüüdmatu andumus oma tööle, millele ta oli üstvan kuni saatusliku hetkeni. Ta suri, saabades tagasi viimase esietenduse arutult, mida nägi oma teatri — Leningradi Suure Teatri — laval.

JURI LJUBIMOV

PREEMIAD LASTELAVASTUSTELE

Viljandimaa lapsed ja Viljandi linna koolilõpetajad žürii vaatasid mai lõpul viie päeva jooksul ära Eestimaa teatritruppide kuus lastelavastust. Vaatasid hea meele ja täissaalides. Rääkisid hiljem, et niisugused päevad peaks traditsiooniks muutuma, ainult et aeg võiks varasem olla, mai algus näiteks. Tänavu ei saanud nii teha, sest «Ugala» vajab ise oma ruume. Head tahet neile Kultuurikomitee ekspertkolleegiumi algatatud päevadele mängima tulla näitavad üles «Vanemuise», Noorsooteater, «Ugala», Nukuteater, VAT Teater ja «Vanemuise» draamastudio. Oli žanride paljusust ja teatritegemise laadide rõõmsust, erisugusust: klassikaline lasteopera ja väike armas lauanukuteater, vana hea, põnevaid sündmusi ning muutuvaid inimkaraktereid esitav draamatükk ja lõbus teatraline muinasjutu-de etendamine, ekstravagantne punki pürgiv komöödia ja lastega kui omasugustega otsesuhtlev lugude jutustamine, mis õige loomulikult viisil üle kasvas üheskoos mängude mängimiseks Kirsimäe kõrges rohus. Koolilastest žürii töötas võimaluse piires (eksamid, eksamid!) tõsiselt ja leidis kõigile Viljandimaa asutuste (trükkikoda «Kiir», konservitehase tsehh, Raamatutühingu algorganisatsiooni juhatus, agrotööstustöötajate ametiühing ja komsomoli rajoonikomitee) ja Kultuurikomitee väljapandud auhindadele omaniku. Neid jaugus igale mänginud trupile. Kõige lastelebsemaks lavastuseks pidasid hindajad «Vanemuise» stuudio vabaõhu-muinasjutu-pidu. Parimaks peeti «Ugala» Peeter Tammearu tehtud «Röövlitütar Ronjast». Näitlejannadest meeldis kõige rohkem Anne Reemann Noorsooteatri «Skangpoomijatest», meesnäitlejaist Elmo Nüganen «Röövlitütar Ronjast». Samast lavastusest leiti parim lavatagune hää — Leila Säälaku oma. Kõrvalosa preemia läks Guido Kangurile «Skangpoomijatest». Parimaks miimiks nimetati samast lavastusest Andrus Vaarik. (Jäigi küsimata, kui palju inspireeris selle preemia tekkimist Andrus pölvde miimitöö...) VAT Teatri «Laste asjas» leiti olevat kõige parem liikumine, «Vanemuise» — Hansukesel ja Gretekesel — Manju Pottiseppa töö — kõige ilusam lavakujundus ja Nukuteatri «Okasroosikesel» kõige toreloomuslikuline kujuendus, see Tõnu Raadikult. Pärast viimast etendust andis žürii paremini säilinud osa preemiat pidulikult truppidle esindajatele kätte — kui oli, kellele anda. «Vanemuise» stuudio, kes varsti Tartu Kunstiühingu Lasteteatriks loodab saada, tegi sel lellajal toetust kahe päeva pärast etendava lastemüsteeriumi proovi. Noorsooteatri auto, millega tallinlased lubasid kohale tulla, olavat aga jälle katki läinud. VAT Teatri lihtsalt autot ei ole ja Nukuteatri «pirukakarusse» mahub peale juhi vaid üks inimene.

Minu meeest läksid lastelavastuste päevad korda.

KADI VANAVESKI

Eri oli vast 7—8-aastane, kui esmakordselt kokku puutusime. Meie pered puhkasid lähedikkude Võsul ja lapsed olid mängukaaslast. Sellest ajast mäletan Eri esimest esinemist pianistina Võsu klubis.

Eri lapsepõlve järgselt läksid meie teed kauaks lahku. Teadsin küll üht-teist Eri elust, kuulsin teda raadiost, aga isiklikke kokkupuuteid peaaegu ei olnud.

Millegipärast oli ometi väga tuttav ja hea tunne, kui Eri dirigendina «Estoniasse» tööle tuli.

Eri Klasil on väga lahtised käed, dirigendi jaoks on see minu meelest küllalt oluline. Temaga etendust tehes võib kindel olla, et ta sind pidevalt näeb ja jälgib. Laulja ei pea ebamugavast situatsioonist dirigenti otsima, vaid dirigent — Eri Klas leiab ise laulja üles, et talle «sisse näidata». Pikad teatriaastad on õpetanud varastama neid hetki, kus mängutruudust reetmata saab dirigendiga kontakti. Eri Klasil puhul saan oma näitleja-ülesandesse lõplikult süveneda, sest olen kindel, et me üksteist ei kaota. Mäletan koostööd «Attilas», «Luisa Milleris», «Lendavas hollandlases» ja «Boriss Godunovis», mida laulsin viimases lavastuses ainult mõned korrad.

Ma ei tea, kas see kõlab ehk liigagi kiitvalt, aga ütlesin küll, et Eri Klas on laulja jaoks ideaaldirigent. Üldse, miks me peame kogu aeg kiitusega kitsid olema. Elad terve elu teatris ja ikka pead kogu aeg kriitilise pilguga asjale vaatama. Ometi on teise heast tööst, suurest andest rõõmustada palju meeldivam.

Ma tean, et «Estonia» peadirigent on raske olla. Eri aga juhatab üheaegselt kahe suure teatri muusikapoolt. Küllap siis on kahekordselt raske.

Õeldakse, et meil «Estonias» on praegu põlvkondade vahetus — suuri ülesandeid saavad noored, algajad lauljad. Kuid on õige oluline, mismoodi nende lavateed edasi kulgeb. Ei tohiks kiirustada hääleliselt ülinõudlike partiidega, tuleb silmas pidada trupi proportsioone ja suutlikkust.

Laulupedagoogina tahaksin loota, et iga meie laulja areng mahub peadirigendi tihedasse töökavasse.

Inimest tunned ikka hädas. Siin leiad ja kaotad sõpru. Eri Klasiga oleme sõpradeks jäänud.

TIIT KUUSIK

Kulla sõber, juubilar Eri Klas!

Nii, olemegi astunud üle piiri — ma mõtlen 50. a. piiri. Mis saab edasi?

Olla ikka täis nooruslikku vaimustust kõigest maailmas — loomulikult, ka muusikast. Sina oma energiaga oled viinud meie väikese Eesti kunsti maailma, vaatamata kõigile raskustele. Oled laulnud, poksitud, löökpile mänginud, viiulit harjutanud. Lõpuks on Sinu saanud lugupeetud Maestro — Rahvakunstnik, oled jäänud kõige ilusama juurde — dirigeerimise juurde, mille kaudu Sinu kunsti naudivad kõikide maade rahvad, muusikud, heliloojad. Eesti muusikuna oled suure panuse andnud Eesti muusika propageerimisele. Sinu programmides on ikka mõni Pärt, Eller, Tormis!

Sinu tähtpäeval tervitan Sind, soovin jõudu Sulle ja head tervist ja õnne 50. aastaks!

Sinu
NEEME JÄRVI

Kui tore, et Eri Klas on oma esimese poolsajandi jooksul dirigeerinud nii palju!

Kas on midagi üle jäänud ka sajandi teise poole?

Kui tore, et Eri Klas on läbi sõitnud palju erinevaid maid ja esinenud nii mitme

Jõuluõhtul 1946

Koos abikaasa Olle Ullaga ja Neeme Järvi sügisel 1987

erineva orkestriga. Mis on jäänud sajandi teise poole — missugused kunstitemplid ootavad veel ees?

Neidki on. Teater ja muusika maailmas ei lõpe kunagi.

Noor, ülienergiline maestro arvatakse muutub aastatega ikka rohkem meie vajalikuks kui kunstnik, kellesse peale ande on ladestunud ka hulk väärtuslikku informatsiooni. Meteoriiidid särade lisandub kogemuslik, tööst leitu, ja me räägime tulevikus E. Klasist kindlasti ka kui suure hinge, emotsionaalselt rikkast mehest. Raskused ei jää temagi teele tulemata. Ma ei püüagi väita, et nad on vajalikud tõestamiseks raskuste ületamise võimalikkusest. Oma tööde selles aga on, et iga raske võit on suurem võit.

Kuidagi ei tahaks üle tähtsustada Eri Klasi juubelidaatumit. Rõõmustasin kirjatüki alguses küll Eri Klasi töö loominguohkete kordaminekute pärast, ütlesin, et olen isegi kade, ent vana mehe tean, kui palju nooruses siiski jõuab!

Töölased kokkupuuted Eri Klasiga kinnitavad veel kord, et teater ja muusika on niisugused suhtlemismoodused, mille valdamine osa inimkon-

nast õnnelikumaks teeb. Kuulun minagi nende hulka, sest «Estonias» «Hõvanõmme» lavastades sain aru, et räägime Eri Klasiga ühte keelt. Ning tal oli mulle palju õelda.

BORISS POKROVSKI

Eri Klas kuulub nende professionaalsete kunstnike hulka, keda ma eriti armastan. Need on seda tüüpi inimesed, kes ei ole kuivad oma ametisse kiindunud fanaatikud, keda võib austada, aga mitte armastada. Eri Klas on kunstnik, kes mõtleb kujundlikult, sütitab oma emotsionaalsusega nii osatäitjaid laval kui ka vaatajaid saalis.

Eril on omandus töötada täie enesestandimisega ka siis, kui asjaolud seda ei soodusta. Kui tervis pole ehk korras, taju on nullis. Huumor aitab tal tekkivaid ebameeldivusi ületada.

Naljasoon on talle kaasa sündinud. Võib-olla heatahtlik huumor ongi tal aidanud nii imekiiresti leida kontakti näitlejatega. Siin ei loe ei rahvuslikud ega keelebarjäärid. Olen

(Järg 8. lk.)

Farmerina Tartu-Kosel, suvi 1962

Natalia Gutmani ja Alfred Schnittkega Münchenis, mai 1986

VANALINN JA ARHITEKTI LOOVUS

Mäletamatuist aegadest ei ole Eesti Arhitektide Liidul ruume olnud, mida omaks võiks nimetada, rääkimata oma majast. Viimaste aastate pingutused vabanenud vanalinna maju Arhitektide Liidule taotleda ei ole õnnestunud, sest ikka on leidunud väarikamaid konkurente. Käesoleval aastal avanes tõsine võimalus see häbiväärne olukord maksimaalselt väarikal kombel likvideerida, kuna Poola restauraatorite plaanidesse on kinnitatud Apteegi tänava sõja tõttu tänavaf fronti tekkinud augu täisehitamine Arhitektide Liidu objektina, Arhitektide Majana.

On selge, et sellise objekti projekteerimine võiks kujutada endast väljakutset kogu arhitektikonnale: oma maja projekteerimine ei ole lihtsalt järjekordse tellimuse täitmine, selles võiks ja peaks avalduma nii projekteerija individuaalne arhitektuuriline kredo kui ka kogu tsunfi kui terviku vaimus. On loomulik, et parima töö peab selgitama avalik konkurss. Konkursitingimuste koostajad on aru saanud ette-

võtmise tähtsusest; mainides tingimustes, et soovitakse näha «vanalinna täienemist tänapäeva ehituskunsti väärrika esindajaga». Kuid žürii üldine arvamine oli pärast 11 laekunud tööga tutvumist, et konkurss ei pakkunud ootustele vastust. Rõõmustava erandi moodustas siiski arhitekt ANDRES SIIMU töö, mis üksmeelse arvamusel kohaselt ületas ootuste lati, oli konkurentsitult parim ning päästis seega olukorra. Esitatud töödest võib välja lugeda, et osavõtjaskond on olnud noorepoolne kuni arhitektuuriüliõpilasteni, kel ilmselt puudus oskus või ka vajadus ülesannet karta. Tekib õigustatud küsimus: millised põhjused peale üldise koormatuse iga liiki konkurssidega võisid mõjutada kogunud arhitektide eemalejäämist.

Arvan, et üheks põhjuseks võis olla ülesande kontseptuaalne iseloom — oodatav arhitekti ülemlaul oma ametikonnale ja erialale. On üldiselt teada näiteks arhitektide vastumeelsus endale projekteeritud eramut käsitleda kui

loomingulise kredo tunnis-meest — üsna tihti on oma maju ümberehitustest räsitud ja vaid eksperimendina välja pakutud. Oluliseks kariks on kindlasti kujunemas (ja seda näitas meile ka konkurss) nähtus, mis on seotud vanalinna projekteerimisega probleemidega üldse. Kõik me teame, kui võrd häälekat kriitikat ülduse ja üldsust esindavate seltside poolt on viimasel ajal vanalinna projekteeritud hoonetele osaks langenud. Ettevaatlikusele sunnib ka lähteülesandes sisalduvad iseenesest üsna loomulikud vihjed sobivusnõuetele vanalinna ansambliga.

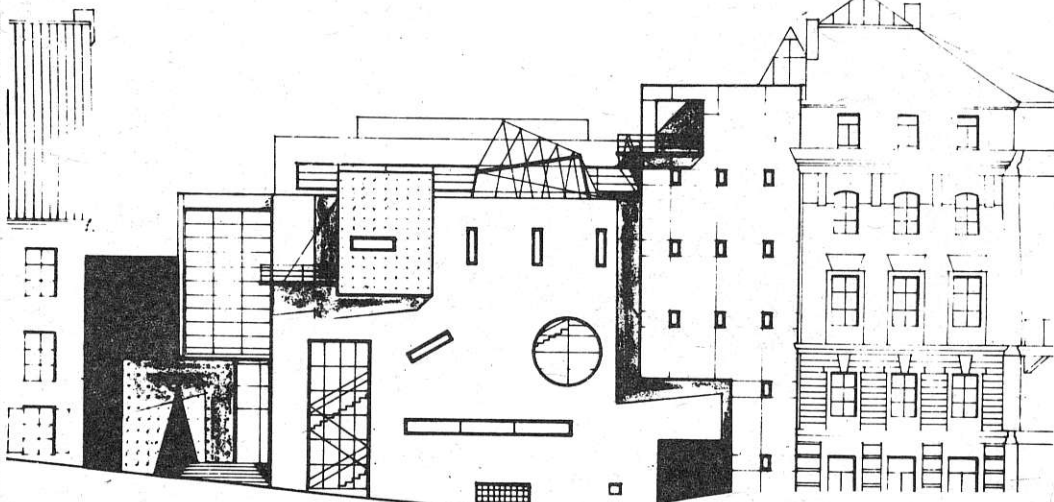
Esitatud tööd võib tinglikult jaotada kahte rühma. A-rühma kuuluvad nooruslikult ja siiralt nüüdisaegsed, 1989. aastal moes olevat vormikeelt demonstreerivad tööd; B-rühma moodustavad olemasoleva ja hävinud hoonetuse ning tänapäevase vahel teadlikku literatuursest kompromissi taotlevad tööd. Viimati mainitutele on kaks tööd (autorid vastavalt VILLU ROHTLA ja ANDRES TAM-

BEEK) leidnud ostupreemia näol žürii äramärkimist, kuid nende ja muude B-rühma tööde ühine viga seisneb selles, et jälgides küll fassaadi rühmitamist kinnistutena, on sama jagatus üle läinud ka mahulis-plaanilisse lahendusse. Tulemuseks on killustatud ja ahistatud siseruum, mis võiks sobida pudupoele, kuid mis kokkuvõttes ei vasta kuidagi ettekujutusele Arhitektide Majast. Ka on sama rühma tööde puhul tunda, et on langenud fassaadidele literatuurse ja semantilise lähenemise ohvriks. Jälgides küll kinnistute kontuure ja siluette, ei märgata kõrval palju suuremat hoonet, Apteegi ja Vene tänava nurgal asuvat ja tänavas suhtes domineerival positsioonil Kesktelegraafi kaesoleva sajandi alguse historisismi stiilikasse kuuluvat maja. Kontrastiks sellistele töödele on esikoha võitnud Andres Siimu töö. Eelarvamustevaba ja tundlik fassaadikäsitus on tänapäevase pilguga sünteesinud kõik situatsioonid visuaalselt eksisteeriva ja tajutava. On kinnistuline fassaadijaotus, on väljaulatusi

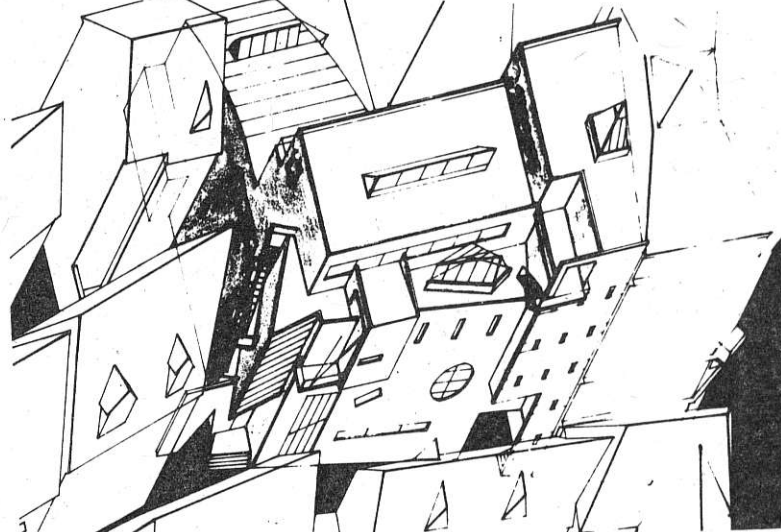
ja detaile ning märgatakse ka Kesktelegraafi majamüra kat ning suhestatakse oma maja ka sellega. Läbitöötatud fassaadide taha luuakse välimusest sõltumatu poeetiline siseruum. Eriti aitab selle tekitamisele kaasa piki välisfassaadide sisepinda kulgev treppide ja panduste süsteem. Selline maja on ühtviisi põnev nii arhitektile kui ka majas esitatava uudisinfoga tutvuma tulevate linnakodanikele (sama alajaotuse alla kuuluvana võib konkursi aktiivse poolele kanda ka 3. auhinna võitnud arhitektuuriteaduskonna diplomandi KRISTEL AUSINGU töö).

Muidugi võib senisele kogemusele toetudes oodata žürii otsusele vastulauseid. Kuid antud juhul on meil alternatiivsed, näiliselt vanalinlikumad lahendused olemas. Nende võrdlev analüüs ei tohiks jätta kahtlust, et spontaanne, kõiki nõudeid seondav loovus on end õigustanud ka vanalinna tingimustes.

VELJO KAASIK

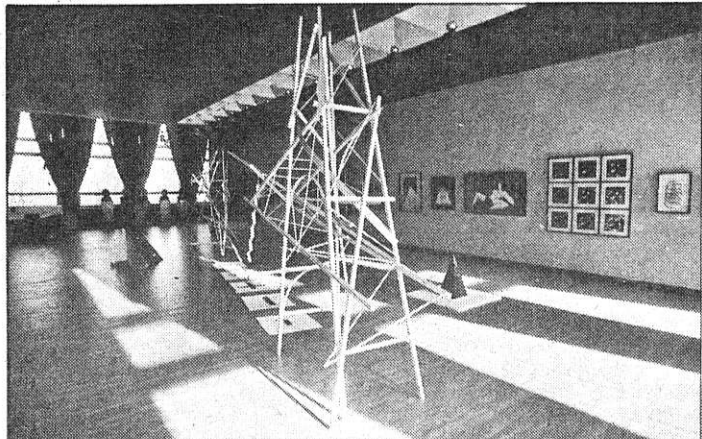
Andres Siimu esikohatöö. Vaade Apteegi tänavalt ja aksonomeetria

PÄRNUS

Kultuuri detsentraliseerimise vajaduse olemasoleva juba aastapäevad tagasi teadvustanud. Midagi saab kindlasti ära teha ka käsu korras — asutada juurde mõni kultuuriülikool, korraldada mõni näitus, võib-olla luua isegi orkester. Aga hoopis kindlam moodus kõige sellise tekkimiseks ja püsijäämiseks on seestpoolt tärpanud vajadus. Ja selles mõttes oli aprillis-mais «Endla» teatri palmissaalis avatud Pärnumaa kunstiklubi teine näitus midagi väga olulist. See näitab, et lõpuks ometi on Tallinnale ja Tartule juurde kasvamas ka kolmas kunstikeskus. Usun, et Pärnu kunstnike looming vääriski ka professionaalsete kriitikute arvustust ja olen kindel, et näitusel esinejad õige pea ka laiemalt tuntuks saavad.

ENE PAJULA

Vaade Pärnumaa kunstnike väljapanekule «Endlas»

Mail-art'i ekspositsioon Tartu Riiklikus Kunstimuseumis Ilmar Kruusamäe ja Ervin Õunapuu kogudest

ERI KLAS SÕNAS JA PILDIS

(Algus 7. lk.)

Õnnelik, et elu viis meid Eri-ga kokku minu esimeses suures balletilavastaja töös. Tõin välja S. Slonimski balleti «Ikarus», ja kui pidin valima endale dirigendi järgmiseks lavastuseks — «Need võluhelid», siis ma ei kahelnud, et tõeliselt luua saan ainult koos Eri-ga. Järgnesid gastrolid Prantsusmaal, Jaapanis, kus Eri käigu pealt dirigeeris hiilgavalt Jaapani orkestrit, juhatahes ballette «Tuhkatriinu» ning «Unuv kaunitar».

Nüüd on Eri Klas tunnustatud dirigent kogu maailmas. Ta juhatab kõigi erinevate maade esinduslikke orkestreid. Aga, mis peamine, — Eri on end väga palju ees. Pole vä-

himatki kahtlust — ta rahutu elu kestab edasi.

VLADIMIR VASSILJEV

Onnitlen oma kallist sõpra — andekat maestrot Eri Klasi juubeli puhul ja soovin kogu südamest õnne, tervist ja edasist hiilgavat edu!

NICOLAI GEDDA

Mul on suur au ja rõõm liituda selle sõprade ja õnnitlejate arvutu hulga, kes on kokku tulnud, et hüüda kolmekordne hurraa meie armastatud Eri Klasele tema 50. sünnipäeval 1989. aasta juunis.

Olen üks neist väljavalitustest, kes on saanud töötada koos Eri Klasiga siin, Stockholmis.

Nüüd, mil kontserdid ja etendused on teda viinud maailma eri paikadesse, jääb alles soov, et Eri ei unustaks Rootsit ja Stockholmi Ku-niqlikku Ooperit. Seda soovivad kindlasti kõik solistid ja kogu see suur kollektiiv, kes on saanud olla koos temaga — seda nii töö- kui vabal ajal. Energiat ja jõudu säästmata elab ta igapäevaelu, sukeldub tööse ja loominguistesse otsingutesse. Mõned sõbrad soovivad ometi, et «töönarkomaanil» jätkuaks aega nautida suveparadiisi Hiiumaal. Puhkus on väga tarvilik, et võiks taastuda nii inimesena kui kunstnikuna.

Soovin päevakangelasele palju töörohkeid aastaid, uusi põnevaid ettevõtmisi, mis viivad teda täiuslikkusesse, mildest me kõik ju unistame.

MARTTI WALLÉN

Eri Klasiga kohtusin esimest korda 1983. aasta sügisel «Kansallisoopperas», kuhu ta oli tulnud juhutama «Jevgeni Onegini» uuslavastust (milles mina laulsin Oneginit). Mäletan ergalt hetke, mil kogunesime esimeseks ühisprooviks lavale, sest... Orkestriauku ilmus Eri Klas. Tema käharp, aetunagi mustav lõug, atleetlik ja tähelepanuvärselt aktiivne olek löid pildi pigem mõne nõudliku ala tippportlast kui dirigendist.

Tööga alustas ta kohe. Üsna pea oli see maibelt pulbitsev tulemägi oma isiksusega täielikult vallutanud nii solistid kui ka koori. Ideid, märkusi, innustavaid repliike — isegi slängis — tuli katkematult. Ja ega ta mällanud orkestriaukus püsida! Aegajalt hüppas ta meie keskele lavale pumpamaks mängulusti aeglasse hõimurelledesse.

Ja sellest esimesest korrast peale on Eri meile olnud ikka ja ainult «Eri»!

Peale selle, et Eri Klas on suurepärane orkestridirigent, on ta minu meelest ka suur ooperidirigent. Pole sugugi harv, et maailmamaine paikades juhatavad ooperid kuulsused, kes laval toimuva vastu ei tunne vähimatki huvi. Ometi sünnib sütitav etendus vaid siis, kui mõlemad — nii orkester kui ka lavalolijad — publikule üht ja sama püüavad pakkuda.

Ooperidirigent Eri Klas on ühendunud kutsemeisterlikkuse, temperament, jõud, autoriteedi nõudlikkus, lapselik mänguvõime, vallutataval avalus, ennastohverdav pühendumine — ja mis parim — selles energiahäiglas tuskub tundlik süda.

Õnne, Eri! Ole tugev!

JORMA HYNINEN

11. juunil on 60. a. juubeli-sünnipäev arhitekt BORIS MIROVIL. 1953. aastal, 24-aastase noormehena sidus ta oma töösaatuse praeguse «Maaehitusprojektiga» ja on seal tööd teinud ühtekokku 36 aastat, viimased 23 instituudi peaarhitektina. Need on olnud aastad, mil vääramatult ja vastuvaidlust välistavalt — ikka progressi nimel — propageeriti industrialiseeritud ja tüpiseeritud arhitektuuri, maa lähendamist linnale, mil suurtootmise ideaal pidas õigeks kõike suurt — suurfarmist suurt-koolini — ning põhimõtte «odavalt ja rohkem» välistas kõik vastuargumendid. Sellel ajal on B. Mirov töötanud arhitektina ja arhitektuurijuhina ning osanud siiski hoida neid põhimõtteid, mida ta ise õigeks peab, võidelnud nende nimel keskviimude ja lähemate ning kaugemate tehnokraatidega. 1963. aastast on ta tegelnud noorte arhitektide õpetamisega ERKI-s. Juubeli eel esitasime Boris Miroville mõned küsimused.

● Mis on «Maaehitusprojektis» praegu muutunud ja mis on muutumas?

Oleme teist aastat isemajandamisel, ja elame nüüd paremini kui varem — tellimusi esialgu jätkub. Praegu tekib rohkesti väikefirmasid ja 1–2 mehe büroosid. Oma majas tegime küsitluse, kas eelistatakse väikefirmat või suurt. Arvamused olid pooleks. Väikefirmas on tulu suurem, kuid rebimist rohkem, sest arhitekti ja projekti peainseneri funktsioonid on ühendatud, tellija ja pangaga tuleb arhitektil otsust lõpuni ise öendada. Mugavamal inimesel on senises süsteemis lihtsam. Instituudil on nüüd ka oma väikefirma EMPKO, sel on omad koostööpartnerid ühinenud liikmed, aga lepinguliselt võib firma tööle võtta ka teisi arhitekte.

Tüüpprojektteerimisega me nüüd enam ei tegele, lõpetame vaid pooleliolevaid töid, uusi juurde ei tule. Koos sellega on kaelast ära langenud kogu venekeelne asjaajamine, koostöölastamine ja muu jama, eestikeelne on kahjuks veel jäänud. Praegu projek-

teerime kõige rohkem ühiskondlikke hooneid — põhirõhk on koolidel, aga ka kontoreid, puhkebaase, rajoonihaiglaid, kultuurimajade jms.

● Aga «Maaehitusprojektis» ja uustalunikest?

Maakoduga oleme tegelnud muidugi ammu. Nüüd, kui talumõtte on rohkem juurdumas, tahame vahendada talunikke ja projektiteerijaid. Kuulutasime «Maalehes», et meilt saab tasuta konsultatsiooni, inimesi hakkas meil käima ja nii on ka ülevaade. Asjade seis on nii, et ehitamiseks ja laenu saamiseks peab taluomanik esitama projekti, aga suures instituudis tuleb projekt väga kallis, inimesel on kulusid niigi. Talu-

projekte oleks otstarbekam teha eraviisiliselt, kokkuleppehinnaga. Aga suures instituudis on kuulda arvamust, nagu poleks arhitekt üks kompetentne talu projektiteerija ning neid peaks ehitama tehnoloogide-konstruktorite koostatud tüüpprojekti järgi. See muidugi ei sobi, talunike soovid ja plaanid on väga erinevad, ühel on 15 ha maad, teine kavatseb võtta 100 ha, erinevad on tootmiskavatsused ja farmindus. Olen siiski arvamusel, et taluhoonete kujundamisel on kindlasti vaja arhitekti kätt. Ja Eestimaa väljanägemisele, maastiku ja küla ilmele ei tule küll ka suks, kui kõik tulevased talud ühtmoodi on. Talunike konsulteerimist juhivad meil Aleksan-

der Mälksoo, arhitekt Siiri Koot koondas Eesti-aegseid taluehituse ja Soome kaas-aegseid materjale ning koostas brošüüri «Talude näidishendused». Seal pole ehitusprojekti, vaid näidismaterjal selle kohta, mida silmas pida ja millised on võimalused, eri lahendused erineva tootmiskallaku ja maa suuruse puhul.

● Aga ise?

Talu pole teinud. Viimastest töödest pakkus kõige enam Põide klubi, saaliga jäin ise ka rahule. Ehitaja tegi töö korralikult ja Erika Tamm-pere lavaeesriie on hea.

● Aga kas ei oleks hea olla praegu ja nüüd 25 aastat noorem?

Ei, praegu noorem olla ma ikkagi ei tahaks. Aga tahaksin niisama vanana elada näiteks 1938. aastal — kui 1939. ja 1940. ei tulekski.

Ja tervis võiks ka parem olla.

● Ent veel üks kõrvalpilk juubilarile — TONU LIIGAND, kuidas hindate juubilari kui kolleegi, arhitekti, pedagoogi, ülemust ja inimest?

Mida hindasin üliõpilasena — Mirov oli lahe, õppejuhtaraga end ei ümbritsenud, aga familiaarne ka polnud. Ta oli paralleelgrupi juhendaja, aga kui asi puutus praktilisse projektteerimistöösse, siis küsisin nõu tema käest. Mirov oskab olla pedagoog ja oskab hästi nõu anda, ta näeb suvead kohe ja kiiresti läbi. See kehtib ka praegu ja säärase arutamises — kui ta veel heas tujus juhtub olema — koorub välja ka Mirovi erudeeritus, mitte üksnes arhitektuuriküsimustes, vaid ka süvakultuuri tundmises.

«Maaehitusprojekti» juhina tuleb hinnata Boris Mirovi oskust instituuti koos hoida, komplekteerida ja kohal kinni hoida õiged mehi ja naisi — Valve Pormeister, Maarja Nummert, Siiri Kasemets, Hans Kõll, Veljo Kaasik jt. Ja seda ka siis, kui arvamused järevalt laiku lähevad, registamist tuleb ette, aga kedagi pole teisitimõtlejate pärast püütud lahti kangutada. Mirov võib paista autokraadina, aga mees, kes talub teisitimõtlejaid enda kõrval, on ju ikkagi demokraat. Jonni temas on ja oma liini ajamist, poppveiderdamist ta ei poolda ise ja ütleb selle ka välja. Aga tema puhul ei lähe sõnad ja teod õnneks kokku — tegude kasuks.

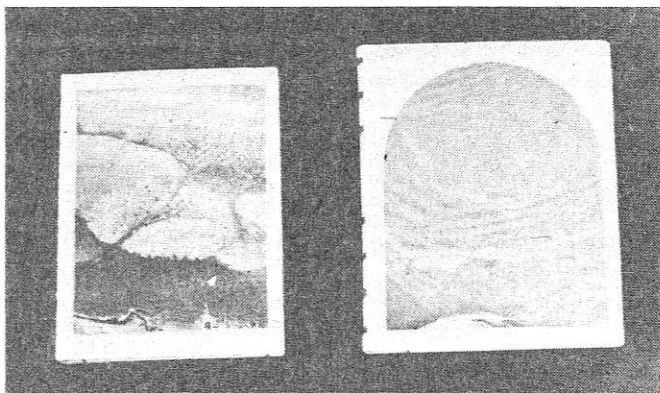
«Maaehitusprojekti» käis jutlemas MIRJAM PEIL

Juuresolevatel fotodel näeme Põide klubi interjööri ja juubilari ennast, SV ammust kaasautorit väga ammuses ajal!

NÄITUSED

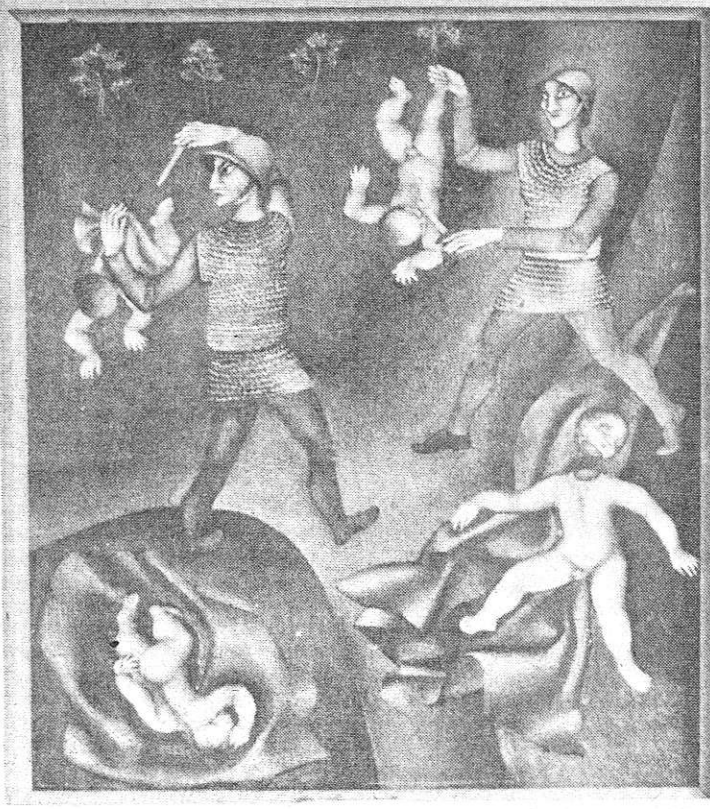
Oskar Raunam, «Küüditamine» [õli, 1989]

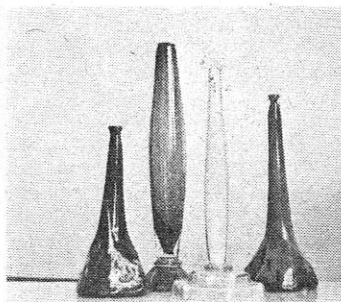
Silvi Kalda, «Külalisraamatud»

Kunstisalongis on viimaseid päevi kahe juubilari, nahakunstniku ja selle ala õpetaja SILVI KALDA ja maalikunstniku ning kauaaegse pedagoogi OSKAR RAUNAMI loomingut näitus.

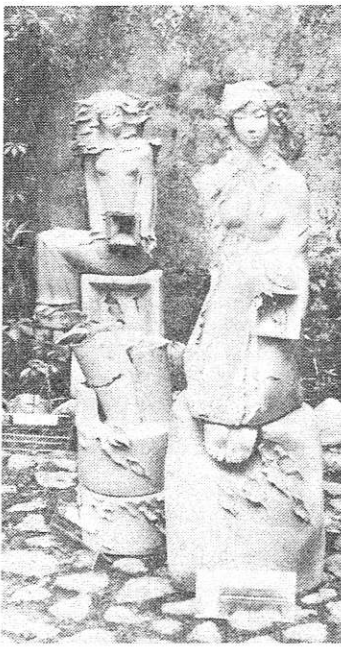
Adamson-Ericu muuseumis avati näitus NAIMA UUSTALU keraamikast, Draakoni galeriis on KAI KOPPELI klaasikunsti näitusmüük ja Kadrioru lossis saab vaadata SALVADOR DALÍ tööde reproduktsioone ja näitust KARIN LUTSU loomingust. Aasta algupoole oli K. Lutsu näitus Tartus, meie lehes tutvustas kunstnikku Krista Piirimäe artikkel (vt. SV nr. 15).

Karin Luts, «Süüta laste tapmine» [õli, 1928]

Kai Koppel, «Vaasid»

Naima Uustalu, Dekoratiivskulptuurid «Tüdruk suurel kivil» ja «Mälestus»

LAINA LEICHTER – ÕPETAJA

Arge öelge — see on juhus, tühipaljas kokkusaatus, et juunikuu ühte nädalasse, täpsemini kahele päevale, langeb nelja eesti muusiku sünnipäev ja nendest kolmel juubelid tänavu. Juba varem juubeldanud Neeme Järvi ning nüüd Eri Klas, Lemmo Erendi ja Laine Leichter.

Laine Leichter on 47 aastat teinud tööd: 1942–1948 Tallinna Konservatooriumis, 1948–1959 Tallinna Lastemuusikakoolis, 1959–1965 Tallinna Muusikakoolis ja 1965. aastast Tallinna Muusikakeskkoolis.

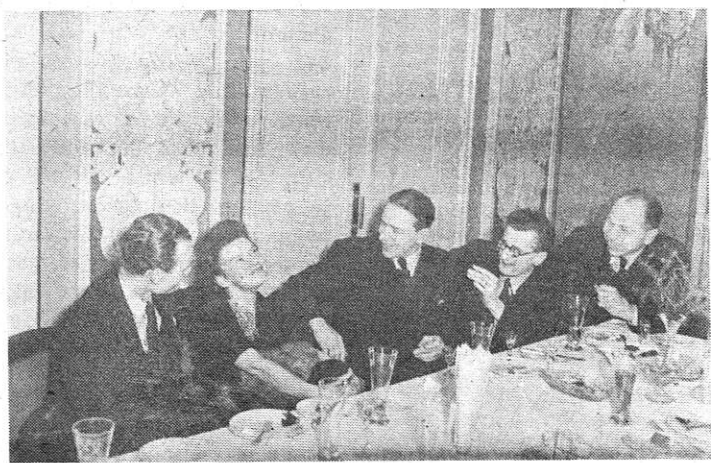
Ilma liigse kärata, kuid väärilt ja vankumatult on ta loonud rahvusliku tšellistide koolkonna, istutades oma õpilastesse inimlikkust, headust

ja armastust ning väärtustanud tõelise rõõmu tõelisest muusikast.

Looma puujumalat metoodikast ja näiliselt kergelt (mitte valutult) ignoreerides ülerelementeeritud ja -normeeritud haridussüsteemi, on ta ammu omaks võtnud õpilast armastava pedagoogika ning sellest on saanud kredo. Tõelises õpetuses on alati midagi saladuslikku, müstilist. Ühena vanimatest õpilastest ja tänase kolleegina julgen öelda, et kredo algab sõnadega: «Ma usun...» ja kindlasti on seal: «...loodusesse, kodusse, armastusse ja muusikasse».

Ja meie, Sinu 45 endist ja 8 tänast jüngrit, usume Sinusse, Maestra.

TOOMAS VELMET

Jaauvaris 1942 vanemate kolleegidega. L. L. list paremal August Karjus ja Olav Roots.

Kalender seinal näitab 1979. Istuvad tulevased vabariikliku konkursi laureaadid (1987): vasakult Aare Tammevalu, Leho Karin, Henry-David Varena ja ERSO solist, tänavune TRK diplomand Tõnu Jõesaar. L. L-i kõrval kontsertmeister Karin Traksmann.

Sünnipäevaõnnitlused tänaõpetajalt.

Teist kevadet töötas meie noorte lauljatega professor NAAN PÖLD Hamburgist. Kogemuslik ja võluv isiksus, tõi meile ka ajakirjanikke, vahendama tema tarka ja objektiivset vaadet meie laulukultuurile. Ühest professori teletervitusest jäi kõrvu, et siinseid lauljaid ei ole mõtet maailmatasemele võrrelda.

• Miks?

Võrrelda ju võib. Aga maailma tippu jõuavad ikka ainult üksikud. Ja siis on suur püramiid all. Eesti püramiid on väga väike, seega siis valikuvõimalus samuti. Häälil siin on, ehkki mitte kõiki liike ühtlaselt. Juba looduslikult tekivad tühikud. Näiteks tenorite seas, ja mitte ainult: G. Ots oli maailmaklassiga bariton — tal ei ole ka järglast. Ega need järglased kergesti tule. See ei ole üksi koolitamisest küsimus. Oleneb ka, kuidas lauljatel on võimalus oma alal leiba teenida (olen kuulnud, et see siin roosiline ei ole) ja ka muule pääseda, näha, mis seal sünnib ja mida nõutakse.

• Muijal on võimalused eri paigus õppida, eri õpetajalt kasutlikku noppida muidugi teised. Kas noored lauljad neid aktiivselt kasutavad?

Seda ei saa öelda. Ja see ei ole ka lauljale hea, kui ta järjest igale poole sisse vahib — ta võib sisemiselt segatud saada. Laulja põhiväljaõpe on väga aeganõudev töö, mis eeldab püsi, kontinuiteeti ja kannatust nii õpetajalt kui ka õpilaselt. Alles siis, kui iseseisvus leitud, võib eri kursustelt uusi ideesid otsida.

• Kas meie laulutundengid tundusid otsimishimulised?

Raske öelda. Näen, et neilt nõutakse kõiki muid asju ka. Ohed peavad «Estonias» väikesi osi tegema, teised lähevad kartulit maha panema... Kõik see segab järjekindlat tööd. Mul olid siin kuuel päeval seminarid — kaks neid oligi, kes kõigis kohal. Aga kümme oli ette nähtud! Seitsme näitas üldse nagu, kolm-neli tegid enam-vähem tööd. See on asjas suhtumise, selle väärtustamise küsimus.

• Kuuldus, et paljud osaleda soovivad olid seotud muusikapäevade muude ettevõtmistega.

Aga esimeste seminaride ajal ei olnud need päevad veel alanudki! Olen siin kaks korda käinud ega usu, et see kunagi saab väga teistmoodi olema. Nii jääbki küsimus, kuidas seda õppust korraldada, kui veel tulen.

• Räägiti, et lauljad tahtnudki publikuta tunde?

Aga mina sain aru, et kõik tahavad just kuulama tulla. Tulidgi, uudishimust: nuusutavad natuke ja lähevad jälle minema. See uudishimu ainult segab. Kes tõsiselt teada tahab, see tulgu ja olgu lõpuni. Leian, et see on oluline küsimus. Nagu seegi, kuidas tulijad ette valmistatud on. Mõni hästi. Aga teine tuleb ühe aariakesega ja ka see pole selge. Ma ei tule siia selleks, et noote õpetada! Laulja peab oskama ise partii selgeks teha — saab ta ju muusikalist õpetust, peab mõistma klaverit mängida, nooti lugeda —, keegi ei pea talle partiid pähe tuupima.

Seoses läheneva 70. a. juubelliga valis Tallinna Konservatoorium esimesed audoktorid.

Pool sajandit tagasi olid Konservatooriumi auprofessorid: esimesena, 1935. aastal, suur vene helilooja, Petrogradi Konservatooriumi rektor, mitme eesti muusiku õpetaja Aleksandr Glazunov. 1939. aastal valiti Konservatooriumi 20. aastapäeva puhul auprofessoriks endine vokaalpedagoog. Aino Tamm, vanameister Aleksander Läte ja läti rahvusliku muusika rajaja, Riia Konservatooriumi kauaane rektor, Peterburi Konservatooriumi endine professorina paljude eesti muusikute õpetaja Jazeps Vilts. Samal aastal valiti auprofessoriks ka auväärne Miina Härma. Viimane auprofessor valiti 1940.

NAAN PÖLD

• Seminari lõpetaval Mozarti-kontserdil laulsid Annika Tõnuri, Uku Joller ja Taimo Toomast. Nemad paistsid küll tööst vaimustunud.

Kindlasti. Nemadki meeldisid mulle, sest olid tõsiselt asja juures. Nii peabki olema. Kui tahad lauljaks saada, peab enda panus olema 100%. Ja täiesti selge prioriteet, see järjekord, mis on tähtis ja mis mitte.

• Meil on vajeldud, kas teatritöö tuleb lauljale õppimise ajal kasuks või ei.

Lavakogemusi saada on ju hea. Samas peavad nad paari lause pärast päevade viisi proovides istuma ja aega kulutama. Ja ooperikooris laulmine ei ole kindlasti hea. Paljud kooriparitiid on asendit rasked. Kui pole veel õiget oskust häält kasutada, hakkab laulja jõudu tarvitama või muud asenit otsima, et nõutud toone kätte saada — sealt tulevad mõnedki rikked. Ka värsks kaob. Aga ma saan aru, et see on siin ka küsimus, kuidas oma leiba teenida.

• Tallinnas oli ka palju küllalissoliste, kas mõni hääli üllatas?

Olga Borodina, eriti tema Rossina, oli väga-vega hea, samuti ka O. Melnikovi materjal. Ooperis muidugi «Boriss Godunov» ja J. Nesterenko, keda olen ka Hamburgis kuulnud. Käisin ka I. Arhipova õhtul — tore laulja, suur isiksus. Meeldis, et ta ei ole nii teatraalne ega lähe nii vägevasse rinnatooni nagu paljudel vene, poola ja tšehhi lauljail kombeks. Ja tal on ka väga hea kontsertmeister, väga muusikalne ja tehniline. See on eeldus, et võrdelt musitseerida. Aga ma imestan, et sellised

tähed teil kontserdisaali täis ei too.

• Lauljate sooloõhtud ei lähe meie publikule kuidagi. Kelles aimate viiga?

Minu arust ikka publikus: huvipuu laulja ja lauluvormi vast. Ega vokaalmuusika seisne ainult aariate pöörutamises või kõrgete toonide laulmises. Laulukunsti mõistmine on seal olemas, kus seda juba nooruses, kodus vähegi viljeldud. Kuulub nagu üldhariduse juurde natuke kodus muusikat teha. Schubertit, Brahmsi... Saksamaal on olemas publik, kes neid laule tunneb — ka noorte seas.

• Tagasi Tallinna. Nägin teid ka vokaalmuusika konkursil. Mis sealt meelde jäi?

Paar viimast võistlustööd (H. Otsalt ja A. Kallastult), mis kaasaegsele helikeelele lähemal. Muus olin üllatunud — sajandi algul kirjutatud Berg ja Webern palju värskemaid lugusid. Ja mitte ainult nemad. Millal M. Saare «Must lind» on kirjutatud! Või näiteks R. Patsi, laulud. Pakkuda nüüd neid romantilisi romansse ei ole kuidagi ajakohane... Aga neis paaris, mis ka auhinnaletid, oli nii saates kui väljenduses midagi uut. Mulle tundus küll see Underi ballaadi peale loodud lugu liiga pikk: ehkki seal oli moodsaid võtteid, oli sees ka palju monotoonust. «Viis kildu» meeldisid rohkem. Väga värvikas klaverisaadel. Ja olen kindel, et nendes on ka rohkem esituslikke võimalusi eri varjundeid välja tuua.

• Kas annaksite ka oma õpilastele midagi eesti muusikast laulda?

Vaevalt. Maailma literatuur on nii rikas. Ja juba keelest olenevalt on see võimatu. — Lauljale on keelekõrval väga oluline: tõlkes ei oleks enam seda kõla, aga võõras keelde ei oleks neil suhet. Instrumentalistidega oleks teine lugu.

• Kuidas lauljana üldse uuemasse muusikasse suhtute?

Kuskil on piir — kui asi enam lauldav pole, lõpeb minu armastus küll ära. Ise olen moodsaid asju laulnud põhimõttel, et töövälja üha laiendada. Aga olen ka mõelnud, et kui oleksin pidanud ainult niisuguseid asju laulma, siis ei oleks ma lauljaks hakanudki.

• Aga pedagoogina? Kas nüüdismuusika harjutab täpselt ja paindlikult?

Ei. See võib hääle täitsa kinni lüüa, kuna õpilane lihtsalt ei oska neid nõudeid täita. Laulmine eeldab meloodiat, aga selle välistab ju moodne muusika kohe — see on tapetud punktideks ja hääliitusteks, kus hääle ilugi enam oluline ei ole. Selle tõttu on mõnedki väga hea kuulumisega, ent ilusa häälela lauljad just moodsa muusika peale läinud. Nii nagu mõni põgeneb jälle vanasse muusikasse, kuna see talle piiratud hääleulatuse või mõne muu põhjuse pärast ainuvõimalik. Aga need on kõik põgenemised. Muusika on üks tervik.

Pikast vestlusest kilde noppinud TIINA MATTISEN

AUDOKTORID

aastal ja selleks sai Konservatooriumi üks rajajaid Mikkell Lüdigi. Et tollal Konservatooriumis teadustegevus peaaegu puudus ja teadusdoktooreid polnud, oli audoktorite asemel auprofessorite valimine õigustatud.

Nõukogu leidis, et tänapäeva Konservatooriumis, kus pedagoogilise ja interpretatsioonilise tegevuse kõrval pööratakse suurt tähelepanu teadustegevusele, on õige valida õppeasutuse audoktorid. Olid ju ka Eesti Vabariigi

gis Tartu Olikooli audoktoriteks muusikud Aleksander Läte ja Miina Härma.

Konservatooriumi nõukogu, kaalunud kateedrite ettepanekuid, valis Konservatooriumi esimesteks audoktoriteks lauluisa Gustav Ernesaksa, Göteborgi sümfooniaorkestri peadirigendi, väsimatu eesti muusika tutvustaja maailma eri paigus Neeme Järvi ja maailma ühe tuntuma eesti helilooja, praegu Lääne-Euroopas elava Arvo Pärdi.

Audoktori diplomite ja juurdekuuluvate meenete kättemise tseremoonia toimub Tallinna Konservatooriumi 70. aastapäeva pidustustel k. a. sügisel.

HEINO RANNAP

«DOKTOR STOCKMANN»

See on väljapeetud, stili-seeritud, aga mitte steriliseeritud töö, suuresti näidend-film, püsib dialoogidel, mis algupära arvestades ju päris loomulik. Nii režissööril kui ka stsenaaristil on jätkunud respekti Ibseni vastu, ahvatlevast võimalusest transponeerida algupärane tekst meie oludesse, meie aega, meie probleemidesse on loobutud. Muide, maailma teatri- ja filmipraktikas on «Rahva vaenlast» hoolega transponeeritud, ja võib arvata, et näidendi tekstil on kvaliteete, mis seda võimaldavad.

Film on tubane, kammerlik, isegi «vabaõhupisoodid» on tubased, teatraalsed. Loodus on rekvisiidistatud. Film pole ühestki kohast rabe, ka etteheite esile kutsunud Jeesusenägemused minu arust sobivad. Kõik, valgus, kaadrikompositsioon, episoodide lõpetamise viis, aga eriti näitlejate mäng, kõik toetavad kammerlikkust. Ja õige ka: teater on teatavasti katuse ja seintega maja. Ainukesteks maitseapudeks loeksin nn. teispoosuse signaale — liikuvaid kardinaid ja kõuemürinat, neid on liiga palju, neid on üle ekspluateeritud, ja need on suisa näpuga näitavad. Umbes nii: nüüd algab sõlmistus, nüüd kulminatsioon, nüüd peripeetia, nüüd finaali. Ka liikuv kardin on üks superkinematograafiline kujund, mille kasutamine eeldab suuremaid kogemusi, kui suudab pakkuda meie rahvuslik filmikunst.

Muidugi veavad filmi välja näitlejad, paremat seltskonda kui «Doktor Stockmannis» polekski Eestimaalt võtta — Hermaküla, Üksküla, Ulfak, Orgulas, Aren, Klenskaja, Kiisk, Mandri jt. Nn. tähtede paraadi on režissöör ansambliks sulatanud. Et ma pole näitlejatöö hindamise spetsialist, siis ütlesin vahest ainult nii palju, et Hermaküla on linnapea osa lahendanud samas võtmes, milles ta kunagi teatrilaval mängis Leninit — seegi tähenduslik, ehkki see tähendus jääb konkreetse filmi raamidest välja.

Huvitav: Ibseni rohkem kui saja-aastane tekst kõlab filmis tänu autoreile üsna aktuaalselt — siin on ökoloogia-probleemid, siin räägitakse korruptsioonist, on pealtnäha elegantne, aga tegelikult õn-sad aparaadimängud, mis peavad varjama alatust, on linnapea harrastatavat dema-

EESTI MÄNGUFILM '88

ETTEKANNE KINOLIIDUS

googiat. Probleemgi on igivana ja tänapäevane: andekas ja aus inimene ei oska ega tahagi end sulide eest kaitsta, kuna kaitstes peaks ta hülgama oma eetikaprincipsi, mida ta ei tee, ja seepärast kaotabki. Sulid jälle on nõnda nutikad, et arvestavad loobumiskaotuse ette, ja selle tõttu võidavadki.

Tahan veel lisada, et kui me peame juba nn. üleliidulist tellimust täitma, kui meie filmikunsti finantseeriv kukkur juba asub kõrgete Moskva isandate käes, siis on õigem seda tellimust täita just säärase filmidega nagu «Doktor Stockmann» — meie mõistame, mida tähendab Põhjala hingus, meie ei hakka Ibsenit venestama, tšehhovistama.

«VARASTATUD KOHTUMINE»

Ütlen kohe: minu meelest on see aasta parim film, ja mitte ainult 1988. aasta parim film, see on üle mitme aasta üks paremaid Eesti filme.

Olen siin-seal sõdinud venelastest stsenaaristide vastu, aga selle filmi puhul pean tõdema, et stsenaaristi valik on õige olnud — muidugi põhjusel, et film sisaldab üsna palju vene elementi.

Juba algus on suurepärase ja lõvv: paljad naised, trobikond paljaid naisi pesuruumis ning järsku on ühe riietuva naise reiel tätoveering — paremini ja täpsemini seda filmi sisse juhatada ei saaks.

Kõnekad on võttepaigad, natuur toetab igati ideed, mille avamiseks on just õige näidata tuhamägesid, suitevaid korstnaid, depoosid, migrantide ühiselamuid, inetuid linnu, lagastatud ja venestatud Eestimaad. Laius on sooritanud peadpööritava triki — just vene elemendi sissetoomisega on ta olnud õige rahvuslane. On näidatud, et kakskeelsus on tegelikult poolkeelsus, et kodutus ja kodumaatus on sarnased asjad, et rahvuse kaotus on inimese puhul inimsusegi kaotus.

Siin öeldi, et peategelane ei

käitu karakteriloogika järgi. Minu arvates juhib tema käitumist instinktiloogika, antud juhul emaduse loogika, õigmini emaduse riismete, hülgatud emaduse loogika, ja see on esitatud täpselt — muidugi ei tea ma, kui õigesti võin ma otsustada emaduse üle. Igatahes on minu meelest kõik peategelase valesammud põhjendatud, ja valesammude loogiliselt täpsele järgnevusele ongi rajatud selle filmi story.

Lembit Ulfak «Doktor Stockmanni» nimiroolis

Kas film on jökker?

Dramaturgiline konflikt on pärit vanast armsast ja alati töökindlast melodraamast, aga loomulikult lõpetamata, happy end'ita melodraamast. Ja jökker on film tõesti, peabki olema jökker — meie elu on viidud tohutute idiootsusteni, ning sellest tuleb valjult-valjult kisendada, seda tuleb paljastada jökhkruse abil, et palvida tähelepanu, et anda sõnumile jõudu ja lööki. See oleks siis jöhhkrus humanismi nimel. Laius ja Zverjeva paljastavad ülekohtu sünnitatud amoraalsust, väärtustavad kodu, sedasama vaikset perekonnaõnne, mis ei saagi tekkida Kohtla-Järve hruštšovkades ja brežnevjovkades. On olnud halastamatud halastuse nimel, on jaatatud taunitava eksponeerimise kaudu.

See on ainus 1988. aasta Eesti mängufilm, mis ei veni,

film on hästi monteeritud, episoodid lõpevad õigel ajal ja õigel kohal. On osatud kruvida pingeid, on lastud faabulatsiooni vaatajal endal kokku sõlmida — oskus, mida eesti stsenaaristikas üliharva ette tuleb. Hilgav on Kohtla-Järve ja Tartu vastandamine.

Laiuse filmides on naispeaosalised alati hästi mänginud, aga mulle näib et selles filmis ületab Klenskaja mäng Laiuse varajasemad saavutused.

Ma ei julge sellele filmile ennustada suurt turgu väljapool Venemaad — meie elu perverssused ei huvita lääne-maist publikut —, aga mõningaid auhindu küll. Elame, näeme, kas ma eksin või mitte.

(Eelmises numbris kirjutatu paranduseks: film on üheseria-line.)

«NARVA KOSK»

Algul oli mul plaanis hiilida sellest filmist vaikselt mööda, oletades, et te vahelejätku ei märkagi, aga — nagu näete —, seda kavalust ma ei kasuta.

Tegelikult üllatab ainult üks asi: meie riigis, kus on nõnda palju ideoloogilisi ja tootmistensoreid, pole kunstisensorit! Kuidas on ikka nii vilets ja allpool amatöörifilmi taset töö loetud lõpetatuks?

Muide, episoodid, kus mängivad Kerge või Volkonski, on teistest tunduvalt paremad, aga ka enim mööda filmile vajalikust keelest. Need head episoodid on grotesksed, ja seda nad olla ei tohiks.

«TANTS AURUKATLA ÜMBER»

Lahe, lüüriliste ja nostalgiliste tagamaadega film, väljendab armastust oma maa ja rahva vastu. On välditud otseseid hinnanguid ajaloo-sündmustele, ja ega ole tarviski igale poole poliitikat toppida. Filmi nn. omaideo-loogia — kui tohib niisugust terminit kasutada — kerkib seestpoolt, aga mitte kuskilt klassivõitluse dogmadest nagu eelmises filmis. Kogu filmi

saadab mõnus huumor, soojus ja helgus, mis meie päevade kunstis on üsna erandlikeks nähtusteks.

Põhjendatud on literatuur-sus ja jutustaja hää, s. t. elemendid, mida mõned peavad mittefilmilikeks.

See on puhas karakter-film, s. t. eeldab õiget näitle-jatevalikut ja režissööri tööd osatäitjatega ning sellega on toime tulnud. Film on meeldivalt saagalik nagu Mats Traadi samanimeline romaangi. Usun, et parim oma ülevas ja puhastavas nukruses on see novell, kus peaosas mängib Kaljo Kiisk.

«MA POLE TURIST, MA ELAN SIIN»

Urbla tee arvestatavaks režissööriks pole olnud kerge — tal on alati olnud stilistilisi pretensioone, mida pole tahtnud aktsepteerida, ja nii mõnigi kord on stiil ja estiseering seljatanud režissööri.

Seekord on asi vastupidine: Urbla on üsna kindlakäeliselt estetiseerinud võrdlemisi igapäevased kommunaalprobleemid — korteripuuduse, lagastatud linna, mis pole muu kui stressikombinaat. Ühelt poolt on Urbla olnud päris plakatlik: kahe peosalise vahelduvad (ka sise)monoloogid on ju kaunis deklaratiivsed, ent just see plakatlikkus on suudetud estetiseerida ning seda suuresti võrdlemisi modernse süžeearenduse, jutustusviisi abil. Teema lahtikerimises novellist novelli on kordaminekuid.

Urbla maailmas on alati tähtsal kohal olnud moeajakirjad, hotellid, baarid jne., aga seekord on mees neist üle olnud, osanud neid orgaaniliselt sulatada filmi, ilma et need oleksid hakanud mõjuma omaette, tervikust lahtikistud asjadena.

Filmi iseloomustab visuaalne kultuur ning täpne heli- ja muusikataust. Pisidetailid (isegi autonumbrid) mängivad kaasa, kaadrikompositsioonis on tunda kunstnikukätt. Aga kindlasti peaks Urbla edaspidi õppima karakterikäsitlust.

Kui meie anima- ja dokumentaalfilm on leidnud kindla koha meie rahvuskultuuris ja täidavad neile määratud funktsiooni, siis mängufilmi kohta seda öelda ei saa — repertuaar on juhuslik, käiku on lastud tühjalt. Usun, et selles on süüdi konkreetsed inimesed, aga et nende mõju on kahanemas, siis on lootust paremale tulevikule.

Peame oma kohuseks juhtida üldsuse tähelepanu sellele, et viimased 70 aastat — ühiskonnale pealesunnitud sotsiaalpoliitiliste tingimuste ning inimeste teadvuse igakülgse ideoloogilise töötlemise tulemusel Nõukogude Liidus — on kujundanud nn. nõukogude inimese ja nõukogude elulaadi tunnused, mis

— alandavad inimese kui mõistuspärase ning vaba olendi väärikust;

— takistavad radikaalseid muutusi ühiskonnas, tema kõigi poliitiliste, sotsiaalsete ja kultuuriliste institutsioonide demokratiseerumist;

— tõkestavad tagasipöördumist elu ja kultuuri üldinimlike väärtuste juurde.

Oleme seisukohal, et nn. nõukogude inimese ja nõukogude elulaad on suurel osalt kunstlikud ideoloogilised konstruktsioonid, mis on inimestele peale surutud nende teadvuse ideoloogilise töötlemise läbi, kunsti poolt, mis on muudetud «ideoloogiliseks relvaks» repressiivsete võimorganite poolt. On vaja järjekindlalt deideologiseerida kultuur ja kunst, loobuda inimese ja tema elu aprioorseste mudelite vägivaldsest pealesundimisest, usaldada inimese ja kultuuri isearengu loomulikke mehhanisme, leida neis üldinimlikke väärtusi. Oks inimesekäsituse madalda-

mise ning loomuliku elukorralduse muundamise põhjusi oli nende sunniviisiline «internatsionaliseerimine», lugupidamatus rahvaste õiguse suhtes jagada oma ajaloolist etnilist saatust, austada oma kultuuri väärtusi ning arendada vabalt seda kultuuri.

Konverentsist osavõtjad ütlavad lahti Nõukogude Liidu rahvaste kultuurilise ühtsuse impeeriumimudelid, mis toob endaga kaasa kultuuride ajaloolise omapära kadumise, ning pooldavad demokraatlikku, «föderatiivset» kultuuri malli, mis rajaneb kultuurilise suveräänsuse ja kõigi kultuuride võrdsete arenguvõimaluste tunnustamisel.

Nõukogude riigi impeeriumimudeliga kooskõlalise nn. nõukogude inimese joontest on eriti vastuvõetamatud:

— nõrgenenud inimväärikustunne, lugupidamatus isiksuse ise-

KONVERENTSIS
OSALEJATE
DEKLARATSIOON

väärtuse suhtes, sallimatus inimese õiguse suhtes vabalt valida talle kohast eluviisi, kõige sellega kaasnev autoriteetide kumardamine, autoritaarsus ühiskonna juhtimises ja sotsiaalses suhtes;

— «kollektiivse mõistuse» (partei, riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide) ebakriitiline usaldamine, usaldamatus iseenda mõistuse ja tahte vastu elutähtsate küsimuste, poliitilise valiku, kultuurielu probleemide lahendamisel;

— teadvuse lõhestatus, mis ulatub sotsiaalse skisofreeniani; kahekordne arvepidamine era- ja ühiselul väärtuste kohta, mis välistab siiruse ja teokindluse ja mis viib inimestevaheliste esmas- (perekondlike, sõprade, naabrite, rahvastevaheliste jne.) seoste purunemiseni;

— infantiilsus, mis väljendub harjumuses oma esmavajaduste

rahuldamisel lootma mitte iseenda jõule ning initsiatiivile, vaid «partei ja valitsuse hoolde»;

— egalitarism, «õigluse» nõudmine iga hinna eest, mis ei arvesta inimeste reaalsest panusest ühiskonna heaolu kindlustamiseks, eelduste loomulikkust mitmekesisust ning jõupingutusi, mis on tehtud annete väljaarendamiseks;

— väljalülitatus oma rahva (ja inimkonna) ajalooist ning kultuurist, igapäevaelu peegeldava ja reguleeriva vaimuse ja süüme ahenemine ja lüükestamine.

Nn. nõukogude inimese fenomen, nagu me seda tunneme oma elukogemuse järgi, vajab sügavalt interdistsiplinaarseid uurimusi. Vabanemine kultuuri ideoloogilisest indoktrinatsioonist eeldab tõsist kultuuriloovalat tööd.

Me oleme kunstiloomingu vabaduse ja teadusliku uurimise poolt kõigis küsimustes, mis puudutavad soovivat või vastuvõetavat elulaadi ning inimesekäsitlust.

Kultuuri- ja sotsiaalpoliitikat, mis on orienteeritud inimesele, on võimalik rajada vaid järjekindlalt demokraatlikul alusel, lähtudes inimeste, inimühenduste ning rahvaste õigusest valida ja käia oma ajaloolist teed ning jaatada niisugust inimesekäsitlust, niisugust hingelaadi, mida endas alati on sisaldanud iga rahva kultuuritraditsioon.

AMATÖÖRFILMIDE
FESTIVALIDELT

Ufaas toimus amatöörifilmide festival «Duslök». Toivo Saki (studio «Noorfilm», Tallinn) mängufilm «Nad ei tea mu nime» sai eriauhinnad parima operaatoritöö ja helikujunduse eest. Kohtla-Järve autori Peeter Raudari dokumentaalfilmi «Kõis» anti eriauhind parima kultuuriväärtusi jäädvustava filmi eest.

Lvovis leidis aset liiduvabariikidevaheline amatöörifilmide festival «Etnofilm '89». Eriauhind parima kultuuriväärtuste säilitamist kajastava filmi eest kuulus jällegi P. Raudari filmile «Kõis».

JAAK JÄRVINE

O. LOORITSA PÄEV

10. juunil algusega kl. 12 toimub Viljandimaal Kõpus Oskar Loooritsa päev. Tema sünnikodu, endise vallamaja juures avatakse mälestuskivi, sõna võtavad Eduard Vääri, Paul Haagu, Peeter Olesk, Arvo Valtos jt. esinevad liivlaste ansambel Riiaist ja «Heller». Oritus saab teoks kohalike jõudude ja EMS-i korraldusel.

Malemängus on ühel poolel valged, teisel mustad malendid. Olenemata varem mängitud partiides tehtud käikudest ja partiide tulemustest, taotlevad mõlemad pooled enamasti võitu. Selleks on vaja välja mõelda häid kombinatsioone, aga samavõrra läbi näha vastase omasid. Varasemates partiides on mustad andnud hävitava löögi otserunnakuga. Seekord pakuvad nad valgetele kombinatsioonirikast mängu võimaldavat avangut. Nähtavasti ei usalda mustad enam ainult oma jõudu, vaid nende mängu taga on ajutrusti poolt hoolikalt läbi mõeldud ja psühholoogiliselt põhjendatud plaan. Milmine? Kas äkki ei kuulu sinna ka valgete võitu taotlevad käigud?

Vaadeldavas partiis on mustade kombinatsioonidel kaks lõppeesmärki: 1) legaliseerida Baltikumi kuulumine NL-i koosseisu ja 2) parandada NL-i katastroofilist majanduslikku olukorda.

Miks vajab NSV Liidu seni küll sõnade sirmi taha peidetud, kuid ometi sirgjooneline sise- ja välispoliitika nüüd korraga tal niikuinii käes oleva Baltikumi NL-i kuulumise legaliseerimist? Loomulikult eesrindlikul ideoloogial põhineva majandussüsteemi põhjakõrbemise tõttu. Nagu harkadruga põldu kündev joodik talumees paratamatult langeb moodsaid majandusvõtteid kasutavate naabrite ohvriks, nii langeb naabrite ohvriks ka neist majanduslikult mahajäänud riik. Seetõttu on vajalik tõsta majandus nendega võrdselt tasemele, mis nõuab kardinaalseid sise- ja välispoliitika tegevuste muutuste põhjuseks mitte arusaam, et valitsev ideoloogia on ennast diskrediteerinud, mitte püüd asendada ebainimlikku valitsemismeetodit inimlikuga, mitte üks või teine juht (kuigi strateegia- ja taktika olenevad juhust), vaid vajadus impeeriumi eksistentsi kindlustada, milleks varasemad meetodid pole enam efektiivsed.

Kuulumiseks meie planeedi riikide ühisesse perre (milles, tõsi küll, praegu veel palju segadust) on vajalik, et tsiviliseeritud maailm peaks NL-i kui mitte õigusriigiks, siis vähemalt selles suunas sammujaks. Järelikult on oluline, et 1) NL-i samme saaks pidada rahvusvahelisele õigusele vastavateks ja et 2) keskvalitsuse planeeritud sammud näiksid rahva tahtena. Pole enam otstarbekas sirgjooneline, rahvusvahelist õigust ja majandusseadusi ignoreerivate või mitetundvate isevalitsejate otserunnak, tuleb kasutada läbimõeldud, pikalt planeeritud kombinatsioone.

Juba lähemal ajal on NL sunnitud seisukoha võtma MR pakti kohta. Õigusriigi nimetuse taotlejana ei saa ta mingil juhul heaks kiita endise hirmuvalitseja sise- ja välispoliitilist vägivallat. Ollakse sunnitud MR pakt ja sellest tulenenud Baltikumi annekteerimine tunnistama ebaseaduslikuks, edasise kahe võimalusega: 1) kas Baltikumist loobuda või 2) leida võimalus selle NL-i kuulumise legaliseerimiseks, näidata, et kui-

gi omal ajal oli Baltikumi NL-i koosseisu haaramine ülekohtune, toimub see nüüd rahva tahtel.

Lähtudes looduses üldlevinud printsibist — mis hammaste taga, see oma —, püüab keskvalitsus loomulikult läbi suruda teist varianti. Enesestmõistetav, praegu ka teabevahendite poolt avalikustatud tõsiasi, et meil pole võimalik

vata, et need saadikud on pärmiks üleliidulise parlamendi amorises taigas? Mustad saavad neid hästi ära kasutada parlamendi demokraatliku iseloomu demonstratsiooniks: võimaldada neil häält tõsta ja nautida võidurõõmu mitmesuguste, valitsuse poolt niikuinii ettenähtud reformide läbisurumisel. Meid puudutavates elulistes küsimustes

PÕNEV PARTII

OLAF
IMELIK

NL-ist välja astuda, sest me pole sinna kunagi sisse astunud, teeb vajalikult olukorra kujundamise, kus toimuks sisestamine. Tuleb arvestada, et kõige läbielatu tõttu ei saa Baltikumi põliselanikkond praegu Liitu kuulumisest midagi head oodata. Seetõttu on vajalik luua olukord, kus valida tuleks kahest halvast parem, et valgete poolt vabalt valitud sundkäigud kuuluksid mustade kombinatsiooni. Milliseid valgete käike saaksid mustad ära kasutada ja kuidas?

Algul teevad valged käigu, et ennast isoleeritult päästa NL-i üldisest majanduskatastroofist. Pärast mõningast mõtlemisaega leiavad mustad, et see käik neile sobib. Täpselt arvestatud vastukäigud väldivad valgete ettekuulutamist, piiravad lokaalset efekti ja hoiavad selle lubatud piirides, võimaldavad selle variandi kasutamise mustade huvides, jättes valgetele illusiooni, et käik saavutas sihi.

Valgete poliitilisi reforme nõudvatele, ettenähtud ja lippu pürgivatele etturitele organiseerivad mustad vastu tugeva rinde, mis juhu, kui valge oma mänguplaani ei loobu, ähvardab hävitada kogu nende seisu. Esialgu pole see rinne veel mõeldud otserunnakuks, vaid ainult valgete mängu arendamiseks mustadele soodsas suunas. Valge peab aru saama oma kombinatsiooni teostamatusest ja otsima kaitset mitte ähvardatavana näivate, tugevamate vigurite varjus.

Valgete luhtaläinud iseseisvuspüüe ning hävimisohu tõttu võib mingi ebamäärase suveräänsuse saavutamine NL-i koosseisus tunduda leebe ja ahvatleva võimalusena. Mustade kombinatsioon õnnestus!

Mustade efektseks käiguks on uus «demokraatlik» valimisseadus ja selle alusel delegaate valimine NL-i parlamentaalistesse organitesse. Valgete edukas vastukäik on demokraatlik valimiskampaania ja selle käigus omandatud selgunud kandidaatide ülekaalukaks valimisvõit. See käik kuulub mustade kombinatsiooni — nüüd on saadikud tõesti rahva poolt valitud ja esindavad Moskvat rahva tahet. Muidugi on hea tunne, kui meie valitud saadikutest Moskvast on enamik omaid. Kas on aga tõesti põhjust ar-

jääb nende tühine hulk aga väljaõpetatud enamuse varju, ja lähtudes demokraatia printsiipidest, peab nõustuma hääletusmasina otsusega. Seda juba ette teades valivad valged kombinatsiooni piiratud suveräänsuse väljavõitlemiseks NL-i koosseisu, mis pärast mustade nõrku vastukäike ka võidukalt realiseeritakse. Ka see valgete võit kuulub mustade kombinatsiooni.

Nüüd näevad valged ohtu järgmises käigus, kohaliku parlamendi valimises. Kui üleliidulised valimised olid dekoratiivset laadi, siis kohalikud pole seda kaugeltki. Suveräänsusdeklaratsiooni alusel kuulub kohaliku parlamendi kompetentsi meie elu korraldamine meie omal maal ja seetõttu pole ei valgetele ega mustadele sugugi ükskõik, kes sinna kuuluvad. Praeguse omapärase valimisseaduse alusel võib tulemusi mõjustada aukartustäratav migrantide armee. Päästvaks käiguks arvavad valged kodakondsuse seaduse. Rahvusvahelise õiguse järgi kujutab maa ülevõtmine migrantidega enesest genotsiidi ja rahvusvaheline õigus ei tunnista migrantide sõnaõigust põlisrahvuse huve puudutavates küsimustes. Millise loogika alusel peaks põlisrahvus hakkama võitlema migrantidele sõnaõiguse andmise eest, kuulutades rõhuga enamiku neist oma kodanikeks?

Praeguse valimisseaduse järgi saab koos bussipiletiga osta endale ka valimisõiguse ja iga siinse sanatooriumis või puhkekodus viibija omandab võime ilmeksimatult otsustada, kas mingis ringkonnas tuleb delegaadiks valida Jüri või Jaan. Ning lisaks sellele on olemas veel meil viibiv ja meid kaitsev valimisõiguslik sõjavägi, kelle isikkoosseis moodustab kaaluka protsendi meie rahvaarvust, mida vajaduse korral on võimalik siia paisata pisikesse põlisrahva arvut ületaval hulgal. Mismoodi 20-aastased võõraltõulased sõdurid, kellest suurel osal on raskusi isegi vene keelest arusaamisega, orienteeruvad meie probleemides, on selge diskuteerimata. Kui nõukogude kõrgetasemeline demokraatia tõesti nõuab valimisõigust sõjaväele, siis võiks kasahh valida Kasahstanis ja usbekk Usbekistanis, mitte aga seal, kus ta parasjagu viibib ja oma ülemuste käskle täidab.

Niisiis: valimiste aspektist lähtudes peaks valgete käik olema suunatud mitte kahepalgeline kodakondsuse seaduse läbisurumisele, vaid kohaliku valimisseaduse mõistuspäraseks muutmisele. Suveräänsusdeklaratsiooni alusel ei tohiks selle muutmise olla komplitseeritum kodakondsuse seaduse loomisest (kui mitte arvestada, et esimene leiab keskvalitsuse poolt tõenäoselt tõsise, teine ainult näilise vastuseisu).

Veel näevad valged kodakondsuse seaduse suure eesmärgina hukutava migratsiooni piiramist. Kas see seadus piirab migratsiooni? Ettevõteted oskavad praegu tööjõudu väljastpoolt kombineerida ja mõnede küllalt lihtsate nõuete täitmisel saavad nad seda jätkata ka siis — pole ju nõutav, et tehasetöölise või kaevur või ka ülikooli õppejõud oleks Eesti kodanik. Magamiskoha saavad nad ettevõtetelt praegu ja ka edaspidi. Nõnda on nad pärast teatava aja möödumist täisõiguslikud vabariigi kodanikud ja neil on õigus kõigele, millele kohalikelgi. Ega korterijärjekorrad praegugi kiiremini nihku kui kodakondsuse saavutamiseks vajalik ajaloomiit. Efektiveemalt kodakondsuse seadusest piiraks migratsiooni üleliidulise alluvusega ettevõtete õiguste kärpimine, piiri panemine nende omavolile ja privileegidele.

Valged leiavad, et kodakondsuse seaduse pole IME läbiviidav. Kas ta sellega muutub läbiviidavaks? Ega see seadus ju piire sule! Poest süüa osta saab iga kodanik, olgu ta pärit kust tahes ja ükskõik millise kodakondsusega.

Ja lõpuks — demonstratsioonidest osa võtta, larmata ja nõudmisil esitada võib iga kodanik olenemata kodakondsusest. Vajaduse korral, nagu näeme, võib neid kohale transportida ka kaugemalt.

Agas selle käigu, kodakondsuse seaduse, koht mustade kombinatsioonis? Kõige olulisem on muidugi tohtu migrantide massi siinoleku legaliseerimine põliselanike tungival soovil. Seega langeks ära genotsiidi süüdistus. Teiseks omandaksid kohalikes võimuorganites, nüüd juba seaduslikult, ligi poole kohtadest muulased, kelle enamikult ei maksaks kaugeltki oodata, et nad loobuksid neile 70 aasta kestel sissetambitud imperiaalistlikust mõtteviisist. Kolmandaks oleks loogiline: kui pool Eesti kodakondsusest on venekeelsed, tuleks keeleseadust revideerida ja riigikeeleks kuulutada ka vene keel...

Valged peavad silma lahti hoidma, et mõni mustade ettur ei poetuks nende rinde selja taha. Samuti teab iga mängija, et mängu peavad olema kaasa haaratud ka rasked vigurid, aga et nad selle juures oma etturite käikudele ette ei tohi jääda ega neid blokeerida — siis on neist kasu ainult vastaspoolele.

Kui kodakondsuse seadusel peaksid meie jaoks olema tõesti mingid peidetud eelised, siis tuleks võõraltõulaste elanikele kodakondsuse andmisel, peale küllaldaselt pika ajajärgi, lähtuda veel paljust hoopis olulisematest nõuetest: eesti keele oskus, meie seaduste austamine ja nendest

kinnipidamine, suhtumine töösse. Selliste tingimuste esitamise ei tähenda mingil määral võõraltõulaste halvustamist — inimese väärtus ei sõltu rahvusest ning peale selle ei ole enamik migrante üldse teadlik, milliste kurjade tagamõtetega nad siia on suunatud. Need nõuded on aga ilmtingimata vajalikud meie kui väikerahva eksistentsiks.

Kuid mustadel oleks ka teine mänguplaan. Partii alguses nad küll vaevalt taipavad, et see teine variant on neile hoopis kasulik ja seda kaugelki mitte ainult rahvusvahelise prestiiži tõstmise seisukohalt, vaid ka sisepoliitiliselt ja majanduslikult. See oleks Balti riikide täieliku iseseisvuse taastamine. Esimese kombinatsiooni käigud ei takista teisele üleminekut. Küll aga peavad valged arvestama mustade mänguplaani sellise muutmise võimalusega ja omama varukombinatsioone.

Valgete senise üsnagi rahuldava mängu aluseks on rahvuslik iseteadvus. Võib vist öelda, et iga eestlane armastab oma kodumaad ja vabadust. Meile kallile rahvussümboolikale on mustade valearvestused eelmistes partiides alles jätnud nende esialgse tähenduse. Kas oleksid meie lipp ja laulud meie praegu rõõmupisara silma toonud, kui neile juba varem oleks antud «rahvuslik vorm ja sotsialistlik sisu»? Praegu on rahvustunne kõrge ja «mootoriks» kõigele toimuvale. Ent nagu iga mootor, vajab rahvustunne kütust. Saab otsa kõige efektiivsem, aga ka kõige plahvatusohtlikum kütus, võitlus vallutajate vastu, on see tingimata vajalik asendada teisega — võitlusega majandusliku kindlustatuse eest. Muidu jääb mootor seisma ja koorem veereb tagurpidi mäest alla.

Järelikult on hädavajalik juba alates partii esimestest käikudest rekonstrueerida majandus rentaabliks ja iseseisvalt funktsioneerimisvõimeks. Majandusküsimustes on mittespetsialistil targem mitte kaasa rääkida, kuid vaatamata mustade vastukäikudele ongi valgete kombinatsioon vist sellele suunatud. Meie maal valitsenud ja veel praegu valitsevast rõõvmajandusest on palju kirjutatud. Tundes mustade varasemat mängustiili, pole oodata, et nad äravõetud nupud järgmise partii alguseks tagasi annaksid. Vastupidi, nad võivad püüda platsi päris puhtaks lüüa. Loomulikult peab valgete mängukäsitlus olema ettevaatlik ja püüdma materiaalseid kaotusi vältida.

Lõpuks kõige tähtsam: pool sajandit tagurpidimajandust ja mõistusevastast elamist pole Kalevite kangete poegade vaimule oma mõju avaldamata jätnud. Lõkkab looderdamine, sihipäratu askeldamine, riigi petmine ja seni tulutoovaks osutunud tühi lobisimine. Valgete järgmised käigud peavad juba praegu olema suunatud meie rahva hingest veel mitte kadunud, aga peitupugenud aususe, tööarmastuse ja edasipüüdlikkuse uuesti esiletoomisele.

Muidugi peab mängija kogu mängu kestel oma kombinatsioone kohandama vastaspoole käikudele, ei tohi aga selle juures unustada oma sihti — võitu. Vaatamata mõlemapoolsetele kaunitele kombinatsioonidele saab malemängu võita ainult üks pool. Poliitika iseärasuseks on, et samaeagselt võivad võita mõlemad pooled. Ka kaotada...

Aprill 1989

EESTI LOODUSKAITSE SELTSIS

bariiri populaarseimaks majanduslikult «Estonia» esimees Heino Marrandi.

Seltsi juhendusel käisid äsja Lõuna-Eestimaaga tutvumas Forssa kirjastuse peadirektor Seppo Aaltonen ja kirjastusjuhataja Lasse Kosonen. Viimase koostatud mitmekeelses albumis «Nõukogude foto» on avaldatud

ka Malev Toome, Tõnu Nooritsa, Jüri Vendelini ja Tiit Veermäe seeriad.

Kogemusi rahvusparagi loomiseks käisid omandamas Murmanskis oblasti ja Lapimaa kaitseala esindajad O. Makarova ja N. Mjatskova. Loenguga Tasmaania loodusest ja loodushoiust esines Neil McGlashan Tasmaa-

nia ülikoolist. Soome Keskkonnakaitse Ministeeriumi looduskaitsevalitsuse juhataja Olli Ojala ja dokumentaalfilmi studio omanik Esko Favén käisid aru pidamas edasise koostöö asjus. Külastajate tutvustasid Eesti loodushoiuprobleeme J. Eilart ja A. Iital.

Kahepäevane looduseseminar peeti traditsiooniliselt koos Eesti NSV Tervishoiuministeeriumiga. Seekord peamiselt Läänemaa maastikel. Juhendajaks oli ELKS-i esimees J. Eilart.

Eesti Looduskaitse Seltsis asutati osakonna õigustes Väinamere Looduskaitse Klubi (esimees Pärnu advokaat Enn Pihla), kuhu koondus purjetajaid mitmest rajoonist. Uus osakond kavandab endale baasi rajamist Kessulailul.

Eesti Looduskaitse Seltsi 52. osakonnaks sai Eesti muinasmaakonna järgi nimetatud Nurmekunna osakond (esimees Võhma maaparandaja ja koorijuhut Ants Kirikal, aseesimees teeneviline kultuuritöötaja August Päril). Osakonna juhatusse kuuluvad neli majandusjuhti, sealhulgas va-

Olga Lauristini ja Alma Vaarmani väljaastumine «Sirbis ja Vasaras» tõi toimetusele hulga emotsionaalseid reageeringuid, millest enamik O. Lauristini ja A. Vaarmani üsnagi nõudlikult ründasid, ning samal ajal K. Pätsi kui Eesti presidenti kaitsesid. Leidus kiri, millele oli alla kirjutanud endine külakoolmeister Võrumaalt, mis O. Lauristini ja A. Vaarmani seisukohtadega solidariseerus. Toimetus sai kirja ka M. Lepikult Tallinnast koos 1988. aastal ilmunud dokumentide kogumikuga Saaremaa 1919. a. ülestõusust, mis ilmselt samuti on vastu K. Pätsi mälestuse jäädvustamisele.

Ajaloolasena tahaksin siiski M. Lepiku tähelepanu juhtida ühele tõsisajale: dokumentide kogumikud, mille hulka kuulub ka tema poolt toimetusele saadetud «Saaremaa ülestõus 1919» on küll vaieldamatult tunduvalt objektiivsema iseloomuga kui stagnaagreed käsitlevad, kuid ikkagi ei saa raamatut praegusel ajal kriitikata võtta. Kõik seisneb ju selles, milliseid dokumente ja materjale sinna on võetud ja milliseid mitte! Allakirjutatu arvates on kogumik kõigest hoolimata tendentslik ning selle alusel ei tohiks teha järeldusi, kas K. Pätsi tegevus Vabadussõja ajal väärrib eesti rahva tänu või mitte.

Nagu juba öeldud, on pea-aegu kõik SV-le kirjutatud arvamusel, et K. Päts väärrib mälestussammast. Nii kirjutab A. Urm Tallinnast: «Vaatamatamata kõigele on K. Päts eesti rahva ajaloo suurkuju, Eesti Vabariigi president ja vabariigi rajajaid. Temal võiks tõesti olla ausammas, muidugi eriküsimus, kes selle peaks püstitama, kas valitsus või Muinsuskaitse Selts. Loo-gilisem oleks viimane.» H. Kivimets Tallinnast kirjutab asja kohta järgmist: «Ajaloos on oma mõõdupuud, Konstantin Päts oli, on ja jääb Eesti ajaloo suurkujuks. Sellega tuleb leppida kui paratamatusega, meeldib see kellelegi või ei meeldi.» Arvan, et H. Kivimetsal on täielik õigus, asi on tõesti nii, et K. Päts on vaieldamatult suurkuju Eesti ajaloo, kui asja vaadata eesti rahva seisukohalt. Muide, ka eespool nimetatud koolmeister Võrumaalt ütleb oma kirjas välja, et kui K. Pätsi ja J. Laidoneri portreed praegu müügil lastaks, siis ostetaks need kohe välgukiirusel ära. Kuid samal ajal tuleb tunnistada, et teaduslik, objektiivne hinnang Konstantin Pätsile kui riigimehele ja poliitikule seni puudub. Kõigil on selge, et viimase 48–49 aasta jooksul Eestis K. Pätsile antud hinnangute üle võib praegu ainult õlgu kehitada.

K. Pätsile kui poliitikamehele ei olnud loomulikult võimalik anda vajalikku hinnangut ka siis, kui ta elas ja tegutses. Eriti käib see aastate 1934–1940 kohta, mil kõrgem võim Eestis tema käes oli. Sel ajajärgul, 1939. aastal püstitati talle Tahkuranda ausammas. See fakt näitas muidugi rahva (või vähemalt rahva suure osa) poolehoidu oma presidendile, kuid eks näidanud see ka ilmselt autoritaarseid taotlusi presidendi isiku ümber. Julgen loota, et lugejad nõustuvad minuga selles, et niisuguses olukorras oli raske anda K. Pätsi tegevusele objektiivset hinnangut. Pealegi ei olnud sel ajal (s. t. 1939. aasta suvel) veel teada, kuidas K. Päts hakkab tegutsema meie rahvale otsustavatel hetkedel septembris 1939 ning juuni–juulis 1940.

On täiesti loomulik, et poliitikameeste elus on kõigil tõusuperioode, mis neile oma rahva ees suurt au teevad, kuid sageli esineb ka perioode ja sündmusi, mis neile just au ei tee. Eks olnud ja ole ka praegu poliitika- ja riigimehed ikkagi vaid inimesed.

KAJA

mitte jumalad, ning kõigil inimestel esineb inimlike vigu. Ka Konstantin Päts oli inimene, kuigi eesti rahva suurkuju, ning tema elus oli nii kuulsaid ja üllaid tegusid, kuid esines ka niisugust, mis talle praeguse aja eestlase pilguga vaadates nii väga positiivne ei ole. Siinjuures tuleb öelda, et allakirjutatu ei pea siinkohal silmas tema tegevust Saaremaa mässu mahasurumisel, seda tegi ta, täites ülesannet, mida eesti rahvas talle andnud oli.

Konstantin Pätsi riigimehetegevuse kõrgpunkt oli 27. no-

KAS IKKA TASUB?

A. Viitar Rapla rajoonist kirjutas toimetusele: «Kas ei oleks võimalik avaldada Teie luigepäevast nädalalehes mõne ajaloolase selgitavat sõnavõttu Olga Lauristini ja Alma Vaarmani kirjutise kohta «Kas ikka peab?», mis ilmus 12. mail...» Toimetus sai selles asjus arvukalt kirju. Seda vajalikumaks osutus kommentaar. Palusime küsimust kommenteerida ajaloolasel EVALD LAASIL.

vembril 1918, mil ta Eesti Ajutise Valitsuse peaministrina otsustas alustada sõda Eestisse sissetungivate Nõukogude Venemaa jõudude vastu. (Muide, K. Päts oli tähtsalt tegev ka Eesti rahvuspolkude loomisel 1917. aastal.) K. Pätsi teeneks oli samuti Eesti Vabariigi juhtimine läbi Vabadussõja kriitiliste alguskuude, millega loodi alus võiduks ja iseseisvuse kättevõitmiseks.

Teiseks K. Pätsi suureks teeneks tuleb lugeda kahtlemata tema kui Maapäeva poolt loodud Päästekomitee esimehe juhtimisel toimepandud Eesti iseseisvuse väljakuulutamist 24. veebruaril 1918. K. Päts sai samal päeval loodud Eesti Ajutise Valitsuse peaministriks, kelle juhtnõuade järgi saavutas Eesti välisdelegatsioon 1918. aastal demokraatlikelt Lääneriikidelt Eestile de facto tunnustuse. See oli Eesti iseseisvuse kindlustamisel väga tähtis. K. Pätsi aktiivse asetaks ka 12. märtsi 1934, mil ta riigivanemana pani toime veretu riigipöörde ja kõrvaldas sellega otseste fašismi-ohu, mis Eestit ähvardas nn. vabadussõjalaste (vapside) poolt.

Nüüd nendest momentidest K. Pätsi kui riigijuhi tegevuses, mis vajavad muidugi veel uurimist, kuid mida põhimõtteliselt eesti rahva seisukohalt vaadatuna küll positiivseks hinnata ei tohiks.

Pätsi kui riigipea, kelle võimuloleku ajal aastail 1934–1940 Eesti majanduslik olukord oluliselt paranes (kuivõrd see tema teene oli, vajab veel uurimist), ei teinud kuigi palju riigikaitse tugevdamiseks. Relvastuse, esmajoones õhukaitse relvastuse tellimused jäid lootusetult hiljaks, piir-kindlustuste ehitamiseks assigneeritud summad olid naeruväärselt väikesed jne. K. Pätsi tegevuses esines ka mõningaid korrupsioonile viitavaid nähtusi. Igatahes leidub meie arhiivides selle kohta üsna mitu näidet. Siinkohal pole aga koht need välja tuua, sest nende tähtsus on siiski võrdlemisi väike ning nende kirjeldamine nõuaks suuremat trükkiruumi.

Need küsimused ei ole K. Pätsi nn. passivas siiski mitte

kõige tähtsamad. Allakirjutatu oli meeldivalt üllatunud, kui leidis SV-le tulnud kirjade hulgas ka A. P. kirja Tartust, kes suhtub K. Pätsi ja J. Laidoneri tegevusse aastail 1939–1940 kriitiliselt. A. P. kirjutab: «Ultimaatumitele nii kergesti järeleandmine, lihtsameelne lootus heatahtlikkusele ja usalduslikkusele suurvõimu poolt oli ju tõepoolest äärmiselt naiivsus, poliitiline selgrootus.» A. P. peab siin silmas K. Pätsi ja tema valitsuse liiga kergelt järeleandmist NSV Liidu ultimatiivsetele nõudmistele septembris-oktoobris 1939, mis viisid Eesti iseseisvuse kaotamisele ja eesti rahva parema osa hävitamisele vanglates, sunnitööl ning asumisel.

Muide, 26. septembril 1939 vastuvõetud otsusega alistada NSV Liidu ultimaatumile murendas K. Päts oma Tahkuranna ausamba avamisel augustis samal aastal peetud kõnes öeldud mõttet Eesti kaitsemisest. On arusaadav, et presidendi seisukohtade nii kiire muutumine mõjutas negatiivselt rahva moraali, eriti aga Eesti kaitsevõime moraali. Praegu võib arhiivimaterjalide alusel kindlalt öelda, et Eesti sõjavägi, eriti tema sõdurkond ja noorem ohvitserkond, oli valmis täitma oma kohust. Presidendi otsus tegi ühel hooil tühjaks kahe aastakümne pikkuse ettevalmistustöö isamaa kaitseks.

Siiski võib 26. septembril 1939. aastal K. Pätsi juhtimisel vastuvõetud otsust tõlgendada ka kui riigimehetarkust, sest pole teada, mis oleks meie rahvaga võidud teha vastupanu osutamise korral. Võib-olla andnuks see Stalinile võimaluse selle kangekaelse rahva täielikuks hävitamiseks? Seda võimalust puudutab oma kirjas ka Jüri Altpere Tallinnast, kes ütleb, et «Konstantin Päts ja kindral Johan Laidoner olid need mehed, kes tegid ainuõige otsuse mitte saata oma rahvast ebavõrdsesse võitlusesse 1939. aastal. Nad leppisid olukorraga, kui valus see ka ei olnud kogu eesti rahvale. Nad pälvisid kogu rahva armastuse».

On kuidas selle tähtsa otsusega on, igatahes esineb siin erinevaid seisukohti ja hinnanguid. Lõpliku vastuse saame anda alles pärast põhjalikke ning ulatuslikke uuringuid, mis ilmselt nõuavad palju aega. Ning kas me üldse kunagi oleme võimelised sellele küsimusele rahuldavat vastust andma, sest otsuse tegemiseks ei ole meil ju võimalik 1939–1940. aastate sündmusi uuesti teise valikuga läbi mängida?

Kuid K. Pätsi tegevust alates 21. juunist kuni 20. juulini 1940 ei saa ilmselt kuidagi hinnata kui tegevust, mis eesti rahvale kasu tõi. Sel ajavahemikul kirjutas K. Päts alla teatavasti kõigile dokumentidele, mida võõra võimu nimel talle esitati. Sellega aitas K. Päts anda Eesti okupeerimisele ja vägivaldsele NSV Liitu inkorporeerimisele seaduslikkuse ilmet. Juhul, kui ta oleks resoluutselt keeldunud oma allkirju neile nurjatuile dokumentidele andmast, poleks selle all kannatanud mitte eesti rahva laiemad hulgad, vaid ainult tema ise. Riigipeana oli ta kohustatud ennast oma rahva huvides ohverdama. K. Päts aga ei ohverdanud ennast, vaid andis rahva vaenlastele oma allkirjadega isegi konstitutsioonilised trumbid kätte. (Muide, kas see ei olnudki põhjuseks, et ta sai NSV Liidu valitsuselt personaalpensioni? Kuivõrd ta seda pensioni kasutada sai, on muidugi eri küsimus, kuid personaalpension talle igal juhul määratud oli. Peale selle ei olnud K. Päts kunagi vanglas ega vangilaagris, nagu teised stalinismi kät-

KOGU MAAILMA EESTLASTELE!

Meie, eestlased, väike rahvas oma väikesel Eestimaal, jõudis läbi sajandeid kestnud katsumuste oma riigi loomiseni. See riik aga vallutati.

Kohe pärast Eesti Vabariigi annekteerimist NSV Liidu poolt algasid eesti rahva vastu suunatud kuriteod. Esimesse haripunkti jõudis väikerahva süsteemikindel füüsiline ja vaimne hävitamine 14. juunil 1941 tuhandete inimeste võõrsile küüditamisega. Järgnes mobiliseeritud meeste suretamine tööpataljonides. Kahe totaalise riigi võimuheituses langes mõlemal rindepoolel tuhandeid elujõulisi mehi, kes südames kandsid vaba ja iseseisva Eesti ideaali.

Tuhandet eestlast pidid aastatel 1941–1944 maha jätma oma isade maa, olles põhjendatult veendunud, et kodumaale jäämine tähendaks sundsumist võõrsil või surma, ja nad valisid vabatahtliku pagenduse.

Pärast sõda terror jätkus. Hävitati eestlaste aktiivset eluhoiakut, vangistati ja küüditati lapsi ja raski, naised ja mehed, oma rahva hulgast kisti välja ühiskonnategelasi, haritlasi, põlumehi — kõiki neid, kes kujundasid rahvust. See kõik oli genotsiid eesti rahva vastu.

Eestlaste mällu on 14. juuni 1941 jäänud kui genotsiidi algus. Tuhandete eestlaste põrm on võõras mullas, igikeltast kõrbeliivani, hävingu eest pagenute kalme on laiali üle kogu maailma.

Pöördume kõigi eestlaste poole kogu maailmas, kõigi eesti ühiskondlike organisatsioonide ja liikumiste poole üleskutsega tähistada 14. juunit eesti rahva kallal toime pandud genotsiidi alguspäevana, leinapäevana, et mälestus kümnetest tuhandetest hukkunustest, meie rahva kannatustest ei kustuks meie mälust iialgi.

Sel päeval langetagem leinas rahvusluid.

Sel päeval süüdakem leinaküünlad nende mälestuseks, kes pole jõudnud puhkama kodumaa mulda, ja nende meenutuseks, kes küll jõudsid kodumaale, kuid olid võõrsile jätnud tervise ning elu parimad aastad.

Sel päeval leinakem pühakodades, mälestagem lahkunud aktustel ja kontsertidel.

Sel päeval tähistagem elavate lilledega paiku, kus piinati ja hukati, kust saadeti meid õigusetusse.

Seda päeva, 14. juunit peame mees kindlas usus, et ühelgi rahval pole enam kunagi tarvis karta genotsiidi enda kallal.

Kutsume meie leinaga ühine-ma kõiki rahvaid ja inimesi, kelle ideaalideks on õiglus ja vabadus.

EESTI ÕIGUSVASTASELT REPRESSEERITUTE LIIT «MEMENTO»

Eesti NSV Ministrite Nõukogule

14. juuni — 1941. a. massiküüditamise aastapäev — on eestlastele rahvuslik leinapäev. Seetõttu leiame, et sellel päeval peaks Pika Her-

manni torni heisatud rahvuslipp olema langetatud poolde masti. Jääme lootma vastastikust mõistmist.

Tallinna Koostöötoimikond

(Eesti «Caritase» algatusrühm, Eesti Kristlik-Demokraatlik Erakond, Eesti Kristliku Liidu Tallinna piirkond, Eesti Muinsuskaitse Seltsi Tallinna Ühendus, Eesti Naisliidu Tallinna Koda, Eesti Rahvusiiku Sõltumatus Partei Tallinna piirkond, Eesti Õigusevastastelt Represseeritute Liidu «Memento» Tallinna Ühendus, Lenini rajooni Rahvarinne, Loode-Tallinna Rahvarinne, Me-

rerajooni Rahvarinne, Nõmme Skautmälava Masterite Kogu, Oktoobri rajooni Rahvarinne, Sõltumatu Infokeskus, Tallinna Arstide Liit, Tallinna Roheline Liikumine, Tallinna Sõltumatu Malev).

Ettepanekuga on ühinenud Eestimaa Rahvarinde Eestseisus

Hetke Tallinna vanalinna päevadest '89 on jäädvustanud Kalju Liiv.

te jäänud Eesti poliitikamehed.)

Et K. Päts kui riigi- ja poliitikategelane on öeldust hoolimata Eesti ajaloo väga silmapaistev kuju, siis ei tohiks küll tõusta mingisugust küsimust tema mälestussamba suhtes — see tuleb taastada, ning kiiresti.

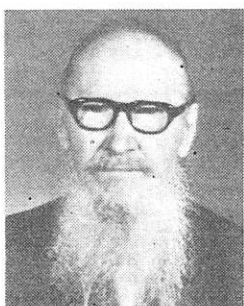
Rahva arvamus selles asjas

on otsustava tähtsusega, ning seda ei saa ignoreerida. Iseküsimus on aga see, kas K. Pätsi mälestussammast püstitada (taastada) riigi või ühiskondlike vahenditega. Ilmselt oleks õigem teha seda rahvalt kogutud rahadega, sest sel teel on võimalik veel kord tõestada K. Pätsi populaarsust eesti rahva hulgas.

LEONID ZAITSEV,

kirjanik. Saab täna 80-aastaseks.

HELMUT RIIKOJA,

tehnikaedlane, Eesti NSV riikliku preemia laureaat. Saab täna 80-aastaseks.

MADE PÕLLUAAS,

moekunstnik. Saab 13. juunil 60-aastaseks.

AINO ASSZONY,

arhitekt. Saab 11. juunil 50-aastaseks.

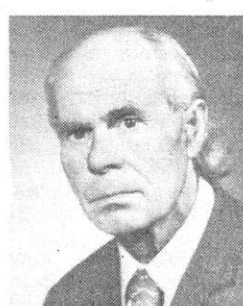
JÜRI UPPIN,

Eesti NSV Agrotööstuskomitee peakunstnik. Saab 13. juunil 50-aastaseks.

LEMMO ERENDY,

RAT «Estonia» orkestri artist. Sai 8. juunil 50-aastaseks.

OSKAR RAUDMETS,

teenekas kodu-urija. Sai 6. juunil 75-aastaseks.

ARHITEKTIDE LIIDUS

21.–28. maini toimus Riias Läti NSV Arhitektide Liidu korraldatud rahvusvaheline noorte arhitektide kokkutulek (International Plenary of Young Architects Riga '89). Korraldajate reglemendi järgi oli palutud iga osavõtjat riiki esindama üks noor arhitekt. Ürituses osalesid arhitektid Balti riikidest, Bulgaariast, Itaaliast, Poolast, Prantsusmaalt ning Saksa DV-st. Kogu nädalat läbivaks ürituseks või teemaks oli väikene idee-konkurss (nn. workshop), mille eesmärgiks oli leida uusi ja sobivaid ideid Riia vanalinna vabade ehituskruunkide (tänavafondi tüüpide) täiendamiseks. Konkursi teemaks oli orienteeritult pakutud nn. Küllalste Maja. Peatähelepanu tuli tingimuste kohaselt pöörata tänavafondi fassaadilahenduse leidmisele. Kogu ürituse selline rõhuasetus võimaldas näha ja tutvuda eri maade arhitektide töö- ja mõtteviisidega konkursi käigus ning õhtustel aruteludel. Valminud ideelahendustest koostati Arhitektide Liidu ruumies näitus ning töid hindas žürii. Lisaks põhiosavõtjatele esinesid konkursil veel Läti arhitektuuritöid.

Suhteliselt tolerantset tingimustest lähtudes ei jagatud rangelt kohtasid, vaid lisaks osavõtjatele määrati peaaegu hinnad huvitavaid traditsioonilise lahenduse ja uue, novaatorlikumale ideele. Need auhinnad anti vastavalt poola arhitektile J. Bogustav Pruchniewiczile ja eesti arhitektile Enn Rajasaarele.

Uus kirjastus ootab direktorit ja nime

1. oktoobril alustab tööd uus kirjastus, mis luuakse kirjastuse «Eesti Raamat» üksikondlik-politilise kirjanduse peatoimetuse baasil.

Uus kirjastus hakkab välja andma kirjandust järgmistel aladel: ajalugu, sisepoliitika ja rahvusvaheline elu, turism. Kirjastatakse ka kalendrid, plakateid, postkaarte.

Uus kirjastus vajab nime. Sobiva nime leidmiseks kuulutatakse välja konkurs, vabariiklikult saadakse tasuta eksemplari kõigist uues kirjastuses aasta jooksul ilmuvaist väljaandest.

ENSV Kultuurikomitee kuulutab konkursi uue kirjastuse direktori ametikoha täitmiseks. Kandidateerijatel peaks olema finantsmajandusliku tegevuse ja kollektiivi juhtimise kogemus, soovitatavalt eelteadmisi kirjastamistööst. Kandidate võivad esitada asjaomased asutused ja organisatsioonid. Oma kandidatuuri võivad üles seada ka üksikisikud.

Avaldus või soovitus koos kandidaadi nõusolekuga ja muud nõutavad dokumendid (eluloo-kirjeldus, kaardiravestusleht, ärakiri kõrgharidusdiplomist) palume esitada ENSV Kultuurikomiteele aadressil: 200 001 Tallinn, Georg Otsa t. 5, tuba 104 1. juuliks 1989. a.

Estica

Kirjastus «Hudožestvennaja Literatura» avaldas Moskvas vene keeles Eduard Vilde proosaväljund «Vigased pruudid», mis peale novellide sisaldab ka romaane «Kui Anija mehed Tallinnas käisid» ja «Mäeküla pilimees». Raamatu trükitarv on 51 000.

RAT «ESTONIA» Hooaja lõpuetendus

Neljap., 8. VI kl. 19 «Viuldaja katuse»; reedel, 9. VI reserveeritud etendus; laup., 10. VI kl. 18 RAT «Estonia» peadirektori Eri Klasi 50. a. sünnipäeva tähistamine; pühap., 11. VI kl. 19 «Viuldaja katuse»; esmasp., 12. VI kl. 19 «Viuldaja katuse»; neljap., 15. VI reserveeritud etendus; reedel, 16. VI reserveeritud etendus; laup., 17. VI kl. 19 Tallinna Riikliku Koreograafiakooli lõpetajate õhtu; pühap., 18. VI kl. 19 Tallinna Riikliku Koreograafiakooli lõpetajate õhtu; esmasp., 19. VI kl. 19 «Mefistofeles».

TALLINNA LINNAHALL: kolmap., 14. VI kl. 19 kontsert «1941. a. 14. juuni mälestusõhtu».

RAEKOJA SAAL: laup., 17. VI kl. 19.30 ansambel «Barocco A TRE» kontsert. Esinevad Andres Narma (tšello), Ivo Sillamaa (klavessiin), Vahur Vurm (plokkflööt). Kavas Händel, Valentin, Marcello, Vivaldi, Scarlatti.

Pääsmed müügil RAT «Estonia» kassas.

ENSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 9. VI kl. 19 «Meistrikläss» (RAT «Vanemuises»); laup., 10. VI kl. 19 «Meistrikläss» (RAT «Vanemuises»); esmasp., 12. VI kl. 19 «Meistrikläss» (Viljandi «Ugalas»); teisip., 13. VI kl. 19 «Meistrikläss» (Viljandi «Ugalas»).

«VANALINNA STUUDIO»

Reedel, 9. VI kl. 19 «Selge-Sompus-Tuuline» («Ugalas»); laup., 10. VI kl. 19 «Selge-Sompus-Tuuline» («Ugalas»); esmasp., 11. VI kl. 19 «Selge-Sompus-Tuuline» («Ugalas»); teisip., 12. VI kl. 19 «Selge-Sompus-Tuuline» («Ugalas»); kolmap., 13. VI kl. 19 «Selge-Sompus-Tuuline» («Ugalas»); reedel, 16. VI kl. 20 suveball.

RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS (Weizenbergi tn. 37) on vaadata püsiekspositsioon «Eesti kunst» ja Karin-Lutsu 85. sünnipäeva tähistav kunstniku loomingunäitus.

KUNSTIHÖÖNES (Võidu väljak 8) vabariiklik tarbekunstinäitus 11. juunil viimast päeva.

KUNSTISALONGIS (Võidu väljak 6) Silvi Kalda koidete ja Oskar Raunami akvarellide näitus 11. juunil viimast päeva.

DRAAKONI GALERII (Pikk tn. 18) Kai Koppeli klaasi näitus-müük.

TEATRI JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) on näitus «August Pulst 100».

TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17) Aino Leheise nahkehitistööde näitus 11. juunil viimast päeva. 16. juunil avatakse klaasinäitus «Belvedere».

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata püsiekspositsioon «Tallinn XVIII ja XIX sajandil», näitused «Fajanss ja portselan», «Kalendrid muuseumi» ja «erakogudest», «Vana Tallinn maalides» ja 10.–15. juunini saab vaadata näitust «Eestlastest Kanadas».

LINNAMUUSEUMI FILIAALIS (Käsperti 28) näitus Moskva kollektionaari Vladislav Kozlovi erakogust «Maal, gravüür, graafika». Avatud kl. 10.30–17.30. Suletud esmaspäeval ja teisipäeval.

RAEMUUSEUMIS (Raekoja tn. 4/6) püsinäitus «Kaamera ees ja taga» ja Anatol Triboi akvarellinäitus «Moldavia ja eesti loodusmeeleolu».

KIEK IN DE KOKIS (Nõukogu-

Meie soome-ugri hõimurahvaid köidavad igivanad sidemed — ühine algpär. Mõte pühendada üks päev aastas üheaegselt soome-ugri rahvaste ühtekuuluvuse mõttele leidis alates 1928. aastast sooja vastuvõtu kõigis hõimumaades. Nüüdsest kokkuleppele pühendati iga aasta oktoobrikuu kolmas laupäev ja pühapäev oma hõimurahvaste kultuurile. Kahjuks on omal ajal alustatu vahepeal soiku jäänud. Kutsume üles kõiki õppeasutusi, kultuuriasutusi ja organisatsioone korraldama mainitud päeva-d, tänavu siis 21. ja 22. oktoobril, hõimurahvaste keelt,

las); kolmap., 11. VI kl. 19.30 «Selge-Sompus-Tuuline» («End-las»); neljap., 15. VI kl. 19.30 «Selge-Sompus-Tuuline» («End-las»); reedel, 16. VI kl. 19.30 «Selge-Sompus-Tuuline» («End-las»).

ENSV RIIKLIK NUKUTEATER

Reedel, 9. VI kl. 20 «Mägramäng» (Rakke Suveteatris); laup., 10. VI kl. 12 «Hiiri Hiiri Hiiri» (Bastioni alas); kl. 24 «Suveöö unenägu» (õõtenudus Nukuteatris täiskasvanutele); esmasp., 12. VI kl. 19.30 «Ninasarvik» (täiskasvanutele, RAT «Vanemuises» kontserdisaalis); teisip., 13. ja neljap., 15. VI kl. 18 «Mägramäng» (Pirita kloostris).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Reedel, 9. VI kl. 19 «Charley tädi» (Rakvere Teatris); pühap., 11. VI kl. 20 «Idakonn» (Virtsu lauluväljakul); esmasp., 12. VI kl. 19 «Charley tädi» (Eesti Draamateatris); kl. 20 «Idakonn» (Muuga lauluväljakul); teisip., 13. VI kl. 19 «Charley tädi» (RAT «Estonias»); kl. 20 «Idakonn» (Valga linnapargis); kolmap., 14. VI kl. 20 «Idakonn» (Türi lauluväljakul); neljap., 15. VI kl. 20 «Idakonn» (Antsla lauluväljakul); reedel, 16. VI kl. 20 suveball.

RAKVERE TEATER

KOLALISETENDUS «Kroonu onu»: pühap., 11. VI kl. 20 Trepimäel; esmasp., 12. VI kl. 20 Intsikurmu vabaõhulaval; teisip., 13. VI kl. 20 Tõrva Tantsimäel; kolmap., 14. VI kl. 20 Muugal; neljap., 15. VI kl. 20 Sünnistu vabaõhulaval.

de tn. 1) rahvusvaheline fotonäitus «Naine fotokunstis».

LASTE LOOMINGU MAJAS (Kuninga tn. 6) Tallinna Koolinoorte Huvikeskuse «Kullo» kunsti ja tarbekunsti stuudiote kevadnäitus.

TARTU RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS (Valkraavi tn. 14) Tartu kujutava kunsti kevadnäitus.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) Hamburgi arhitektuurinäitus «Linnapilt ja elu».

KIVISILLA PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18) püsiekspositsioon «Tartu maal».

A. STARKOPFI ATELJEEMUUSEUMIS (Tartu, Vilde tn. 2) prof. Anton Starkoppi 100. sünniaastapäeva tähistav ekspositsioon.

O. LUTSU MAJAMUUSEUMIS (Tartu, Riia tn. 38) on püsinäitus O. Lutsu elust ja loomingust ja näitus «Eesti piibel 250».

EESTI RAHVA MUUSEUMIS (Tartu, Veski tn. 32) näitus «Rahvakultuuri varamu 80 aastat». Seoses välitööde hooaja algusega ei anta rahvarõivaste konsultatsioone kuni sügiseni.

Ootame hõimupäevade sümbolikat

kultuuri ja ajalugu tutvustavaid loenguid ja muid üritusi. Nendeks päevadeks sümbolika saamiseks kuulutame välja

ENSV RIIKLIK FILHARMONIA

NIGULISTE: laup., 10. VI kl. 11.30 muuseumi muusikatund, esinevad Laine Mustasaar (met-sosopran) ja Ines Maidre (orel), kaastegev Eugen Simson Valtin (viulid), kavas Buxtehude, Bach, Mendelssohn; kolmap., 14. VI kl. 19 esinevad Galina Sulgina (sopran) ja Eduard Safranski (lau-to) (Sverdlovsk), kavas lääne-euroopa muusika renessansi- ja barokiajastust; laup., 17. VI kl. 11.30 muuseumi muusikatund, esinevad Sirje Puura (sopran) ja Kristiina Hoidre (orel), kavas Bach.

RAEKOJA SAAL: reedel, 16. VI kl. 19.30 esineb ansambel «Cammerata Tallinn», solist Tiit Levald (sopran), kavas Telemann, Händel, Purcell, Mägi, Sau jt.

Tantsudraama «Kaleva» Kalevipoja muistendite ainetel: idee ja teostus — Marika Blossfeldt (USA), lavastaja — Bonnie Sue Stein (USA), muusika — Lepo Sumera. 10., 11., 16., 17., 18. VI kl. 19 Eesti Draamateatri väikeses saalis (pääsmed Filharmoonia kassas, tund enne algust kohapeal); 13. VI kl. 20 Paide kultuurimajas; 15. VI kl. 20 Haljala rahvamajas.

RAM-i kontserdid Lõuna-Eestis: 11. VI kl. 13 Põlva kirikus, kl. 16 Kanepi kirikus; 13. VI kl. 21 vabõhukontsert Osulas Harjumäe lauluväljakul; 14. VI kl. 19 Sangaste kirikus; 15. VI kl. 19 Valga kirikus; 16. VI kl. 18 Otepää kirikus.

Ansambel «Hortus Musicus»: 17. VI kl. 16 Valjala kirikus, kl. 20 Kuressaare kirikus; 18. VI kl. 12 Karja kirikus, kl. 19 Haapsalu Jaani kirikus, kavas saksa ja itaalia XVI–XVII saj. muusika.

TALLINNA LOOMAAED

Avatud iga päev kella 9–19. Loomaaed asub Paldiski mnt. 145 (trüüd nr-d 6, 7 ja 8, Zoo peatus). Ekspositsioonide tellimine tel. 59 98 55.

SPORDIMUUSEUMIS (Tartu, Kõnnu tn. 27-a) Eesti Laskurliit 1931–1940. Suletud esmaspäeval ja teisipäeval. Ekspositsioonid tel. 3 46 02.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadrivõru, Koidula tn. 12a) nukunäitus, autor Tarja Karel Soome (Kotka).

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jälg 3) Naime Uustalu keraamika näitus. Ekspositsioonid tel. 44 58 38.

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUMIS (Raua tn. 6) saab vaadata ekspositsiooni «Kristjan Raua elust ja loomingust» ja näitust «Nõmme haridus- ja selsielu iseseisvuse ajal» (fotod, dokumendid). Ekspositsioonid tel. 51 18 81.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) näitus «Eesti stalinistlik plakad».

RIIKLIKU KUNSTIMUUSEUMI KOHTLA-JARVE FILIAALIS (Kultuuripalee «Oktoober») näitus «Olime muuseumis», fotoklubi «Viru» väljapanek «Tantsib Kohtla-Järve Pioneeridemaia ansambel «Vallatud»»; täna avatakse Peet Areni maalide näitus.

TARTU ÜLKOOLI TEADUSRAAMATUKOGUS (Struve tn. 1) Tartu Kunstiühingu õpetustudio maalide näitus.

MATKAMAJAS (Raekoja pl. 19) Soome kunstniku Arto Lappalase skulptuuride ja Sirje Uusbeki tööde näitus kl. 11–19, pühapäeval teisipäev ja kolmapäev.

KODULINNA MAJAS (Suur-Kloostri tn. 18) pallaslaste maalinäitus ja Imbi Kruuvi tekstiilinäitus. Iga päev kl. 15–20.

ideekavandite konkursi. 1. juuliks ootame hõimupäevade embleemikavandit ning 1989. a. 21.–22. oktoobri hõimupäevade postkaardi ja plakati kavandeid.

Tänavused hõimupäevad on pühendatud soome-ugri väikerahvaste etnilise ja kultuurilise arengu hetkeseisule. Lähemat teavet konkursi tingimuste kohta saab telefonil 60 16 64. Preamia üldsumma 1000 rubla ja qab konkursi žürii vastavalt tööde tasemele.

HÕIMUPÄEVADE KORRALDAMISE TOIMKOND

AUTASUSTAMISI

● Eesti NSV Riikliku Kultuurikomitee aukirja pälvimid:

— kauaaegse viljaka töö eest ja seoses seitsmekümnenda sünnipäevaga kirjastuse «Valgus» ENE peatoimetuse teadusliku kontrolltoimetuse juhataja Jüta Kurdve;

— seoses kuuekümnenda sünnipäevaga ning kauaaegse viljaka loomingulise tegevuse eest teatri- ja estraadikunsti arendamisel «Vanalinna Studio» kunstiline juht Eino Baskin;

— pikaajalise kohusetruu töö eest raamatukogus Jõgeva rajooni Elistvere raamatukogu vanemraamatukoguhoidja Heli Täpsi;

— kauaaegse kohusetruu töö eest põlvkondade ühenduses ja seoses Tartu trükikoda ühendamise 30. aastapäevaga Hans Heidemanni nim. Trükikoja kõrgrükkija Zinaida Dubinina, peatehnoloog Kalju Juus, kõitejaoskonna vanemmeister Vanda Järlov, kõrgrükkija Valve Kiisk, kütija Lea Rosen ja ladumisaoskonna vanemmeister Evi Turo.

«ROCK SUMMER '89»

Tallinna Lauluväljakul 16.–18. juunil

16. VI kell 15

«Friday's Deal» (Eesti)
«J.M.K.E.» (Eesti)
«Mašina Vremeni» (Moskva)
«Jim Arrow & The Anachrones» (Eesti)
«That Petrol Emotion» (Iiri)
«Velikije Luki» (Eesti)
«Rosta Aknad» (Eesti)
«Gunnar Graps Group» (Eesti)
«Rory Gallagher» (Iiri)

17. VI kell 15

«Miljoonasade» (Soome)
«Röövel Ööbik» (Eesti)
«In Spe» (Eesti)
«Onu Bella & Öörah» (Eesti)
«The Jesus & Mary Chain» (Suurbritannia)
«Monarh» (Eesti)
«Ulfima Thule» (Eesti)
«The Bai Bang» (Rootsi)
«The Robert Cray Band» + «The Memphis Horns» (USA)

18. VI kell 15

«Dana» (Iiri) + RAM-i poistekoor «Justament» (Eesti)
«Just Knud Q» (Eesti)
«Hearthill» (Soome)
«Pantokraator» (Eesti)
«Tõnis Mägi Projekt» (Eesti)
«Risk» (Eesti)
«The Men They Couldn't Hang» (Suurbritannia)
«Stone» (Soome)
«The Del — Lords» (USA)

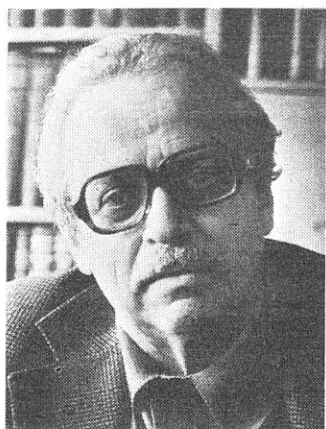
Sõbra ja teekaaslase mälestuseks

Et tõsta meid kõrgemale argiaskestustest ja mõõta igiväärtusi kaduviku mättalt, peab juhtuma pöördumatu ja parandamatu. Me ei või teada, et telefonitoru öeldud tavapärane «Nägemiseni!» jääb viimaseks...

Võib palju meenutada ja kirjutada REM BLUMI kohta, ja seda tehaksegi. Paljud saatused on ristunud tema eluteega ja ammutanud sellest lähtest teadmisi ja kindlust. Aastakümneid kestis tema töö, mis mõnikord tundus Sisypheose tööna. Ent see kõik on jälle jätnud uuenduste eest võitlejate ridades — parais, Rahvarindes, rahvasaadikute leeris. Ta mitte ainult arendas revolutsiooniteooriat, vaid ka suunas meile praegu nii vajalike revolutsionäride isiksuste kujunemist.

Säärase inimese — professori, filosoofiaringi juhendaja, aktiivse poliitika-tegelase, ideede genereerija — kaotus on iseenesest ränk. Korvamatu on see saatuselöö, kui ta puudutas su lähimat sõpra. Ma ei saa enam kunagi jagada temaga oma muresid, arutada probleemi või lihtsalt südant puistata. Tema poole aga võis pöörduda igal ajal, päeval või ka öösel...

Jäävad mälestused, mälu paneb kõik ja igatsema oma kohale. Ununevad need, kelle käes oli võim ja kelle meetod oli keelata. Rem Blum ei mugandunud kroonikadega, tal jätkus mehisust emada ja propageerida oma mõtteid ja veendumusi. Olles revolutsionääri poeg, ei kummardanud ta surnud usu sümboli ees ja asus juba 1950. aastate teisel poolel platvormile, mida praegu nimetatakse uutmajanduslikuks. Tema kaudu saime informatsiooni, mida amet-

likud kanalid vältisid. Mitu põlvkonda treenisid oma mõistust ning hoidsid oma süüet Blumi asutatud ja juhitud filosoofiaringis, mille ärakeelamine oli korduvalt päevakorral. Läks aega, ja siit sündis perestroika pooldajate klubi tuumik.

Mida aeg edasi, seda selgemini hakkame mõistma, et Rem Blum polnud lihtsalt ene isiksus, vaid terve ajajärk Tartu elus. Poleks olnud teda, oleksid praegu paljud meist teistsugused.

Hoidkem oma südames alles osakesi tema hingest! Surm on siin võimetu. Ja kui lahkume meie, jääb legend — professorist, inimesest, kes väsimatult propageeris revolutsiooni, mille võitu ta ei näinudki.

VIKTOR PALM

Rem Blum sängitati mulda Tartus Raadi kalmistule.

OLI JA ON

3. juunil kogunes üle 300 teadus-inimese Tartu Ülikooli aulasse, et kutsuda ellu Eesti Teadlaste Liit. 257 mandadi saanust olid 64 teadusdoktorid (sh. 10 Eesti Akadeemia liiget), 166 teaduskandidaadiid. Teaduserialade esindatuse poolest (neid on aga Nõukogude Liidu ametlikult fikseeritud 500 ringis) oli see vahest kõige mitmekesisem teadlaste kogunemine, mis ilialgi on Eestimaal pinnal toimunud. Kuulati ettekandeid. Ajalookandidaat Jaan Laas käsitles teadusorganisatsiooni arengusuundi Eestis, ajaloodoktor E. Jansen rääkis meie humanitaarteaduste hetkeseisust, Eesti NSV TA liikme Boris Tamme ettekanne kandis pealkirja «Kõrgkooli ja teaduse sidemete uutest vormidest». Võeti vastu programm ja põhikirja, valiti 30-liikmeline volikogu, revisjonikomisjon ja aukohus. Eelseisval volikogu koosseisul valitakse juhatus.

President Konstantin Pätsi ausambale Tahkurannas asetati nurgakivi. 25. juunil 1939 avatud ja 11. augustil 1940 lõhutud mälestussamba taasavamine on 25. juunil. Tänu rahva tegusale toetusele on samba taastamiseks vajalik summa — 11 300 rubla — koos. Mälestussamba on rekonstrueerinud A. Mänd ja M. Karmin, taastamistööd teevad «ARS-Monumentaal» ja Pärnu KEK. Nurgakivi panekus osalesid Eesti Muinsuskaitse Seltsi ja Pärnu Muinsuskaitse juhatused T. Velliste, K. Arjakas, E. Rajari, A. Rza-Kuljev, Pärnu Rajooni RSN Täitevkomitee esimees R. Kirs, Pärnu KEK-i juhatuses esimees R. Kadakas ja ARS-i poolt A. Mänd ja A. Düna.

Ülemaailmsel keskkonnakaitsepäeval, 6. juunil anti üle esimene Eerik Kumari nimeline looduskaitses aastapremia (3000 rubla). Selle pälvis Fred Jüssi, kelle tuumakad mõtted raadiosarjade või nõtkes sulg tosin raamatut kaudu paljude inimeste loodusteadvust on kujundanud.

1. juunil oli vanas Poliitharidus-majas koos Tallinna Foorum. Seniste otsuste täitmise käigust ja olukorrast mitmel alalal kõnelesid linna peakunstnik Urmas Mik, linna täitevkomitee kommunaalvalitsuse juhataja Jaak Veski, Haljasalade Trusti juhataja Robert Vinkel ja täitevkomitee tervishoiuosakonna juhataja Madis Martinson. Roheliste nimel esines TA Botaanikaia asedirektor, Tallinna roheline liikumise juhatus esimees Rein Ratas. Arutati ka küsimust Hyde Park'i sarnase kõnelemiskoha vajalikkusest ja võimalikkusest Tallinnas. Kõne all olid Hirvepark, Harjumägi jm. Otsustati pööruda ettepanekutega täitevkomitee poole.

6. juunil sai diplomi 301 õppurit EKP Keskkomitee Marksismi-Leninismi Ülikooli propagandistide, poliitmassilise töö ning partei- ja majandusaktiivi teaduskonnast. Edukat tööd saadud teadmiste edasiandmisel soovis lõpetajatele

EKP Keskkomitee ideoloogiaosakonna juhataja asetäitja S.-A. Viilo. Rektor A. Kään ütles, et heameelt valmistisid paljud ettepanekud töö sisukamaks muutmise kohta. Nendest lähtudes avatakse 1989/90. õppeaastal süvendatud eesti keele õpetamise kursus. 8. juunil said diplomi 154 juhtide osakonna lõpetajat. Seega on kaesolevaks kevadeks lõpetanud kaheaastase kursuse 455 õppurit.

Neil päevil toimus Eesti NSV Raamatuhingur IV kongress. Sellel sai kinnituse raamatuhingur uus põhikirja. Valiti uus juhatus ja selle esimees — nüüdsest Vallo Raun.

3.—10. juunini viibib Eestis Paul Pinna nim. Rahvateatri külasena 1945. aastal asutatud Stockholmis Eesti Teater. Oma esimesele külalisesinemisele Eestisse toodi kaasa Rootsi-eestlase Lea Treppi komöödia «Homme on jälle päev», mida esitatakse Keilas, Tallinnas, Pärnus, Viljandis ja Lustiveres.

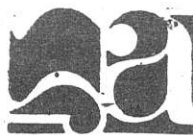
17.—21. juunil korraldab Eesti Rahvaloomingukeskuse koreograafia- ja muusikasektori Keila-Joa Sanatoorses internaatkoolis rahvatantsujuhtide suveseminari. Selle kavas on loengud esteetikast, psühholoogiast, muusikateraapiast jm., seni avaldamata folkloorsete kui ka tantsude loomevõistlusel premeeritud tantsude õppimine, rahvarõivaste demonstratsioon jm. Külalissektorid on Soomest ja Poolast. 21. juulil toimub samas ka Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi II istung. Seminarist osavõttuks tuleb registreerida hiljemalt 15. juunini oma linna või rajooni kultuuriosakonnas.

Tuleval nädalal on võimalus Tallinnas näha Moskva Unustatud Näitemängu Teatri (nimetatatakse ka Liidu esimeseks eerootikateatriks) külalisesetendusi. J. Tombi nim. Kultuuripalees mängitakse kolme etendust 12. ja 13. juunil biitlite muusikaga «Giris», 14. ja 15. juunil vene romanssidega «Seksstett» ning 16. ja 17. juunil Joe Dassin'i muusikaga «Luxemburgi aed». Etendused algavad iga päev kell 21.

Valga Rajooni laulupidu peetakse seekord Tõrvas 10. juunil. Rongkäik algab keskkooli juurest kell 16.30, kontsert Tantsumäel kell 17.

«Tormipoeg» laulis Saksamaal kirjutab «Saarte Hääl». Nimelt esines eelmisel kuul Eesti Sõprusühingu ettevõtmisel Saksa DV-s sõpruspäevadele Saaremaa sõjaveteranide ansambel «Tormipoeg» koos Tallinna Linnuvabrikuhuphiklõrkestriga, Tallinna sõpruslinnas Schwerinis ja selle ümbruskonnas anti seitse kontserti.

Pärnu Koduloomuuseumis on 11. juunini Pärnu Lastekunstikooli õpilaste tööde väljapanek.

UUSI RAAMATUID

Jaan Kross. TEOS 2. KOLME KATKU VAHEL. Balthasar Russowi romaan. II köide.

Kuueköitelise «Teoste» 2. köide sisaldab romaani «Kolme katku vahel» teise poole. 3. osa teise raamatu ja 4. osa mõlemad raamatud. Kujundanud Vello Asi. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükitud 7500. 496 lk. Hind 2.40 rbl.

Karl Rumor. KRUTSIFIKS. Jutustus inimehingede põuast ja põlemisest.

Karl Rumor (kod.-nim. Ast, 1886—1971), sajandi alguse aktiivseid revolutsionitegelasi, hilisem Eesti Vabariigi aegne tuntud poliitik ja ajakirjanik, kirjutas end eesti kirjandusse põhiliselt 1920. aastail ilmunud novellidega. Kirjaniku ainsaks romaaniks jäi emigratsioonis valminud ja 1960. a. võõrsil trükitud «Krutsifiks». Valdavalt kahe peategelase, prohvetikaldustustega Antenor ja tema mustanahalise kaaslaste Mario varal kujutatakse selles naturalistliku värvikusega üht dramaatilist usuliikumist sajamäe vahetuse Brasiilias. Raamat sarjast «Eesti romaanivara». Järelsõna kirjutanud Endel Nirk, kujundanud H. Kersna. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 50 000 eks. 352 lk. Hind 2 rbl.

ELA: EESTI LUULEAASTA '87.

«Eesti luuleaasta '87» (ELA '87) on aasta parima luuletuse antoloogia (autorite enda valikul), milles on esitatud luulet 63 luuletajat. Sealhulgas on ka hispaania poeeti Juan Ramón Jiménez'e kolme luuletuse tõlkeid Ain Kaalepilt ning rubriigis «Kirjandusloolist» 1897. a. sündinud ja 1965. a. Mordva-Mokšamaale nimetusest hauda maetud Enn Ulbo seniavaldamata luulet. Koostanud Peep Ilmet, kujundanud Andres Tali. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 15 000. 112 lk. Hind 40 kop.

Anar. VIEKORRUSELISE MAJA KUUES KORRUS.

Nimeka aserbaidžaaniproosakirjaniku Anari (s. 1938) loomingust on seni eesti keelde tõlgitud kaks juttu: «Dante juubel» (LR, 1975) ja «Kontakt» (LR, 1981). Romaan «Viekorruselise maja kuues korrus» on kahe inimese armastuse lugu. Tänapäeva noorte inimeste eluõnne otsimise ja eneseteostuse käigus tõstatuvad teravalt eetilised probleemid, kus sügavale tundele vastandatakse külmavereline kaalutus. Aserbaidžaanikeelest tõlkinud Ly Seppel, kunstiliselt kujundanud Ene Loopere. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 21 000. 224 lk. Hind 55 kop.

Maksud Ibrahimbajov. KONTSERT BARITONILE JA ORKESTRILE.

Noorsoole mõeldud raamat sisaldab aserbaidžaanikirjaniku Maksud Ibrahimbajovi (sünd. 1938) nelit jutustust tänapäeva Bakuu noortest. «Kui öökuul hukkas» ja «Ta elagu meie keskel» käsitlevad täiskasvanute probleeme laste pilgu läbi. «Kes sõidab Truskavetsi» ja nimiljutustuse peategelased esindavad erinevaid ellusuhtumisi, moraali- ja eetikaarusaamu. Vene keelest tõlkinud Juhana Nurme ja Ülle Kuus, illustreerinud Virve Kotkas. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 10 000. 288 lk. Hind 1.20 rbl.

Priidu Beier. TULIKIRI.

Autori esimene suurem trükkikogemus oli noortekogumik «Kirjandussõnastik 76». Debütees värsikoguga «Vastus» 1986. kõnesolev on tema teine raamat. Kujundanud ja illustreerinud Linda Elken. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 9000. 104 lk. Hind 30 kop.

Toom õunapuu. KATKESTUSSEIS.

1985. aasta laste- ja noorsookirjanduse võistlusel eragutusaunhinna saanud teose on autor pühendanud lastele, kellel pikaajaline haigus on rõõvinud suure osa nende lapsepõlvõõrõmudest. Tegemus toimub tuberkuloosidispersiooni lasteosakonnas, kus ühtlasi käib ka õppetöö. Raamat vanemale koolileale. Ilustreerinud Katrin Kaev. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 30 000. 240 lk. Hind 50 kop.

ENSV 1990. A. ÜLDLAULUPEO LAULE LASTE JA POISTEKORIDELE.

Avaldab 27 laulu. Koostanud Uno Järvela, kujundanud Tõnu Aru. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 14 000. 80 lk. Hind 55 kop.

«AKADEEMIA» nr. 2.

Teisest numbrist loome Eduard Raska artiklit «Vägi-valla sündroom», Arno Susi «Ohe äraspidi mõtteviisi tagajärjedest», Hans Hanseni «Kirjastamispoliitika ja rahvuskultuuri areng», katkendit Jaan Rooni käsikirjast «Ülikooli õppejõudude kultuurivarad sõjatules» (järgneb). Heiti Paku «Goethe mees enesest: katse võrrelda Urphänomen'eid ja loomulikke kategooriaid» jm. Linna Priimägi kirjutab Nikolai Konradi renessansimõistest, Peeter Lorents peatub arvuühenduse arenguga seotud eetilistel probleemidel, Peeter Torop kõneleb tõlke-

«EESTI KOMMUNIST» nr. 5.

Mainumbris võtab kõigepealt sõna Eesti NSV TA akadeemik Jaan Rebane — «Rajagem ühiselt arukaid suhteid». Oigusteaduse doktor Boris Kurašvili jätkab kõnelust sotsialismi valemist, teemal «Massiteadvuse kujunemise paradoksid» kirjutavad filos.-kand. Georg Sootla ja aspirant Margus Mäiste, teemal «Murelikult ohtlikest vastasseisudest» Ants Lang. Numbris on avaldatud veel rubriigis «Vähetuntud lehekülgi ajaloost» ajal.-kand.

«VIKERKAAR» nr. 5.

Numbrist loome Artur Alilaaste ja Kalev Kesküla luulet ning Tõnu Önnepalu ja Maimu Bergi proosapalu, järgne Hendrik Visnapuu mälestusraamatule «Päike ja jõgi», Arvo Valtoni esseed «Venelaste», Hannes Walteri järgnema jäävat artiklit Eesti Vabadussõjast jm. «Vaatenurkas» ütlevad oma sõna kriitikutena Priidu Beier, Hasso

Hannes Valter. LANDESWEHRI SOJAST. VÕNNU LÄLINGUST. RIIA OPERATSIOONIST.

Raamat sarjast «Ausalt & avameelselt». Landeswehri sõda kestis küll vaid nappilt kuu aega ja oli vaid üks episoodiks aastate 1918—1920 sõjapoliitilises sündmustikus, kuid selle psühholoogiline tähendus on küllalt oluline. 23. juunil 1919 eestlaste võiduga lõppenud Võnnu lahingu päeva hakati Eestis Vabariigis tähistama võidupühana kui eestlaste kõigi aegade võitluste ja võitude mälestuspäeva, meenutamaks Lembitu päevil alanud lakkamatut võitlust eesti rahva olemasolu ja poliitilise vabaduse eest. Kunstiliselt kujundanud P. Niinepuu. Kirjastus «Perioodika», 1989. Trükiarv 28 000 eks. 64 lk. Hind 40 kop.

EESTIMAA.

Värvifotodega väike pildiraamat jutustab Eestimaa looduslikult kaunistest paikadest, vaatamisväärsustest, minevikumälestistest ning tänapäevast. Fotod: G. German, F. Jüssi, E. Kask, A. Kriis, V. Maask, B. Mäemets, N. Sarubin, H. Uusi, J. Vendelin. Koostanud ja kunstiliselt kujundanud Kersti Tormis. Kirjastus «Perioodika», 1989. Trükiarv 25 000. 32 lk. Hind 1.40 rbl.

Samad. Trükiarv vene keeles 90 000; soome keeles 19 000; inglise keeles 22 000; saksa keeles 22 000; prantsuse keeles 6000; rootsi keeles 6000 ja hispaania keeles 2000.

Viktor Stepanov. TAHE-TUND.

Romaan kujutab endast Juri Gagarini belletriseeritud elulugu, milles autor on püüdnud avada esimese kosmonaudi sisemaailma. Lugeja saab ülevaate Gagarini elukäigust alates tema lapsepõlvest kuni traagilise hukkamiseni. Tõlkinud Matti Vaga, kujundanud Endel Palmiste. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükiarv 12 000. 208 lk. Hind 80 kop.

«AJA PULSS» nr. 10.

Sisaldab Tallinna Roheliste Liikumise juhatuses esimehe Rein Ratase kirjutatut «Sea suu sekki mööda», ajal.-kand. Juhana Tamme artiklit «Repressioonid parteis ja VIII pleenum», akadeemik Juhana Kahki kõneluse rahvusteadustest, Harry Onnise sõnavõtu kaitseala vajalikkusest Lääne-Eesti saartel jm. 30 lk. Hind 40 kop.

«KEEMIA» nr. 2. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Avaldab 16 artiklit, ülevaade ja lühiteade. 80 lk. Hind 80 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 5.

Avaldab koolimuusika veergudel TRK pedagoogika ja metoodika kateedri juhataja Heino Rannapi ülevaate tulevaste muusikapedagoogide uuringutest. 64 lk. Hind 30 kop.

«KEHAKULTUUR» nr. 11.

J. Jürine analüüsib kõrgliiga korvpallimeistrivõistlust — «Hästi, «Kalev». E. Teemägi annab ülevaate Eesti spordi ühest legendaarsest suurmehest «Artur Kulik 100». Maailmasündmusi, spordiarsti nõuannet, järjejuttu jm. 32 lk. Hind 40 kop.

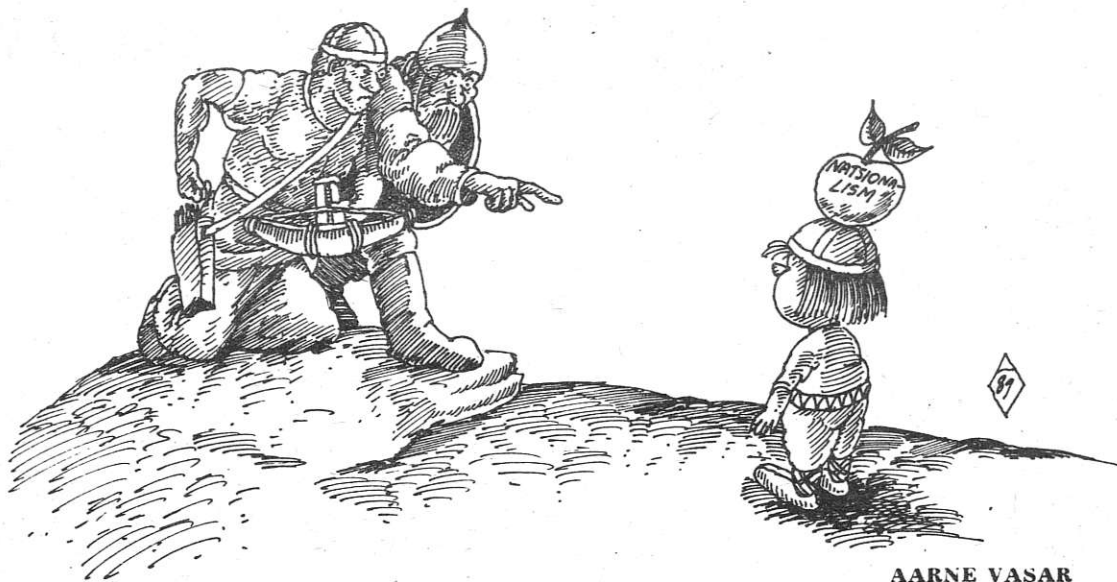
«ARTIKLITE JA RETENSIOONIDE KROONIKA» nr. 12. Detsember 1988. Eesti NSV riiklik bibliograafiametistik. 244 lk. Hind 75 kop.

loo koostamise printsiipidest, pilgu eesti luulele soome keeles heidab Hannu-Pekka Lappalainen. Veel leiame numbrist Hando Runneli kõne soome sõpradele mõeldud aasta sügisel Oulus, arvustuste veerud ja järjekorrdard peatükid Uku Masingu loost «Taevapõdra rahvaste meelest ehk juttu boreaalsest loiakust». 130 lk. Hind 1 rbl.

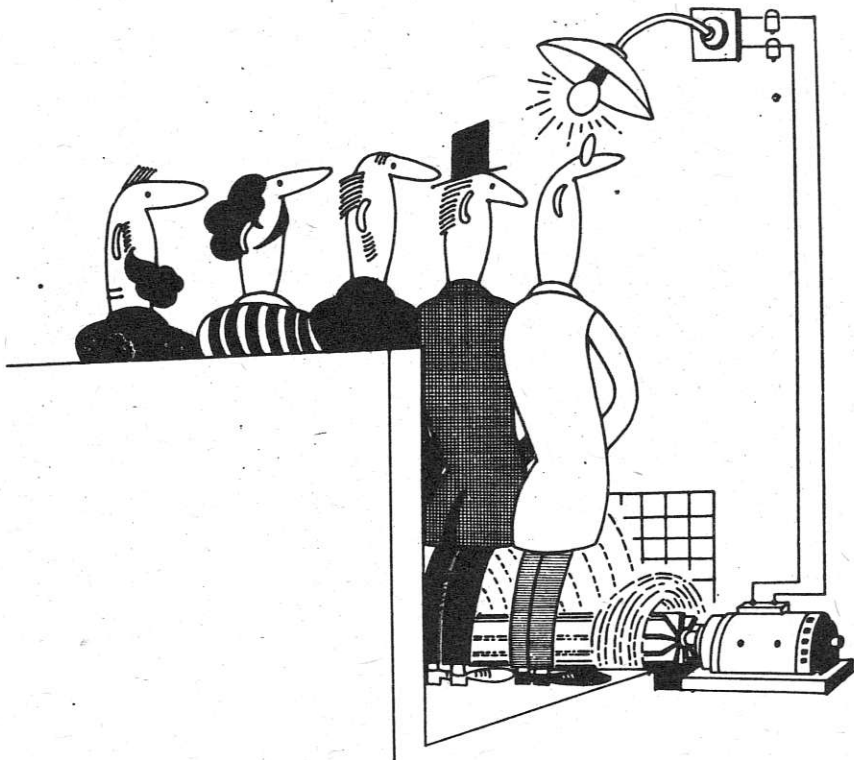
Daniil Rudnevi «Vastandlikud isiksused: Kirov ja Zdanov», Eesti NSV rahvakunstniku Kaljo Kiisa vastused toime- tuse küsimustele «Elu kinolinal nagu päris?» veergudel «Aeg. Sündmused. Inimesed» Eduard Pälli «Mälestusi ja mõtisklusi» (II) jpm. 104 lk. Hind 25 kop.

Krull, Piret Viirres, Maimu Berg, Ene Hölderlin ja Rein Kruus. «Kaleidoskoobi» lehekülgedelt leiame järje «Mati Hinde kõnelusele «Rahvusküsimus» meel ja Moskvas», Kai- do Kama kirjutise «Rahvusküsimuse perspektiiv» jm. 96 lk. Hind 45 kop.

AARNE VASAR

LI QING (HIINA)

ROMAN MATKEVITS

MAURI RAUS

Kõige raskem on ehitada sil-
du suurte liitriikide vahele.

putada ja abitult võllas sipu-
tada.

Parimatel mõtetel ja pari-
matel sõnadel on üks ühine
tunnus — neid on kuratlikult
väh.

Parim enesekaitse on stan-
dardne maitse.

Kõik on võimalik! Võib sa-
ba liputada, ordineid kaela ri-

Peeter I raius akna Euroo-
passse. Kas Gorbatsšov raiub
ukse?

MAURI RAUS

TAGASITEEL PUU OTSA

Asjamehed lubasid augu ära parandada. Oota-
sin. Järgmine nädal lubati jälle.
Naela seina lüües kukkus laest tükk krohvi.
Ootasin ja vahtisin lakke. Krohvilaik oli onu
Jossi nägu. Isake näitas, et lubatud saab üht,
oodatud teist ja harjutud hoopis kolmandaga.
«Kõik inimese heaks, kõik inimese õnne ni-
mel!»

«Igaühele tema vajaduste järgi!»
«Millal nad tulevad, mis süüks pannakse, pal-
ju antakse?»
«Kelle sukulane, kelle tuttav? Lõppküsimus:
millise riigi spioon?»

Harjuti olema kuuendikumaakera kodanik,
kodutuse patrioot,
vabamees vabaduseta,
peremees omandita,
kirglike armastuseta,
paratamatuse tunnetaja.

Harjuti rõõmutsema rõõmuta,
vaikima lõuates,
üllistama laiduväärset,
laitma üllust. Ühtpidi mõtlema,
teistpidi ütlema.

Harjuti tööriistadeta töötama,
tegevusetust kiitma,
naabri kulul toituma.

Harjuti elama lagunevates majades,
pesemata akendega,
rõvedate kemmergutega.

Harjuti elama koristamata tänavatega,
bensiiniga,
viinaga,
odekolonniga,
hambapastata,
seebiga.

Harjuti elama kohvita,
suhkruta,
kompvekkideta,
maitseaineteta,
juurviljata,
puuviljata.

Harjuti elama hammustabade,
tõgedate trügimiste,
alandavate tutvuste,
suurte valede,
loomulike varguste maailmas.

Harjuti elama saastatud õhu,
viirustega vee,
mürgitatud mulla maailmas.

Harjuti elama

Oh jumal, kui palju muutusi poole sajandiga!
Seda mõeldes loobusin ootamast. Krohvilaik
meenutas onu Jossi, ma olin temaga harjunud.

BENN MEER

«ESTTRANSÜRR» SOOMES

VAADE KOHVRIKUNSTNIKELE

Tõnu Talivee foto

Rahvusvahelisel nukuteatri-
te festivalil Vaasas olid lisaks
Itaalia, Norra, Bulgaaria, Poo-
la, Saksa DV ja Soome esin-
dajatele kohvritega kohal ka
«Tallinnfilmi» sürrealistid.
Kohapeal üüriti trellidega
kaubavagun, kohvrid kaasa-

võetud tavaariga visati peale,
raudtee kullati üle. Siis püh-
kis Kalju Kivi luuaga tee
puhtaks ja kohvriomanikud
Mati Kütt, Hillar Mets, Tõnu
Talivee, Heiki Ernits, Rao
Heidmets, Miljard Kiik ning
Vahur Kersna rakendati kõi-

ttega vaguni ette. Näitus
EstTransÜrrr oli avatud.
Vaasast liikus «EstTransÜrrri»
vagun Seinäjoelle provintsiro-
kifestivalile, sealt jõuab varsti
Helsingisse.

TOIMETAJA ILMAR BATTUS
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: J. JAAMA, T.
KALLAS, J. KANGILASKI, K. KIISK, M. MI-
KIVER, T. MATTISEN, U. FOOTS (toimetaja
asetäitja), E. PÖLDROOS, I. RAUD, L. REM-
MELGAS, J. RÄÄTS, L. SUMERA, A. TAMM,
J. TREI, D. VAARANDI, H. VALK.

Toimetuse kirjastus ei vastutaks ega tagasta.

Toimetuse: 200 031 Tallinn, Toompuiestee 30, postiaadress: 200 090 Tallinn, Peapostkontor,
postkast 333. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sek-
retär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunsti ja huumoriosa-
kond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond
— 60 12 46, masinakiri — 60 27 93. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kol-
meks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Oskiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodi-
ka», Tallinn, Pärnu mnt. 8.

«Sirp ja Vasar» («Серп и молот») орган Государственного Комитета
по культуре и творческим союзам Эстонской ССР.
Надательство «Периодика». Tallinn, Пярнуское шоссе, 8. Tellimise nr. 2513
EKP Keskkirjastus EKP Keskkirjastus EKP Keskkirjastus EKP Keskkirjastus EKP Keskkirjastus
Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 91 000 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

«СЕРП И МОЛОТ»
(«Серп и молот»)
Издание 53756